

Ontwerp Omgevingsvisie

Datum 31 oktober 2023

Versie: 1.0 Ontwerp [+ wijzigingen na reacties](#)

GEMEENTE
NOARD
EAST FRYSLÂN

COLOFON

Opdrachtgever

Gemeenteraad Noardeast-Fryslân

Rapport gegevens

Rapport
Opsteller

Ontwerp-Omgevingsvisie 1.0 + wijzigingen na reacties
Redactieteam Cluster Omjouwring & Ekonomy

Vastgesteld

Door -
Datum -
Paraaf -

Gemeente Noardeast-Fryslân

Postbus 1
9100 AA Dokkum
Tel. (0519) 29 88 88

info@noardeast-fryslan.nl

www.noardeast-fryslan.nl

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
1 SAMENVATTING	4
2 DE OMGEVINGSVISIE VAN NOARDEAST-FRYSLAN	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Kader op hoofdlijnen en relatie bestaand beleid	7
2.3 Hoe is de Omgevingsvisie tot stand gekomen?	8
2.4 Hoe verder?	11
2.5 Leeswijzer	11
3 US GOUD: ONZE KERNKWALITEITEN	14
3.1 Een gevarieerd landschap met een rijke cultuurhistorie	16
3.2 Unieke gebieden	16
3.3 Rust, ruimte, weidsheid en donkerte	17
3.4 Sterke Regiostad Dokkum, vitale en leefbare dorpen	17
3.5 Onze stuwende sectoren: landbouw en agrofood, maakindustrie, recreatie en toerisme	17
3.6 Sterke sociale samenhang en een hoog geluksgevoel	18
4 WAAR MOETEN WE REKENING MEE HOUDEN?	20
4.1 De leefomgeving verandert: trends en ontwikkelingen	20
4.2 Beleid en regels van andere overheden	23
5 VISIE OP HOOFDLIJNEN	26
5.1 Onze visie	26
5.2 We werken mei-inoar: samenwerkingsprincipes	27
5.3 Hoe wegen we af: afwegingsprincipes	31
6 KERNOPGAVEN	35
6.1 Levendige dorpen en stad waar het prettig wonen en leven is	36
6.2 Gezonde en vitale mensen in een gezonde, veilige leefomgeving	43
6.3 Een gezonde economische structuur en toeristisch-recreatief aantrekkelijk	48
6.4 Een energieneutrale, klimaatbestendige en biodiverse gemeente	57
7 UITWERKING PER DEELGEBIED	67
7.1 Het Buitengebied	68
7.2 Natuurgebieden	76
7.3 Regiostad Dokkum	78
7.4 Voorzieningenkern Kollum	90
7.5 De dorpen	95
8 UITVOERING	101
8.1 Inzet van verschillende instrumenten	101
8.2 Omgevingsvisie	102
8.3 Omgevingsprogramma's	102
8.4 Omgevingsplan	103
8.5 Monitoring, aanvulling en herziening van de visie	103
8.6 Grondbeleid, kostenverhaal en milieubeginselen	103

BIJLAGEN

1. Ferkenning, Takomst Noardeast-Fryslân
2. Enquête Omgevingsvisie Noardeast
3. Uitgangspuntennotitie Omgevingsvisie
4. Foto van de Leefomgeving
5. Toekomstvisie Voorstraat Kollum
6. Toekomstbeelden Dorpenclusters

BIJLAGE AFBELDINGEN EN KAARTEN

1. Afbeelding samenvatting Omgevingsvisie
2. Afbeelding proces tot stand komen Omgevingsvisie
3. Kaart kernkwaliteiten Noardeast-Fryslân
4. Kaart belangrijkste kwaliteiten Dokkum
5. Kaart belangrijkste kwaliteiten Kollum

VOORWOORD

Wy binne bliid dat ús Omjouwingsfisy der leit!

De Omjouwingsfisy is opsteld om rjochting te jaan foar de takomst. In stip op de hoarizon om nei ta te wurkjen de kommende jierren. It giet oer ús leefomjouwing dêr 't ús deistich libben plakfynt. Dêr 't wy yn wenje, wurkje, leare, ûntspanne, ús ferpleatse. De Omjouwingsfisy giet ús dus allegearre oan.

Yn in bysûnder en ynteraktyf proses hawwe ús ynwenners, doarpen, ûndernimmers, agrariërs en maatskiplike organisaasjes meipraat en weardefolle ynbring jûn. Want Noardeast-Fryslân is "Ferbûn mei de Mienskip". Wy wurkje graach gear en bliuwe yn petear mei de Mienskip.

De maatskippij en dus ek ús omjouwing feroaret konstant, de omjouwing is nea ôf. Dy feroaringen en ûntwikkelings folgje inoar hieltyd flugger op. Wy wolle in ynnovative en ûndernimmende gemeente wêze dy 't ynspilet op de kânsen dy 't harren foardogge. Want wy binne derfan oertsjûge dat in ûndernimmende hâlding ús by steat stelt om mei oplossingen te kommen foar de útdagingen dy 't op ús ôf komme.

Dizze Omjouwingsfisy is in earste ferzje mar is net ôf. We witte no al dat der ûnderwerpen net of te min beneamd binne yn de Omjouwingsfisy en dat der noch opjeften folgje. Tagelyk kin it ek sa wêze dat opjeften oplost wurde of ûnderwerpen minder spylje sille yn de takomst.

Ik sis elkenien dy 't in bydrage levere hat oan dizze Omjouwingsfisy hertlik tank.

*Ut namme fan it kolleezje fan B & W winskje ik jo in soad lêspleszier, en nûgje elkenien út om gear te wurkjen oan in **fitaal, sûn, ûndernimmend, duorsum en oantreklik** Noardeast-Fryslân!*

Bert Koonstra

Wethâlder wenjen, romte en fergunnings

1 SAMENVATTING

Onze Omgevingsvisie geeft de gewenste ontwikkeling weer van de fysieke leefomgeving. Dat is de omgeving waarin ons dagelijkse leven plaatsvindt, waarin we met elkaar wonen, werken, leren, voor elkaar zorgen, ontspannen en ons verplaatsen. De Omgevingsvisie gaat over de natuurlijke én de door de mens gevormde omgeving.

Fitaal, sûn, ûndernimmend, duorsum en oantreklik zijn de doelen waar we nu en de komende jaren aan werken. Onze stip op de horizon is 2030. Dit is ons Takomstperspektyf:

In 2030 is Noardeast-Fryslân een vitale, gezonde, ondernemende en duurzame gemeente met een sterke Mienskipssin. Je kunt in Noardeast-Fryslân prettig wonen en werken in de gemeente zelf of de regio. De gunstige ligging in de noordelijke stedelijke driehoek draagt daaraan bij. De economische structuur is verbeterd door een evenwichtige en duurzame mix van economische activiteiten. Noardeast-Fryslân staat op de kaart als een aantrekkelijk en gastvrij (water)recreatiegebied. Dokkum is een aantrekkelijke, sterke regiostad en de dorpen zijn vitaal en leefbaar, de voorzieningen bereikbaar. We koesteren onze diverse landschappelijke kwaliteiten en unieke gebieden. Onze elektriciteitsbehoefte wordt in 2030 voor minimaal 70% op een duurzame wijze opgewekt en we zijn een eind op weg om klimaatbestendig te worden.

Noardeast-Fryslân is een mooie gemeente met bijzondere kwaliteiten. We noemen dat onze kernkwaliteiten, 'Us Goud'. Us Goud is onze identiteit, waar we trots op zijn. Us Goud willen we koesteren en beschermen.

Tegelijkertijd zijn er allerlei ontwikkelingen en grote maatschappelijke opgaven waar we rekening mee moeten houden en mee aan de slag moeten. Die bepalen mede de richting voor de komende 10 jaar en de prioriteiten voor ons beleid voor de leefomgeving.

Om op koers te blijven richting Takomstperspektyf is een aantal principes leidend. We noemen dat onze afwegings- en samenwerkingsprincipes. Deze zijn belangrijk bij alle plannen van de gemeente, van inwoners, instelling of ondernemers.

We werken graag samen met de Mienskip. De gemeente is en blijft daarom in gesprek met onze inwoners, dorpen, ondernemers, agrariërs en maatschappelijke organisaties over ontwikkelingen en uitdagingen.

We starten in het hier en nu

Onze kernkwaliteiten zijn ons vertrekpunt en we houden rekening met trends en ontwikkelingen. We werken toe naar de doelen **fitaal, sûn, ûndernimmend, duorsum en oantreklik** te zijn in de toekomst.

De trends, ontwikkelingen én onze doelen tezamen bepalen onze kernopgaven

We kunnen onze doelen alleen behalen door te werken aan de kernopgaven. Dit zijn de onderwerpen waar we de komende jaren prioriteit aan geven. Als we daaraan werken bereiken we uiteindelijk het geschetste Takomstperspektyf.

De spelregels (afwegings- en samenwerkingsprincipes) vormen het kader hoé we werken aan onze toekomst

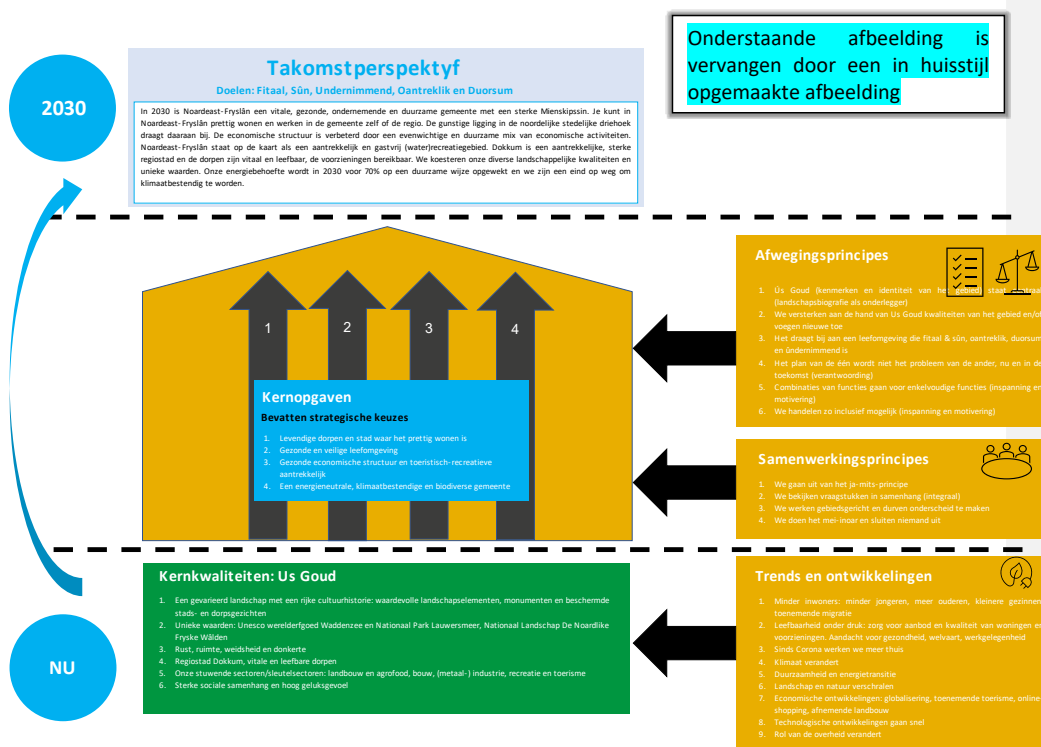
Deze gebruiken we bij ontwikkelingen en beleid. Hiermee wegen we af of de ontwikkeling bijdraagt aan de doelen en hoe we samenwerken.

Hoe bereiken we onze doelen?

De doelen van deze Omgevingsvisie kunnen op meerdere manieren bereikt worden. Het is zeker niet de bedoeling dat we alles in regels vastleggen. We onderscheiden onderstaande manieren om onze doelen te bereiken:

1. Feitelijk handelen. Hierbij is onze rol vooral uitvoerend of faciliterend
2. Juridisch. Dit gaat om beleidsvorming en/of regelgeving. De gemeentelijke rol is hierbij vooral sturend en toetsend.
3. Communicatie. Door duidelijk te communiceren kan ook veel bereikt worden. Hierdoor ontstaat bewustzijn.
4. Financieel. Door bijvoorbeeld subsidies in te stellen. Onze rol: stimulerend.
5. Afspraken. Hierbij is onze rol vooral regisserend.

Per opgave kunnen we bepalen welke van de bovenstaande manieren we inzetten om onze doelen kunnen bereiken.

Afbeelding¹ De kern van de Omgevingsvisie:

1. Neem de kernkwaliteiten 'Us Goud' als vertrekpunt en probeer deze kernkwaliteiten te behouden
2. Hou rekening met trends en ontwikkelingen
3. Hanteer de samenwerkings- en afwegingsprincipes
4. Formuleer hoe de ontwikkeling bijdraagt aan de doelen.

¹ Zie voor grotere afbeelding de bijlage 'afbeeldingen en kaarten'.

De omgevingsvisie van Noardeast-Fryslân

2 DE OMGEVINGSVISIE VAN NOARDEAST-FRYSLÂN

2.1 Inleiding

Dit is de Omgevingsvisie van de gemeente Noardeast-Fryslân. Met deze visie geven we de gewenste ontwikkeling van de **fysieke leefomgeving** van de gemeente voor de komende jaren weer. Hierbij vormen de bestaande kwaliteiten en uitdagingen het uitgangspunt. De visie is gemaakt in samenspraak met de Mienskip. De stip op de horizon is 2030. Maar soms kijken we wat verder vooruit in de toekomst. De visie nodigt iedereen uit om een bijdrage te leveren aan het versterken van de kwaliteiten van Noardeast-Fryslân.

Ontwikkelingen gaan steeds sneller. Dit vraagt om een flexibele aanpak met de mogelijkheid visies en plannen aan te passen aan nieuwe inzichten. De Omgevingsvisie is dan ook een dynamisch document. Na vaststelling wordt de visie regelmatig geëvalueerd en aangepast. De stip op de horizon blijft hetzelfde, maar de route om er te komen wordt aangepast aan ontwikkelingen en nieuwe inzichten.

De Omgevingsvisie is één van de nieuwe instrumenten onder de Omgevingswet. Deze Omgevingswet treedt op 1 januari 2024 in werking. De Omgevingswet heeft als doel een gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit in stand te houden en te bereiken. De Omgevingsvisie geeft hier invulling aan.

2.2 Kader op hoofdlijnen en relatie bestaand beleid

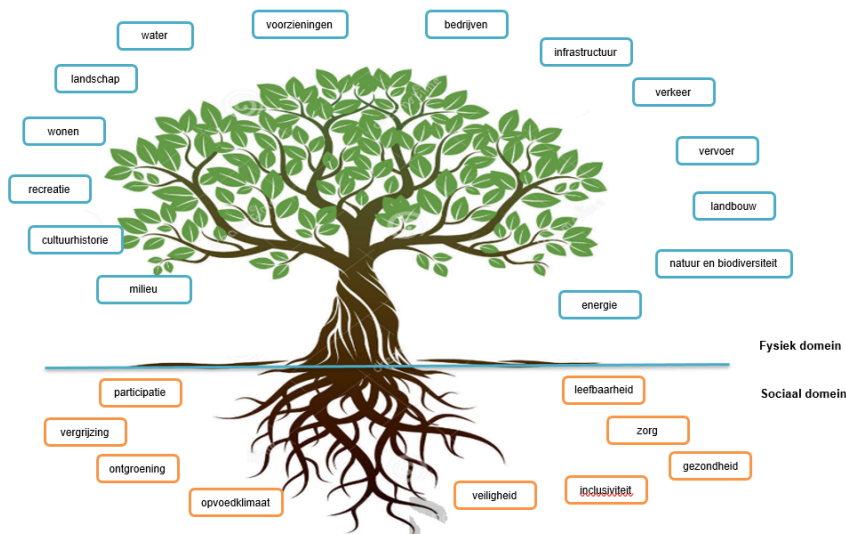
De Omgevingsvisie beschrijft:

- de kwaliteiten van Noardeast-Fryslân die we willen behouden;
- met welke trends en ontwikkelingen we rekening (moeten) houden;
- onze doelen;
- wat we gaan doen om de doelen te bereiken (opgaven).

In de Omgevingsvisie zijn we zo duidelijk mogelijk over wat wel en niet mogelijk is aan ontwikkelingen in de gemeente. De visie legt de basis vast en nodigt daarnaast uit tot verdere ontwikkelingen die Noardeast-Fryslân versterken. We hebben gekozen voor een Omgevingsvisie waarin we de hoofdlijnen beschrijven. We gaan niet in op alles wat er speelt in de gemeente. Het gaat over het 'grotere plaatje'. Daarmee geven we ruimte voor maatwerk en voor uitwerking op detailniveau.

De Omgevingsvisie gaat over de fysieke leefomgeving én raakt het sociale domein. Het gaat over onze mogelijkheden om te wonen, werken, recreëren en ondernemen, nu en in de toekomst, en in een gezond en veilig leefklimaat. We bespreken thema's zoals gezondheid, veiligheid, leefbaarheid, onderwijs, welzijn en zorg. Deze zijn onlosmakelijk verbonden met elkaar en met thema's uit het fysieke domein (zoals verkeer, wonen, werken, recreatie, natuur, landschap, erfgoed, klimaat en bodem).

In onderstaande figuur is dit verbeeld.

Afbeelding Het Sociale domein en het fysieke domein

De Omgevingsvisie zien we als een paraplu waaronder verschillende beleidsvelden bij elkaar komen. De Omgevingsvisie is daarmee hét integrale kaderstellende document voor de fysieke leefomgeving van de gemeente Noardeast-Fryslân. De hoofdlijnen van het bestaande beleid en sectorale deelvisies zijn meegenomen in het opstellen van deze Omgevingsvisie. Het bestaande beleid blijft ook gelden. Wanneer voor het bestaand beleid blijkt dat het op onderdelen strijdig is met de Omgevingsvisie, dan is de Omgevingsvisie leidend.

De visie bindt de gemeente in de uitwerking van nieuw beleid. Dit betekent dat nieuw te maken beleidsdocumenten in lijn moeten zijn met de Omgevingsvisie. Zie hiervoor ook hoofdstuk 8. De Omgevingsvisie zorgt hiermee voor samenhang in het beleid. We gaan inventariseren welk beleid de komende periode zal worden herzien en bewaken de samenhang hierin.

2.3 Hoe is de Omgevingsvisie tot stand gekomen?

In deze paragraaf vertellen we welk proces we hebben doorlopen en hoe we aan participatie hebben gedaan.

Van Ferkenning naar Ferbining naar Fisys

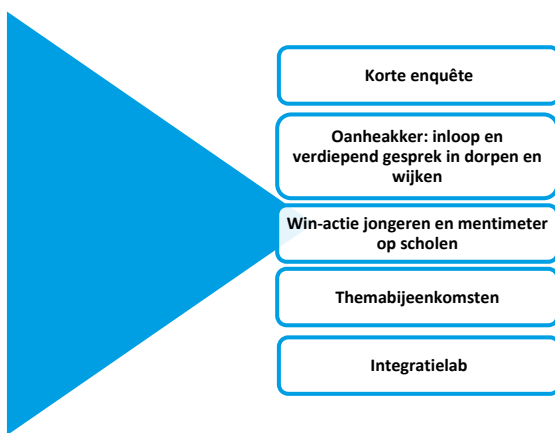
We zijn begonnen met een verkenning. We hebben het bestaande beleid geïnventariseerd en onderzocht welke opgaven er op ons afkomen. Dit heeft geleid tot het document Ferkenning, Takomst Noardeast-Fryslân (zie bijlage 1). We hebben hierin op hoofdlijnen beschreven welke beleidslijnen we belangrijk vinden omdat ze een goede bijdrage leveren aan de toekomst die we onze gemeente toewensen: **fitaal, sûn, ondernimmend, duorsum en Oantreklik** (de doelen). We hebben dat gedaan met de kennis en kunde in de gemeentelijke organisatie. Het document was vertrekpunt voor verdere visievorming samen met de samenleving en de politiek.

Afbeelding Proces tot stand komen Omgevingsvisie

De Ferkenning leverde vragen op voor de Mienskip. We zijn daarmee op verschillende manieren in gesprek gegaan met onze inwoners, ondernemers, belangenorganisaties en andere betrokkenen. De fase van dialoog noemen we de Ferbining.

We hebben getoetst of onze mienskip zich herkende in de doelen en de opgaven die we hebben beschreven in de Ferkenning. We hebben gevraagd wat zij belangrijk vinden in hun leefomgeving en waar ze juist zorgen over hebben. We hebben gevraagd welke rollen zij voor zichzelf en de gemeente zien bij het realiseren van gezamenlijke ambities.

De resultaten hebben we gebruikt om onze kernkwaliteiten te benoemen, de doelen te toetsen en de kernopgaven te formuleren. Het resultaat van de Ferbining is belangrijke input geweest voor onze Omgevingsvisie in het algemeen (Fisy) en vooral voor de hoofdstukken over de stad en de dorpen.

We benoemen hier een paar highlights uit de resultaten van de Ferbining. Voor meer achtergrondinformatie verwijzen we naar de Enquête Omgevingsvisie Noardeast-Fryslân (bijlage 2), Uitgangspunten Omgevingsvisie (bijlage 3) en de [website](#).

Onze inwoners zijn over het algemeen tevreden over hun omgeving. Zij beoordelen hun omgeving gemiddeld met een 7,3. Zij waarderen vooral de rust en ruimte. Het weidse karakter van het land, de openheid, veel natuur en groen vinden zij belangrijk. Maar ook de prachtige monumentale gebouwen, voorzieningen in de buurt, aandacht voor de geschiedenis van een plek. Zorgen heeft men over groenonderhoud, natuur, biodiversiteit, landbouw en klimaatverandering.

Bij jongeren staan verkeersveiligheid, een goed milieu voor mens en dier (én geen troep in de natuur!) en goede speelvoorzieningen hoog op de agenda.

De wordcloud geeft een beeld van de kwaliteiten die zijn genoemd in de Oanheakker, de dialoogwagen waarin de gesprekken met de dorpen hebben plaatsgevonden.

Afbeelding Wordcloud door inwoners genoemde kwaliteiten van Noardeast-Fryslân.

Foto van de Leefomgeving

We hebben ervoor gekozen om een Omgevingsvisie op te stellen zonder plan-m.e.r.-procedure. Onze Omgevingsvisie is een Omgevingsvisie 1.0. Een visie die te globaal is om een goede milieutoets op uit te voeren. Voor zover er na deze Omgevingsvisie plannen in lijn met de visie worden uitgevoerd zal een zelfstandige onderbouwing worden gemaakt die ook ingaat op de locatiekeuze. In deze vervolgproudures wordt vanzelfsprekend ook zorgvuldig naar alle milieuaspecten gekeken. In latere versies van de Omgevingsvisie kan het zijn dat er wel aanleiding en basis is voor het opstellen van een planMER.

We hebben wel een Foto van de Leefomgeving opgesteld (zie bijlage 4). De Foto van de Leefomgeving beschrijft de huidige situatie van 10 aspecten van de leefomgeving (de nulsituatie). Het geeft aan welke knelpunten er kunnen ontstaan door autonome ontwikkelingen. Dat inzicht hebben we gebruikt om de Omgevingsvisie aan te scherpen. Met het doel de knelpunten op te lossen of het effect ervan te verminderen.

Zienswijzen

Op 7 december 2023 heeft de gemeenteraad van gemeente Noardeast-Fryslân ingestemd met het vrijgeven van de ontwerp-Omgevingsvisie voor inspraak. De ontwerp-Omgevingsvisie heeft twee keer ter inzage gelegen. De eerste periode liep van 14 december tot 26 januari 2024. Later is de visie opnieuw ter inzage gelegd tussen 29 februari en 10 april 2024. Er zijn 26 inspraakreacties binnengekomen.

In de reactienota zijn de inspraakreacties samengevat en genummerd. Hier is een antwoord op de inspraakreacties gegeven. In de nota is ook aangegeven of de visie is aangepast en op welke manier. De reacties zijn volgens de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) geanonimiseerd.

2.4 Hoe verder?

De samenleving verandert voortdurend. We vinden het belangrijk dat de Omgevingsvisie blijft passen bij Noardeast-Fryslân. Door ontwikkelingen of gewijzigde inzichten kan er behoefte zijn om deze visie bij te sturen, zodat deze actueel en toepasbaar blijft.

Beleid en regelgeving worden regelmatig geëvalueerd en herzien. We doorlopen voortdurend een cyclisch proces van beleidsontwikkeling, vertalen naar regels, uitvoering en terugkoppeling, de zogenaamde beleidscyclus (zie hoofdstuk 8.1). We monitoren hoe de leefomgeving zich ontwikkelt en evalueren de werking van de Omgevingsvisie. Hieruit blijkt dan wanneer het nodig is om de visie bij te sturen. Dit doen we:

- één keer in de vier jaar wordt de doorwerking van de Omgevingsvisie grondig geëvalueerd en wordt de koers waar nodig bijgesteld. Dit doen we bijvoorbeeld in het jaar nadat een nieuw coalitieprogramma is vastgesteld. Dit doen we bijvoorbeeld in het jaar nadat een nieuw coalitieprogramma is vastgesteld zodat deze speerpunten kunnen worden meegenomen in de visie. De Mienskip heeft de mogelijkheid om input te leveren op de visie. Gedurende de vier jaar worden deze aandachtspunten bijgehouden. De input wordt gebruikt bij de 4-jaarlijkse herziening. We leggen dit ter besluitvorming voor aan de gemeenteraad.
- als er aanleiding voor is kan tussentijds de Omgevingsvisie op ondergeschikte onderdelen worden aangepast. Bijvoorbeeld vanwege nieuw beleid bij Provincie of Rijk, denk aan de ontwikkeling van een nieuwe Provinciale Omgevingsvisie en de Novex²). Of vanwege wijziging van eigen thematisch beleid of een andere visie op een bepaald deelgebied. Deze aanpassingen leggen we zoveel mogelijk gebundeld aan de gemeenteraad voor.

2.5 Leeswijzer

De visie begint met vier inleidende hoofdstukken en een beschrijving van het 'nu'. Hier gaat het om de kwaliteiten van onze gemeente, de ontwikkelingen in de samenleving en de wet- en regelgeving waar we mee te maken hebben. In dit deel beschrijven we ook op welke manier we met onze inwoners, partners, maatschappelijke organisaties en andere overheden willen samenwerken.

Vervolgens richten we ons op de toekomst. In hoofdstuk 5 beschrijven we hoe 2030 er wat ons betreft uitziet: ons Takomstperspektyf.

De weg daar naartoe komt aan de orde in hoofdstuk 6. Hier beschrijven we de kernopgaven in het algemeen.

We passen dat stramien vervolgens toe in het daaropvolgende hoofdstuk, waar per deelgebied steeds de kwaliteiten en daarna de kernopgaven en uitgangspunten voor de uitvoering worden beschreven. De gebieden die we onderscheiden zijn:

- Buitengebied

² Programma NOVEX staat voor Nationale Omgevingsvisie Extra

- Natuurgebieden
- Regiostad Dokkum
- Voorzieningenkern Kollum
- De dorpen

In hoofdstuk 8 worden de **instrumenten** beschreven die ingezet kunnen worden en bijdragen aan verwezenlijken, uitvoeren en actualiseren van de Omgevingsvisie.

Us goud: onze kernkwaliteiten

3 US GOUD: ONZE KERNKWALITEITEN

Onze gemeente is prachtig en heeft een heel eigen karakter. Mede door de ligging aan de Waddenzee, het kenmerkende landschap, de karakteristieke dorpen en de mensen die er leven heeft de gemeente een eigen identiteit. Dit willen we behouden en versterken: we willen de gemeente nog mooier en 'eigener' maken. Dat is een grote ambitie, want we weten dat er veel ontwikkelingen op ons af komen die grote impact hebben op onze omgeving. Daarom is het erg belangrijk om de kwaliteiten die we hebben en die onze identiteit vormen te kennen, te koesteren en mee te wegen bij de ontwikkeling van nieuwe plannen. Dan blijft de gemeente identiteitsvol, herkenbaar, mooi. Dan blijven we Noardeast-Fryslân!

We hebben tijdens de fase van Ferbining geluisterd naar de mienskip en hebben gekeken naar wat karakteristiek is voor onze gemeente. Daaruit hebben we zes kernkwaliteiten geformuleerd. Kernkwaliteiten zijn de belangrijkste kwaliteiten van onze gemeente. Dit zien we als onze sterkste punten. We willen deze behouden en doorgeven aan volgende generaties. Onze inwoners hebben deze kwaliteiten ook benoemd. Het zijn kenmerken van de leefomgeving die zij waarderen, waar ze trots op zijn en die ze willen behouden. Veel van onze inwoners werken in de landbouw en midden- en kleinbedrijf. Onze gemeente heeft een sterk arbeidspotentieel van mbo-opgeleide mensen. De inwoners vormen een levende mienskip en zijn samen met ons landschap, de dorpen, de stad, onze talen, cultuur en manier van leven, 'ús goud'!

KERNKWALITEITEN: US GOUD

1. Een gevarieerd landschap met een rijke cultuurhistorie: waardevolle landschapsstructuren en -elementen, monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en ander erfgoed.
2. Unieke gebieden: Unesco werelderfgoed Waddenzee, Nationaal Park Lauwersmeer, en Nationaal Landschap De Noardlike Fryske Wâlden.
3. Rust, ruimte, weidsheid en donkerte.
4. Sterke Regiostad Dokkum, vitale en leefbare dorpen.
5. Onze stuwende sectoren: landbouw en agrofood, bouw, (metaal-)industrie maakindustrie (met name bouw en metaal), recreatie en toerisme.
6. Sterke sociale samenhang en hoog geluksgevoel.

Hoe gaan we om met onze kernkwaliteiten?

Omdat ús goud zo belangrijk is en we het willen behouden, gebruiken we onze kernkwaliteiten altijd als vertrekpunt bij ontwikkelingen. Dit betekent dat we in kaart brengen wat ús goud op deze plek is en hoe een voorgenomen ontwikkeling bijdraagt aan ús goud.

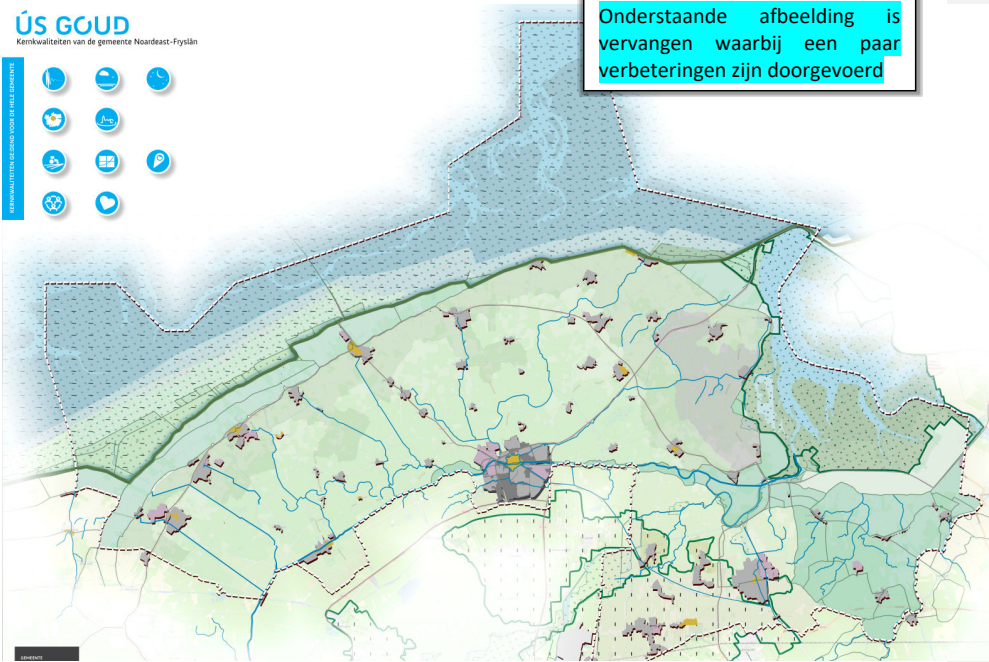
Wanneer een 'gewenste' ontwikkelingen nadelig effect heeft op een kernkwaliteit wegen we zorgvuldig integraal af en motiveren we de uiteindelijke keuze die gemaakt wordt.

ÚS GOUD

Kernkwaliteiten van de gemeente Noardeast-Fryslân

Onderstaande afbeelding is vervangen waarbij een paar verbeteringen zijn doorgevoerd

LEGENDA

Kernkwaliteiten van de gemeente Noardeast-Fryslân

Algemene kaartelementen

- Bebouwing
- Regiostad
- Dijklichaam
- Bedrijvigheid
- Waterlopen
- Doorgaande weg

Kernkwaliteit 1 Een gevarieerd landschap met een rijke cultuurhistorie: waardevolle landschapsstructuren en -elementen, monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten

Agrarisch veenontginningslandschap	Landaanwinning	Opstrekend verkavelde zeepolder	Waddenzeedijk
Regelmatig blokverkavelde kwelderwal	Onregelmatig blokverkavelde kwelder	Platen en slikken	Historische dijk
Esgehuchtenlandschap	Onregelmatig blokverkavelde zeepolder	Verkavelde zwinningsgebied	Beschermde stads- / dorpsgezichten
Heideontginningslandschap	Opstrekend verkavelde klei-op-veengebied	Buitendijkse zomerpolder	

Kernkwaliteit 2 Unieke gebieden

- UNESCO werelderfgoed Waddenzee
- Nationaal park Lauwersmeer
- Nationaal landschap Noardlike Fryske Wâlden
- Natuurnetwerk Nederland

KERNKwaliteiten GELDEND VOOR DE HELE GEMEENTE

Kernkwaliteit 3 Rust, ruimte, weidsheid en donkerte

- Rust
- Ruimte, weidsheid
- Donkerte

Kernkwaliteit 4 Sterke regiostad Dokkum, vitale en leefbare dorpen

- Sterke Regiostad Dokkum
- Vitale leefbare dorpen

Kernkwaliteit 5 Onze stuwende sectoren

- Landbouw/Agrofood
- Maakindustrie
- Recreatie/Toerisme

Kernkwaliteit 5 Sterke sociale samenhang en een hoog geluksgevoel

- Sterke sociale cohesie
- Geluksgevoel

3.1 Een gevarieerd landschap met een rijke cultuurhistorie

Noardeast-Fryslân heeft een rijk landschap met veel waardevolle landschappelijke, cultuur-historische de andere dag ontstaan. Zie voor grotere afbeelding de bijlage 'afbeeldingen en kaarten'. izenden jaren. Eerst door de ijstijden, vervolgens onder invloed van water (de zee en water dat vanaf zuidelijker gelegen hogere zandgronden naar ons toestroomde) en vervolgens door de mens, in innige samenwerking met de bodem en de natuurlijke omstandigheden. Uit alle verschillende perioden in de geschiedenis zijn structuren en landschapselementen nog steeds zichtbaar. Ons landschap vertelt daardoor het verhaal van Noardeast-Fryslân. Elke tijdsperiode heeft een dusdanige invloed gehad dat we er in het gebruik van het landschap nog steeds mee te maken hebben én van profiteren. Kortom: het ontstaan van het landschap en de bodem die hierbij gevormd is, maakt ons landschap karakteristiek én bruikbaar.

Door de verschillen in ontstaansgeschiedenis (door ligging, ondergrond, water en menselijk handelen) zijn er in onze gemeente 10 verschillende landschapstypen ontstaan. Elk landschapstype heeft zijn eigen karakteristiek. Vaak bepaalt de ondergrond (bodem) hoe het eruit ziet, welke soorten planten en dieren er leven en hoe we het als mens (kunnen) gebruiken. Soms zijn de verschillen subtiel en moet je ze leren zien, soms zijn de verschillen overduidelijk. Die verschillende karakteristieken willen we in stand houden. Ze dragen namelijk bij aan de verschillende identiteiten binnen onze gemeente en zijn basis voor het gebruik van het landschap en de verscheidenheid in biodiversiteit.

Voor een uitvoerige beschrijving van het ontstaan van het landschap, de verschillende landschapstypen, de bijbehorende karakteristieken en landschappelijke kwaliteiten verwijzen we naar onze [landschapsbiografie](#). In onze [digitale landschapsatlas](#) is op kaart na te zoeken waar welke karakteristieken en kwaliteiten te vinden zijn. De landschapsbiografie en digitale atlas zijn kennisdocumenten die als basis gebruikt dienen te worden bij het maken van beleid.

De gemeente is rijk aan cultureel erfgoed. Er zijn 526 rijksmonumenten en de gemeente hoort daarom bij de grote monumentengemeenten van Nederland. Ook heeft de gemeente de meeste archeologische monumenten en percelen. En zijn er 12 beschermde dorpsgezichten en één beschermd stadsgezicht. Naast deze door het rijk aangewezen monumenten en beschermde gezichten zijn er nog veel meer waardevolle elementen zoals karakteristieke panden in de stad en dorpen, bijzondere landschapselementen en karakteristieke erfbeplanting in het buitengebied. Cultureel erfgoed is sfeerbepalend en belangrijk voor de identiteit van plekken. Het maakt de gemeente aantrekkelijk om te leven en het is belangrijk voor toerisme. Ons erfgoed is karakteristiek voor ons gebied en daarom iets om trots op te zijn en te behouden voor de toekomst.

3.2 Unieke gebieden

Noardeast-Fryslân heeft hoogwaardige natuur- en landschapsparken. De Waddenzee aan de noordzijde is uitgeroepen tot Unesco Werelderfgoed. Het is op wereldschaal een uniek natuurgebied. De openheid, het droogvallen van grote delen tijdens eb en het weer overspoelen bij vloed, en de hoge natuurkwaliteiten zijn karakteristiek voor de Waddenzee. Nationaal Park Lauwersmeer ligt in het noordoosten op de grens met de provincie Groningen. In 1965 is een zeedijk aangelegd waardoor de Lauwerszee een meer werd. Het gebied is vooral beroemd om de vele soorten vogels die er leven en broeden. Naast natuurgebied met unieke soorten zoals de zeearend, is het een waardevol recreatiegebied.

Een groot deel van het (voormalig) veengebied aan de zuidzijde valt binnen het Nationaal Landschap Noordelijke Fryske Wâlden. De elzensingels maken het tot een prachtig landschap waar een unieke combinatie van agrarisch gebruik, bewoning, natuur en cultuurhistorie aanwezig is.

De Provincie heeft de Waddenzee en het Lauwersmeer aangewezen tot het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Een stuk van de de oude loop van het Dokkumer Grutdijp verdergaand via de Aldswemmer is

een belangrijke verbinding binnen het NNN. Deze verbinding is nog niet compleet aangelegd. Hierdoor De wens is een aaneengesloten verbinding tot aan de Zwagermieden op de grens met de buurgemeente Dantumadiel en verder richting Leeuwarden. In de gebieden die behoren tot het NNN staan de belangen van natuurkwaliteiten voorop.

3.3 Rust, ruimte, weidsheid en donkerte

Dit zijn belangrijke kwaliteiten van Noardeast-Fryslân. Ze werden in de Ferbining ook het meest genoemd door onze inwoners. Deze kwaliteiten versterken en ondersteunen elkaar. De aanwezige natuur en kansen voor biodiversiteit passend bij het landschap, hangen samen met de aanwezigheid van stilte, rust, ruimte, weidsheid en duisternis. De inwoners waarderen de aanwezigheid en daarmee de beleving van deze eigenschappen sterk.

Donkerte en stilte zijn steeds zeldzamer geworden in het volle Nederland. Donkerte en stilte zijn in het noorden van de gemeente het meest voelbaar en zichtbaar. Het Lauwersmeergebied is expliciet benoemd als Dark Sky park. Hier zijn echte donkerte en echte stilte aanwezig én te beleven.

3.4 Sterke Regiostad Dokkum, vitale en leefbare dorpen

De 52 dorpen in Noardeast-Fryslân zijn over het algemeen zeer vitaal. De sociale samenhang is sterk. Mensen pakken samen zaken op en zorgen voor elkaar. De inwoners zijn in veel dorpen onmisbaar voor het op peil houden van basisvoorzieningen in de dorpen. Denk aan dorpshuizen, maar ook sportvoorzieningen. Hier ontmoeten mensen elkaar en van hieruit organiseren zij samen activiteiten. Niet alle voorzieningen zijn in alle dorpen aanwezig maar over het algemeen wel bereikbaar. Dokkum en Kollum zijn de kernen met bovenlokale voorzieningen zoals gezondheidszorg en scholen voor voortgezet onderwijs.

De stad Dokkum heeft als grootste en centrale kern in de regio een belangrijke regiofunctie (zie hoofdstuk 7.3). Dit betekent een groot verzorgingsgebied met bereikbare voorzieningen. De stad is goed bereikbaar via Centrale As en de ontsluitingsstructuur van rondwegen. Daarmee heeft Dokkum ook een functie voor het bieden werkgelegenheid door de aanwezigheid van bedrijventerreinen.

Dokkum heeft een prachtige, compacte binnenstad met een uniek historisch karakter. De beeldbepalende bolwerken en grachten omsluiten de binnenstad. De verbinding met en ligging aan de Dokkumer Ie is een belangrijke kwaliteit van Dokkum.

3.5 Onze stuwende sectoren: landbouw en agrofood, maakindustrie, recreatie en toerisme

De economie is belangrijk voor de leefbaarheid van de regio. In Noardeast-Fryslân kennen we drie vier belangrijke 'stuwende sectoren'. Dit zijn sectoren die een significante bijdrage leveren aan de groei en ontwikkeling van de regio voor de langere termijn. Ze spelen een belangrijke rol in het stimuleren van economische activiteiten, het creëren van werkgelegenheid en het genereren van inkomsten. Als deze ("exporterende") sectoren goed presteren is de verwachting dat het ook goed gaat met verzorgende en afhankelijke sectoren. De belangrijke stuwende sectoren in onze gemeente zijn landbouw en agrofood, maakindustrie (met name bouw en metaal) en in toenemende mate de recreatie- en toerisme sector.

Landbouw en agrofood

Noardeast-Fryslân bestaat voor het grootste deel uit landbouwgronden. In de noordelijke kleischil worden voornamelijk pootaardappelen geteeld, vooral voor de export. Deze teelt is van hoge kwaliteit en van grote betekenis op wereldschaal. Dit komt door de goede omstandigheden: een overheersende frisse zeewind, een goede agrarische infrastructuur en de vruchtbare zeelei in de bodem. In de overige agrarische gebieden zien we vooral veeteelt. Hiermee samenhangend is van oudsher de agrofood sector erg belangrijk in Fryslân. De landbouw in Noardeast-Fryslân is voortdurend in ontwikkeling. Op diverse locaties en in de hele keten wordt voortdurend geïnnoveerd en ontwikkeld.

Maakindustrie

De maakindustrie (in het bijzonder metaal) en bouwnijverheid zijn door hun innovatie kansrijk voor de toekomst. Kenmerkend voor de regionale metaalindustrie is de 'related variety': individuele bedrijven houden zich bezig met de bewerking van metaal en productie van metalen toepassingen, maar het product is telkens anders. In potentie is dit goed voor een sterke regionale economie, waarin ondernemers elkaar niet wegconcurreren maar elkaar opzoeken voor innovaties.

De bouwsector is sterk in de regio en is erg divers. Ook innoveert de sector op meerdere fronten, zoals smart materials, constructie en ontwerp. De vooruitzichten voor de sector zijn gunstig, met name voor de werkgelegenheid in de regio door modulaire productie van woningen in de fabriek.

Recreatie en toerisme sector

Het toerisme in onze regio groeit, waardoor het een steeds belangrijkere economische sector wordt. De stad Dokkum en de kleinere dorpen zijn erg aantrekkelijk voor toeristen en recreanten. Het Waddengebied en het Lauwersmeer zijn trekpleisters voor fietsers, wandelaars en watersporters. Er ligt er een uitgebreid netwerk van aantrekkelijke routes in ons gebied. De staande mastroutes verbinden het Nationaal Park Lauwersmeer met Leeuwarden (via Dokkum) en met Kollum. Daarnaast zijn veel waterwegen bevaarbaar met motorboten, sloepen, SUP-boards en kano's. Deze routes, de horecagelegenheden en diverse soorten verblijfsaccommodaties bieden volop mogelijkheden voor toeristen en recreanten, voor zowel kort als langer verblijf.

3.6 Sterke sociale samenhang en een hoog geluksgevoel

Het gemiddelde inkomen van huishoudens in Noardeast-Fryslân is lager dan in Nederland en ook iets lager dan in Fryslân. Toch voelt 89% van onze inwoners zich gelukkig (peildatum 2022). We noemen dat de Friese paradox. Het Fries Sociaal Planbureau (FSP) stelt dat Friezen minder waarde hechten aan geld en status. Voor de Friese paradox geeft men een aantal verklarende factoren waaronder: de waardering van rust en ruimte, de sterke sociale samenhang (Mienskip), relatief weinig sociaal-economische en culturele verschillen, binding door de Friese taal en cultuur en het ervaren van veiligheid. En ook het zich mee-verantwoordelijk voelen voor de leefomgeving. Dit zijn dan ook absolute topkwaliteiten van onze gemeente!

4 Waar moeten we rekening mee houden?

4 WAAR MOETEN WE REKENING MEE HOUDEN?

We leven in een dynamische tijd; er verandert voortdurend van alles. Hierdoor zijn er steeds nieuwe trends en ontwikkelingen waar we op moeten inspelen. Niet alles is te voorspellen, maar we kunnen voor bepaalde zaken wel een inschatting maken. En er in ons beleid zo goed mogelijk rekening mee houden.

Trends en ontwikkelingen hebben invloed op het ruimtegebruik en de druk op de ruimte. De belangrijkste trends en ontwikkelingen die relevant zijn voor deze Omgevingsvisie zijn hier beschreven. En natuurlijk ook het beleid van de andere overheden waar we rekening mee moeten houden. Daarmee is dit hoofdstuk belangrijke input voor de opgaven we voor ons zien (hoofdstuk 6).

4.1 De leefomgeving verandert: trends en ontwikkelingen

De samenstelling en omvang van de bevolking verandert

We hebben te maken met demografische veranderingen. Hieronder geven we een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen. Omdat het gaat om verwachtingen is het belangrijk om de prognoses te blijven monitoren.

Er zijn in de toekomst minder inwoners in onze gemeente dan nu. Het Fries Sociaal Planbureau verwacht dat tussen 2020 en 2030 het aantal inwoners daalt van 45.000 naar ruim 43.000.

De samenstelling van de bevolking verandert langzamerhand: we hebben te maken met ontgroening en vergrijzing. Ontgroening betekent dat het aandeel kinderen en jongeren in de totale bevolking afneemt. Vergrijzing betekent een toename van het aandeel senioren in de bevolking. Het aantal geboorten daalt. Tegelijkertijd neemt het aantal 65-plussers toe.

Jong volwassenen (15 – 30 jaar) vertrekken al decennialang vanwege studie of werk. Dit neemt op provinciaal niveau iets af. De veranderingen in de studiefinanciering kan hiervoor een reden zijn, waardoor jongeren langer thuis blijven wonen. Ook kan een vertrek minder noodzakelijk zijn door meer opleidings- en baanmogelijkheden in de regio of provincie.

Gezinnen worden kleiner en het totaal aantal huishoudens daalt op termijn licht. Tegelijkertijd zien we toenemende migratie. Dat is het gevolg diverse politieke en economische ontwikkelingen in de wereld en door klimaatontwikkelingen. Dit vraagt om ruimte voor opvang en/of permanente woonruimte.

Volgens de prognoses gaan deze trends de komende jaren door. Deze bevolkingsontwikkelingen hebben consequenties voor veel aspecten van de samenleving, zoals de woningmarkt, arbeidsmarkt, onderwijs, zorg en het voorzieningenniveau. Het kan de leefbaarheid beïnvloeden. In ons beleid en onze plannen zullen we hier rekening mee moeten houden.

Ondanks bovenstaande verwachtingen is er momenteel krapte op de woningmarkt in Nederland. Om het woningtekort terug te dringen en een gezond evenwicht te bereiken heeft het Rijk in 2022 het programma Woningbouw vastgesteld. Met dit programma wordt landelijk ingezet op de realisatie van 900.000 woningen tot en met 2030. Hiervan moet ten minste twee derde van de nieuwbouwwoningen voor lagere- en middeninkomens betaalbaar zijn.

Sinds Corona werken we meer thuis

De coronacrisis heeft voor een versnelde omslag naar meer thuiswerken gezorgd. Het lijkt erop dat ook na Corona meer mensen deels thuis werken. Dat maakt het gemakkelijker om te werken in de Randstad en te wonen in Noord-Nederland. Want afstanden zijn minder belangrijk als vaker

thuiswerken normaler wordt. De eventuele komst van de Lelylijn kan hier nog meer aan bijdragen. Thuiswerken vraagt om een goede digitale verbindingen.

Automobiliteit

Kilometerheffing voor autoverkeer staat weer op de landelijke politieke agenda. Gezien de relatief lange reisafstanden in het buitengebied kan dit veel impact hebben op de bereikbaarheid van het platteland. Deze mogelijke ontwikkeling volgen we op de voet om negatieve effecten zoveel als mogelijk te voorkomen voor ons buitengebied.

Het klimaat verandert

Het klimaat verandert wereldwijd. De aarde warmt op waardoor de zeespiegel stijgt. We hebben te maken met meer weersextremen. Zoals extreme regenval, langere periodes van droogte en hitte. Dit leidt tot overstromingsrisico's, hittestress in met name de bebouwde gebieden en een sterkere toename van verzilting en een verminderend aanbod van zoet water. Effecten van klimaatverandering worden op vrijwel alle economische, ecologische en maatschappelijke gebieden voelbaar en zichtbaar. Omdat het een wereldwijd probleem is, zijn er inmiddels op verschillende niveaus afspraken gemaakt om de klimaatveranderingen tegen te gaan: internationaal, landelijk, provinciaal en ook regionaal.

In 2017 is onze gemeente getroffen door een aantal clusterbuien. Onder andere in Hallum en Dokkum (Altenastreek en Hoedenmakerspolder) heeft dit geleid tot wateroverlast. Ook hebben we in de afgelopen jaren (o.a. 2018) te maken gehad met watertekorten als gevolg van droogte. Het Wetterskip Fryslân hanteert bij langere periode van droogte de verdringingsreeks voor de verdeling van het beschikbare zoetwater. De verdringingsreeks geeft de rangorde van maatschappelijke behoeften aan, die bij de verdeling van het beschikbare water in acht wordt genomen. Omdat het een globaal probleem is, zijn er inmiddels op verschillende niveaus afspraken gemaakt om de klimaatveranderingen tegen te gaan: internationaal, landelijk, provinciaal en ook regionaal.

Duurzaamheid en energietransitie

Als wij willen dat onze toekomstige generaties nog prettig in onze gemeente kunnen blijven wonen, dan zullen we met elkaar zuiniger met onze aarde moeten omgaan. Daarom moeten we duurzamer gaan leven. Hiervoor moet er veel veranderen. Hierna beschrijven we de grootste veranderingen.

Energietransitie: we worden energieneutraal. Door energiebesparing wordt deze doelstelling gemakkelijker gehaald. Energie die dan nog nodig hebben wekken we duurzaam op, zoals wind-, zonne-energie en groen gas. Hier is ruimte voor nodig.

Warmtetransitie: we gaan van het aardgas af. Alle gebouwen moeten uiterlijk in 2050 aardgasvrij zijn. Richting 2050 wordt het aardgas stapsgewijs vervangen door duurzame energiebronnen.

Verduurzamen mobiliteit: Alle nieuwe personenauto's die vanaf 2030 op de markt komen, moeten bijvoorbeeld 100% elektrisch zijn. Deze auto's rijden dan op elektriciteit uit een batterij, waterstof-brandstofcel of zonnepanelen. Hiervoor zijn extra laadpalen nodig.

Aanpassen van de bestaande energie-infrastructuur: het elektriciteitsnetwerk is aangelegd in een tijd dat de elektriciteit werd geleverd aan bedrijven en woningen. Inmiddels produceren we ook zelf zonne- en windenergie. Bovendien neemt de vraag naar elektriciteit toe. Hierdoor zijn ingrepen in de energie-infrastructuur noodzakelijk. Hoewel een deel ondergronds is, zullen ook bovengronds de gevolgen zichtbaar zijn.

Circulariteit: Grondstoffen, zoals fossiele brandstoffen of edelmetalen die in onze apparatuur zitten, raken op en worden steeds schaarser. Daarom is aandacht nodig voor het zorgvuldig omgaan met

grond- en afvalstoffen. Het is steeds belangrijker dat duurzame grondstoffen worden gebruikt en materialen worden gescheiden, hergebruikt en niet verloren gaan. Dat biedt ook kansen voor de lokale economie.

Zoals voortgezet gebruik van groene reststromen van de gemeente door deze als grondstof toe te passen voor bodemverbetering in de landbouw. Boeren composteren bermmaaisel van de gemeente en gebruiken dit als bodemverbeteraar op hun land. Hierdoor wordt de grond gezonder en wordt het waterbergend vermogen verhoogd. Circulariteit en klimaatadaptatie in optima forma.

Landschap en natuur

Ecosystemen, als samenhang tussen natuur en landschap zijn onmisbaar voor mens en dier. Ze zorgen voor bijvoorbeeld voedsel, medicijnen, drinkwater, het zuiveren van lucht en water, bestuiven van gewassen en het reguleren van de temperatuur. Het is daarom van belangrijk om biodiversiteit in onze ecosystemen te beschermen.

Als het landschap steeds grootschaliger en meer van hetzelfde wordt, nemen de kwaliteit en kwantiteit van landschapsstructuren en -elementen af. Hierdoor verdwijnen er steeds meer planten, (weide)vogels, bijen en andere insecten, zowel in aantallen als in soorten. Daarnaast verdwijnen er nog steeds veel landschappelijke en cultuurhistorische structuren en elementen waardoor het landschap ook eentoniger wordt en minder aantrekkelijk is voor inwoners en bezoekers.

In onze gemeente werken we actief aan verbetering door bijvoorbeeld het plan om natuurlijke bermen en oevers te creëren. Ook ecologisch bermbeheer is daar een onderdeel van. Hierdoor neemt de soortenrijkdom aan planten en dieren, verschillende landschapsstructuren en daarmee de kwaliteit van de leefomgeving toe. Ook het streven naar en faciliteren van kringlooplandbouw draagt bij aan een meer biodivers landschap en natuur.

Omgevingskwaliteit staat onder druk en identiteit verdwijnt

Omgevingskwaliteit gaat – zoals het woord al zegt – over ‘de kwaliteit van de omgeving’. Het gaat erom hoe we de omgeving ervaren, hoe goed ze functioneert en eruitziet. Het omvat verschillende aspecten zoals water, verkeer, wonen, groen, cultureel erfgoed, etc, maar het is meer dan alleen de som van deze onderdelen. Omgevingskwaliteit ontstaat niet vanzelf en verdwijnt als we er geen aandacht aan besteden.

Regelmatig staan de omgevingskwaliteit en identiteit onder druk door snelle ontwikkelingen, beperkte samenwerking tussen *betrokken vakgebieden* en de eenzijdige keuzes die daardoor worden gemaakt. Het staat ook onder druk wanneer we geen rekening houden met de unieke eigenschappen van een plek en wanneer financiële overwegingen de boventoon voeren. In tegenstelling tot wat soms wordt gedacht, levert investeren in omgevingskwaliteit uiteindelijk een beter resultaat: welzijn, geluk en de gezondheid van mensen, behoud van identiteit en een duurzame en toekomstbestendige plek.

Economische ontwikkelingen

De globalisering van de economie zet door, maar zal door geopolitieke spanningen tussen de wereldmachten wel van karakter veranderen. Meer nadruk op regionale handelsblokken en bilaterale handelsverdragen. Tegelijkertijd is er ook meer aandacht voor lokale producten en lokale samenwerking. Producenten en consumenten opereren in netwerken. We winkelen steeds meer online. Tegelijkertijd wordt beleving en identiteit in winkelgebieden belangrijker. Het toerisme is een groeiende sector.

Wereldwijd maken mensen zich zorgen over een drietal grote opgaven in de fysieke leefomgeving: het veiligstellen van de mondiale voedselvoorziening, het behouden van de biodiversiteit en het beperken van de klimaatverandering. De landbouw en tuinbouw zijn zich daar bewust van en staan voor een grote uitdaging: de transitie naar een duurzamere vorm van voedselproductie en landschapsbeheer. Daarnaast maakt een steeds grotere (levering)schaarste van energie en grondstoffen deze

verandering noodzakelijk. Dat vergt wel consequent en consistent rijksoverheidsbeleid. Je kunt niet zeggen dat een boer minder koeien moet houden en tegelijkertijd Schiphol laten groeien.

Een duurzame land- en tuinbouw vraagt om een manier van produceren waarin kwaliteit, duurzaamheid en toegevoegde waarde centraal staan. De voedselproductie moet niet in gevaar komen. Betaalbaar en voldoende veilig voedsel is een eerste levensbehoefte. Duurzaamheid, klimaatadaptatie en voedselzekerheid moeten hand in hand gaan.

Technologische ontwikkelingen gaan snel

Onze levens veranderen steeds meer door technologische en digitale ontwikkelingen. Wie weet wat er nog allemaal op ons af komt? 3D-printers die huizen bouwen? Zelfrijdende auto's en meer gedeelde auto's dan eigen auto's? Kunstmatige intelligentie die recht spreekt, werk uitgevoerd door robots en transport van goederen en mensen via vacuümbuizen?

Ontwikkeling waar wij als gemeente mee te maken krijgen, hebben namen als het Internet of Things, Big Data, en Blockchain. De technologische ontwikkelingen hebben invloed op heel veel beleidsterreinen. En zorgen voor nieuwe opgaven, zoals het bestrijden van cybercrime. Door alle technologische ontwikkelingen lijkt onze economie zich versneld te ontwikkelen naar een kennis- en informatie-economie. We staan nog maar aan het begin van een lange reeks ontwikkelingen waar we op in moeten, maar ook willen spelen.

De rol van de overheid verandert

Onze inwoners worden zelfbewuster en mondiger. Budgetten slinken en onze taken nemen toe. De overheid kiest steeds vaker voor een meer regisserende, faciliterende en voorwaardenscheppende rol. We willen minder regelen en meer aan de samenleving overlaten. We verschuiven van inspraak naar actief betrekken voorafgaand aan een project, en van burgerparticipatie naar overheidsparticipatie.

De gemeente richt zich steeds meer op een basispakket aan kerntaken en het dienen van het algemeen belang. De samenleving krijgt daardoor meer verantwoordelijkheid. Het is belangrijk om ons beleid en de acties af te stemmen op wat er in onze samenleving gebeurt. Dit betekent ook dat we nog meer moeten leren loslaten en vertrouwen. Luisteren, relativeren van eigen opvattingen, de bereidheid tot dienstbaarheid en een lerende houding wordt voor onze gemeente steeds belangrijker.

4.2 Beleid en regels van andere overheden

De Nationale en Provinciale Omgevingsvisie en FryslânKlimaatbestendig2050+ (BOVI)

Ook het Rijk, de provincie Fryslân en het Wetterskip hebben Omgevingsvisies. In de [Nationale Omgevingsvisie](#) (NOVI) zet het Rijk in op ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie, duurzaam economisch groeipotentieel, sterke en gezonde steden en regio's en toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijke gebied. Het Rijk benoemt in de NOVI drie afwegingsprincipes:

1. combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies;
2. kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal;
3. afwentelen wordt voorkomen.

Het Rijk zet in op een toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied en benoemt daarbij onder meer de volgende beleidsuitgangspunten:

- In het landelijk gebied verbeteren we de balans tussen het landgebruik en de kwaliteit van landschap, bodem, water en lucht.
 - o natuurversterking en natuurinclusieve ruimtelijke inrichting en met speciale aandacht voor de individuele Natura 2000- gebieden als belangrijke dragers.

- bij ontwikkelingen in het landelijk gebied worden cultureel erfgoed en unieke landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten behouden en versterkt. Waar mogelijk en gewenst voegen we nieuwe kwaliteiten toe.
- De biodiversiteit wordt beschermd en versterkt en het natuurlijk kapitaal duurzaam benut.
- Er wordt een duurzaam en vitaal landbouw- en voedselsysteem mogelijk gemaakt, gebaseerd op kringlopen en natuurinclusiviteit.
- Unieke landschappelijke kwaliteiten worden versterkt en beschermd. Nieuwe ontwikkelingen in het landelijk gebied voegen landschapskwaliteit toe. Omgevingsbeleid wordt landschapsinclusief.

De provincie Fryslân gaat in de [Provinciale Omgevingsvisie](#) (POVI) voor een vitale, veerkrachtige, karakteristieke en gezonde provincie. Ze ziet het daarbij als opgave om de bestaande kwaliteiten van de provincie te behouden en versterken en te werken aan leefbaarheid, vitaliteit, bereikbaarheid, energietransitie, klimaatadaptatie en aan het versterken van de biodiversiteit. Leefbaarheid en veerkracht van zowel de steden als de dorpen en het platteland vindt de provincie belangrijk.

Wetterskip Fryslân heeft samen met de provincie voor het Friese watersysteem een Blauwe Omgevingsvisie (BOVI) opgesteld, deze heet [FryslânKlimaatbestendig2050+](#). Hierin zetten Wetterskip en Provincie gezamenlijk een stip op de horizon voor het toekomstig water- en bodembeheer van de provincie Fryslân. Die visie geeft invulling aan wat het betekent als de ondergrond, oftewel het water- en bodemsysteem, een leidende rol speelt in de keuze die we in de inrichting en het gebruik van de ruimte maken.

Bij de uitwerking van de gemeentelijke Omgevingsvisie is afstemming gezocht met deze visies.

Instructieregels voor milieu en omgevingsaspecten

Voor de uitvoering van de Nationale Omgevingsvisie kan het Rijk juridische regels opnemen in algemene maatregelen van bestuur. Deze regels zijn rechtstreeks bindend voor andere overheden en inwoners. De provincie doet hetzelfde met het opstellen van een Omgevingsverordening. Als gemeente moeten wij deze instructieregels meenemen en vertalen naar lokale regels in ons Omgevingsplan. Ze kunnen de beleidsvrijheid voor gemeenten inperken en raken daarmee ook de (reikwijdte van) de onze Omgevingsvisie. Daarom is het van belang bij het opstellen van de gemeentelijke Omgevingsvisie rekening te houden met de richtingen die vanuit de Omgevingsvisies van het rijk, de provincie en het Wetterskip gegeven worden. Het beleid van de hogere overheden is echter nog in ontwikkeling. Naarmate deze kaders duidelijker worden, kan het zijn dat de inhoud van de gemeentelijke Omgevingsvisie daarop afgestemd moet worden. Dit kan dus nog leiden tot aanpassing van onze Omgevingsvisie.

De Omgevingswet geeft meer mogelijkheden om lokaal maatwerk toe te passen en gebiedsgericht milieubeleid vast te stellen. In hoofdstuk 7 hebben we uitgangspunten voor gezondheid, milieu en veiligheid opgenomen.

Visie op hoofdlijnen

5 VISIE OP HOOFDLIJNEN

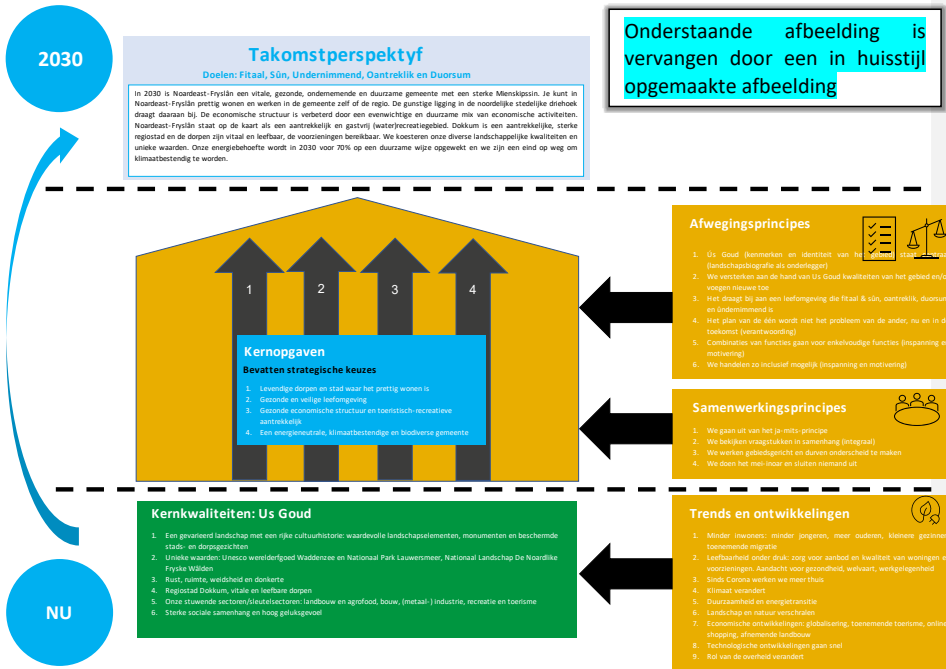
5.1 Onze visie

Noardeast-Fryslân wil **fitaal, sûn, ûndernimmend, duorsum en oantreklik** zijn. Dat is ons doel. Hoe dit eruit ziet schetsen we in ons takomstperspektyf:

In 2030 is Noardeast-Fryslân een vitale, gezonde, ondernemende, aantrekkelijke en duurzame gemeente met een sterke Mienskipssin. Je kunt in Noardeast-Fryslân prettig wonen en werken in de gemeente zelf of de regio. De gunstige ligging ten opzichte van de noordelijke stedelijke driehoek draagt daaraan bij. De economische structuur is verbeterd door een evenwichtige en duurzame mix van economische activiteiten. Noardeast-Fryslân staat op de kaart als een aantrekkelijk en gastvrij (water)recreatiegebied. Dokkum is een mooie en sterke regiostad en de dorpen zijn vitaal en leefbaar, de voorzieningen bereikbaar. We koesteren onze diverse landschappelijke kwaliteiten en unieke gebieden. Onze energiebehoefte wordt in 2030 voor minimaal 70% op een duurzame wijze opgewekt en we zijn een eind op weg om klimaatbestendig te worden.

Dit is waar we naar toewerken. En we hechten aan samenwerking: we werken mei-inoar (zie paragraaf 5.1 hoe we dat doen). Onze kernkwaliteiten, Us Goud, willen we behouden of versterken door te werken aan de kernopgaven (zie hoofdstuk 6).

Om de vitale, gezonde, ondernemende aantrekkelijke en duurzame gemeente te worden, werken we aan vier kernopgaven. De kernopgaven zijn uitgewerkt in opgaven waaraan we de komende jaren gaan werken. We leggen onze horizon voor onze ambitie op 2030 en soms kijken we wat verder vooruit en geven we een doorkijk naar 2040.

Afbeelding De kern van de omgevingsvisie:

1. Neem de kernkwaliteiten 'Us Goud' als vertrekpunt en probeer deze kernkwaliteiten te behouden
2. Hou rekening met trends en ontwikkelingen
3. Hanteer de samenwerkings- en afwegingsprincipes
4. Formuleer hoe de ontwikkeling bijdraagt aan de doelen.

5.2 We werken mei-inoar: samenwerkingsprincipes

We willen samen met de inwoners (inclusief verenigingen, stichtingen, ed.), de ondernemers, de maatschappelijke organisaties en mede-overheden in onze gemeente werken aan de doelen die we ook mét die Mienskip hebben bepaald. Dat kan, omdat we een betrokken Mienskip hebben. In de komende jaren gaan we nog meer samenwerken met de mienskip én laten we meer los. Onze bewoners mogen meer de regie pakken over zaken die te maken hebben met leefbaarheid in het dorp. Voorbeelden van initiatieven gericht op de input van onze jeugd zijn de Miensker Challenge, Community weken en Tienskip. Deze initiatieven worden opgenomen in ons op te stellen participatiebeleid.

We hebben dit ook verwoord in het [Participatiekader](#) dat we hebben opgesteld. Hierin verwoorden we de grondhouding van waaruit we met de Mienskip samenwerken. Het gaat om het volledige speelveld van de relatie samenleving en overheid.

Het Participatiekader wordt verder uitgewerkt naar een participatiebeleid. Vooruitlopend hierop hebben we in de Omgevingsvisie onderstaande samenwerkingsprincipes geformuleerd.

Samenwerkingsprincipes:

- we werken mei-inoar
- we hanteren altijd onze samenwerkingswaarden: mienskip op één, gelijkwaardig, heldere verwachtingen, open (houding), transparant
- we houden ons aan de participatiespelregels
- we gaan uit van het 'ja, mits' principe
- we gaan van toetsen achteraf naar overleggen vooraf

In de volgende paragrafen leggen we de samenwerkingsprincipes verder uit.

We werken mei-inoar

We betrekken elkaar in elkaars plannen en werken vanaf het begin met elkaar samen.

Het betrekken van inwoners is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van initiatiefnemers en overheid, waarbij we zoveel mogelijk sturen op draagvlak. Dit betekent niet altijd dat dit leidt tot een plan waar iedereen mee instemt. We beseffen dat er steeds minder vrijwilligers in de samenleving zijn. Dit kan een spanningsveld veroorzaken. Desondanks moeten we het alsnog samen doen.

Participatiekader

De gemeente heeft samen met de Mienskip een participatiekader opgesteld. Hieronder een samenvatting van de belangrijkste aspecten uit dit kader.

We gaan uit van de eigen kracht van inwoners en de sterke sociale structuur

Onze inwoners zijn goed in het omzien naar elkaar. Waar ondersteuning nodig is voor kwetsbare inwoners organiseren we dat daarom zo zoveel mogelijk lokaal. De basis is een kansrijke omgeving creëren voor jong en oud. Bijvoorbeeld door een goed en zichtbaar netwerk. We nodigen inwoners uit om met plannen te komen om zelfredzaamheid te vergroten. Als gemeente faciliteren we dit en we geven ruimte.

Onze gemeente kent een sterke sociale structuur. De gemeenschap is hecht, actief en heeft een no-nonsense opvatting. Onze inwoners zijn zelfstandige mensen die zich om elkaar bekommeren. Daarom doen wij een beroep op hun eigen kracht, zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid. We vinden zelfredzaamheid en meedoen (participatie) belangrijk. Dit geldt voor iedereen, jong en oud, met of zonder beperkingen. Kwetsbare inwoners die daarbij hulp nodig hebben ondersteunen we daarbij, zodat ze volwaardig kunnen meedoen in onze samenleving. Daarbij sluiten we aan bij bestaande netwerken en werken we gebiedsgericht, zodat de ondersteuning lokaal, dichtbij en laagdrempelig georganiseerd is.

We zijn er voor inwoners die ons nodig hebben, maar dagen inwoners ook uit om elkaar te helpen. We staan dicht bij de samenleving. Onze gebiedsteams, dorpencoördinatoren en samenwerkings-partners weten wat er speelt en wat nodig is. De ondersteuning en hulp die we bieden is daarop gericht, zowel individueel als collectief. Wij faciliteren en laten los waar het kan en nemen een regierol aan waar het moet. De uitdaging ligt bij het integraal en innovatief werken, gebruik makend van de technologische ontwikkelingen. Waarbij de financiering van hulp, ondersteuning en preventie op een integrale manier plaatsvindt.

Samenwerken en samen leren

De afgelopen jaren zijn er al stappen gezet om te komen tot een ander samenspel tussen inwoners en gemeente. De gemeente heeft nu de regie nog op allerlei fronten. In de komende jaren wordt ingezet op het meer loslaten en vertrouwen geven aan inwoners. Inwoners krijgen meer zeggenschap en eigen verantwoordelijkheden. Dit is een leerproces voor beiden: alleen door samen te werken én te leren staat Noardeast-Fryslân in zijn kracht. De Omgevingswet zorgt ervoor dat het belang van een goede samenwerking nog groter wordt. De wet biedt meer ruimte voor ideeën van initiatiefnemers en voor lokale afwegingen. Alleen Mei-inoar kunnen we deze rolverschuiving aangaan. Om tot een constructieve samenwerking te komen is vertrouwen essentieel. Dat vertrouwen groeit als verwachtingen over ieders bijdrage en inbreng helder zijn en processtappen voorspelbaar.

De gemeente biedt een zo uniform mogelijk aanpak voor dit samenspel. Tegelijkertijd is duidelijk dat elk dorp en iedere wijk anders is en dat het van belang is om aandacht te hebben voor de specifieke eigenschappen en hulpvragen per dorp en wijk. Binnen deze uniforme aanpak blijft dus ruimte voor maatwerk. Hiermee worden dorpen en wijken zo goed mogelijk in hun kracht gezet.

Noardeast-Fryslân is en blijft toegankelijk voor al haar inwoners. We vinden het belangrijk om in gesprek te gaan en te blijven met elkaar en geven duidelijkheid over de mogelijke ruimte bij gesprekken over initiatieven en beleidsontwikkelingen. We laten zien wat met de input vanuit deze gesprekken wordt gedaan. Een open en transparante houding is belangrijk om vertrouwen en betrokkenheid te creëren en vast te houden.

“We moeten vernieuwend zijn. Want het is belangrijk om op een nieuwe manier naar opgaven te kijken, nieuwe technieken toe te passen en te zorgen dat je meer en andere mensen betreft dan tot nu toe.”

Inwoner tijdens bijeenkomst participatiekader

We hanteren altijd onze samenwerkingswaarden

Omdat we belang hechten in een goede samenwerking, kiezen we voor de volgende waarden in onze vernieuwde samenwerking met de Mienskip:

Mienskip op één

We hechten aan de wijsheid van de groep. Daarom pakken we maatschappelijke uitdagingen met de hele samenleving op en bepalen we samen de richting die we gaan.

Gelijkwaardig

Iedereen die dat wil moet kunnen meedoen. Dat vraagt om een gelijk gesprekspodium waar respectvol met elkaar wordt omgegaan en alle belangen ruimte krijgen.

Heldere verwachtingen

Doen wat je zegt en zeggen wat je doet, dat maakt ons betrouwbaar als overheid. Daarom zijn we altijd eerlijk over wat niet kan en wat juist wel en waarom.

Open (houding)

We luisteren met oprechte aandacht en zijn benieuwd naar onverwachte oplossingen. Dat vraagt om wendbaarheid, inlevingsvermogen en een persoonlijke benadering.

Transparant

Een gelijke informatiepositie zorgt ervoor dat iedereen die dat wil mee kan doen en weet wat er gebeurt met de uitkomsten van het proces. Daarom is transparantie zo belangrijk.

We houden ons aan de participatiespelregels

Om te zorgen dat samenwerken goed gaat en we dezelfde verwachtingen hebben, is het goed om 'spelregels' af te spreken. Deze spelregels ondersteunen het participatieproces:

- We maken duidelijke afspraken over elkaars rollen en verantwoordelijkheden aan het begin van een proces. We zijn eerlijk over de ruimte die er is: wat staat vast en waar kun je nog iets van vinden? "Nee" is ook een antwoord. De verwachtingen van elkaar zijn helder.
- We streven ernaar dat iedereen die dat wil mee kan doen. De informatie is zo compleet, duidelijk en toegankelijk mogelijk. We zorgen voor een laagdrempelig proces.
- We maken alle belangen inzichtelijk voor iedereen. Alle belangen hebben een kans om mee te doen.
- We gaan in elkaars schoenen staan en zoeken de gemeenschappelijke deler. We wegen persoonlijke belangen en het algemene belang.
- We zorgen voor een transparant en helder proces. Het is voor iedereen inzichtelijk wat de processtappen zijn en wanneer je mee kunt doen.
- We laten zien wat we met de uitkomsten doen.
- We doen een beroep op de eigen kracht van inwoners en sociale structuur van dorpen, om zo de zelfredzaamheid van inwoners te vergroten, maar zorgen ervoor dat het behapbaar blijft.
- We kiezen bij het overdragen van invloed naar de dorpen voor een zo uniform mogelijke aanpak, met daarbinnen ruimte voor maatwerk per dorp.
- We ondersteunen, stimuleren en faciliteren. Waar nodig treden we op als vangnet.

'Ja, mits' en hoe we omgaan met initiatieven van inwoners en bedrijven

De gemeente staat open voor initiatieven vanuit de samenleving. We schakelen om van 'nee, tenzij...' naar 'ja, mits...'. De Omgevingswet schakelt om van 'nee, tenzij...' naar 'ja, mits...'. Als gemeente werken we al geruime tijd met "ja, mits..." en dit willen we onder de Omgevingswet uitbreiden. Dit betekent dat dat de gemeente zoveel mogelijk meedenkt hoe initiatieven vanuit de samenleving gerealiseerd kunnen worden. Meedenken, dat is onze basishouding. Als een initiatief op het eerste gezicht niet lijkt te kunnen denken we als gemeente mee in oplossingsrichtingen. We geven richtlijnen mee binnen welke kaders een initiatief wel gerealiseerd kan worden. We nodigen inwoners en bedrijven uit om gezamenlijk te werken aan een aantrekkelijke, gezondere en veilige fysieke leefomgeving.

Door middel van duidelijke doelen en regels proberen we zo goed mogelijk duidelijk te maken wat kan. Soms kan iets niet. Hierbij is het dan belangrijk dat we uitleggen waarom het niet kan.

Inwoners en ondernemers die met een initiatief komen, krijgen hulp die past bij wat ze nodig hebben. Het digitale loket is de eerste plek waar men met een initiatief naar toe gaat. De inhoud en de complexiteit van een initiatief bepaalt of en hoe het gerealiseerd kan worden. Er is een handreiking beschikbaar die initiatiefnemers helpt bij kiezen van het best passende participatieproces.

We gaan van toetsen achteraf naar overleggen vooraf

We zijn er van overtuigd dat er mooiere plannen ontstaan als we investeren in overleg vooraf in plaats van plannen (alleen) achteraf te toetsen. Vooroverleg helpt om een beter begrip te krijgen van de verwachtingen en vereisten zodat een beter resultaat wordt behaald.

Samenwerken met andere overheden

Per opgave kijken we welk samenwerkingsverband het meest voor de hand ligt. Soms wordt dit wettelijk bepaald. Een aantal voorbeelden van bestaande samenwerkingsverbanden:

- De Friese Aanpak: de Friese overheden werken samen aan complexe en urgente thema's zoals implementatie Omgevingswet, NOVEX, energie en klimaatadaptatie.
- Agenda Netwerk Noordoost (ANNO): het samenwerkingsplatform van 4 gemeenten, Provincie, Wetterskip en andere partners.
- Versnellingsagenda; het doel is om samen met partners uit het onderwijs en bedrijfsleven versneld de economische structuur te versterken. Er is een aparte organisatie voor opgericht, waarin ondernemers en onderwijs net zoveel te zeggen hebben als de overheid.
- Waddenkust: 1DYK, Herstel bodemdaling Dongeradielen, Vereniging van Waddenzeegemeenten, Holwerd aan Zee.
- We zijn aangesloten bij het P10-netwerk van grote plattelandsgemeenten; gemeenten die voor vergelijkbare uitdagingen staan op het gebied van bijvoorbeeld demografische ontwikkelingen, recreatie en toerisme, functieveranderingen op het platteland, nieuwe economische kansen in de buitengebieden, veiligheid in het landelijke gebied (aanrijtijden), leefbaarheid in de kernen (voorzieningen, zorg, onderwijs), natuur- en waterbeheer, duurzaamheid.
- Voor diverse onderwerpen met betrekking tot de fysieke leefomgeving is een gemeenschappelijke regeling gevormd. Het betreft onder andere de Hûs en Hiem (welstandsadviesing), Marrekrite, de FUMO (vergunningverlening, milieuvadvisie en handhaving) en de Veiligheidsregio (calamiteitenbestrijding en advisering over een veilige leefomgeving).
- Voor klimaatadaptatieve maatregelen werken we nauw samen met Wetterskip Fryslân en andere overheden.

Wat gaan we doen?

- We ontwikkelen participatiebeleid met handreikingen voor initiatiefnemers
- We richten heldere werkprocessen in
- We faciliteren initiatieven door middel van integraal planoverleg, intaketafel en omgevingstafel
- We organiseren vooroverleg

5.3 Hoe wegen we af: afwegingsprincipes

De Omgevingsvisie nodigt onze Mienskip, inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties, uit om samen met de gemeente te werken aan onze doelen: **fitaal, sún, ûndernimmend, duorsum en oantreklik**. En te werken aan een leefomgeving waar men prettig kan wonen, werken en recreëren, met aandacht voor de intrinsieke waarden van natuur en cultuur. Om dit te bereiken, wegen we ons eigen beleid, projecten, en de initiatieven van inwoners en bedrijven af we aan de hand van de volgende principes:

- Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal
- Het plan van de één wordt niet het probleem van de ander, nu en in de toekomst
- Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies
- Het plan/beleid draagt bij aan een leefomgeving die **fitaal, sún, ûndernimmend, duorsum en oantreklik** is
- We bekijken vraagstukken in samenhang (integraal)
- We werken gebiedsgericht en durven onderscheid te maken
- Het draagt bij aan een inclusieve samenleving.

Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal

We willen onze eigenheid en kwaliteiten behouden. En we willen de gemeente nog mooier en aantrekkelijker maken. Tegelijkertijd staan we voor grote uitdagingen die ook invloed zullen hebben op die eigenheid en kwaliteiten. Daarom gaan we zorgvuldig met onze omgeving om en zetten we in op verantwoord vernieuwen. Dit betekent dat:

- We 'Us Goud' (zoveel mogelijk) behouden en versterken. Indien dat niet kan motiveren we waarom niet
- We de landschappelijke en cultuurhistorische kernkwaliteiten zoals benoemd in de landschapsbiografie (zoveel mogelijk) behouden
- We verantwoord vernieuwen. Hierbij gaat het om ontwikkelen met respect voor de bestaande (landschappelijke) kwaliteiten en het toevoegen van nieuwe kwaliteiten.
- We de kwaliteiten en kenmerken van het opgave gebied goed in kaart brengen en deze als uitgangspunt nemen bij nieuwe ontwikkelingen
- Bodem en water (zoveel mogelijk) sturend zijn: het water- en bodemsysteem speelt een belangrijke rol in keuzes voor de inrichting en het gebruik van de ruimte
- We elke ruimtelijke ontwikkeling/opgave van enige omvang als een ontwerpogave zien: **we gebruiken de kracht van het ontwerp: we betrekken in een vroeg stadium een stedenbouwkundige. Een integraal en goed ontwerp is de basis voor de omgevingskwaliteit.**
- We de uitgangspunten uit **het 'Groenstructuurplan' en het 'Biodiversiteitsplan'** hanteren.

Het plan van **de één-onze generatie** wordt niet het probleem van de **ander nu en in de toekomst** volgende generaties

Het is van belang dat onze leefomgeving zoveel mogelijk voorziet in de behoefte van de huidige generatie bewoners én dat wat wij nu doen niet ten koste gaat van toekomstige generaties. Dit betekent dat we ons houden aan het volgende:

- We maken toekomstbestendige plannen (klimaat robuust) en zo duurzaam mogelijk (streven naar circulair, energieneutraal)
- We gaan uit van houden rekening met de vier milieubeginselen:
 - o **het voorzorgsbeginsel: iedereen neemt maatregelen wanneer activiteiten negatieve gevolgen hebben voor milieu of gezondheid er kunnen maatregelen uit voorzorg**

nodig zijn wanneer activiteiten een onzeker milieu- of gezondheidsrisico met zich meebrengen. De maatregelen hebben tot doel om de onzekerheid te verkleinen en mogelijke schade te voorkomen.

- o het beginsel van preventief handelen: iedereen neemt vooraf maatregelen om te voorkomen dat er negatieve effecten op milieu en gezondheid ontstaan.
- o het beginsel dat milieuaantastingen aan de bron bestreden wordt: waar de vervuiling optreedt worden maatregelen getroffen om vervuiling elders te voorkomen.
- o het beginsel dat de vervuiler betaalt: degene die de activiteit uitvoert moet betalen voor het voorkomen of opruimen van de negatieve gevolgen.

Combinaties van functies gaan voor enkelvoudige functies

We hebben meer ruimte nodig dan beschikbaar is. Voor alle doelen hebben we bijna twee keer onze gemeente aan ruimte nodig. De beschikbare ruimte groeit niet mee met onze behoeften. Toch moeten we ruimte vinden voor onze doelen en opgaven. Dit betekent dat we slim functies gaan combineren om alles mogelijk te maken. Bijvoorbeeld een zonnepark waarbij we ook een watervraagstuk oplossen en combineren met biodiversiteit en recreatie, of een ondergrondse parkeergarage met een park erboven. We maken onze straten groener voor het vergroten van biodiversiteit én voorkomen hiermee hittestress. Kortom, we moeten functies combineren. Dit denken moet een grondhouding van ons worden. Het is ingewikkeld om meerdere doelen op één plek te bereiken. Het vereist anders denken, meer samenwerking en zoeken naar kansen vooraf.

Het plan of beleid draagt bij aan een leefomgeving die fitaai, sûn, ûndernimmend, duorsum en oantreklik is

We willen een gemeente zijn fitaai, sûn, ûndernimmend, duorsum en oantreklik is. Dat is ons doel. Beleid, plannen en ontwikkelingen moeten bijdragen aan dit doel. We toetsen daarom vooraf of dit het geval is en geven aan hoe het plan bijdraagt aan de doelen. Hoe wij invulling geven aan onze doelen is beschreven in het hoofdstuk Kernopgaven.

Als het beleid of initiatief in strijd is met onze doelen zijn er twee mogelijkheden:

- Het beleid/initiatief wordt aangepast, zodat het wél bijdraagt aan de doelen.
- We willen afwijken van onze doelen omdat het beleid/initiatief toch belangrijk vinden. Dit doen we dan goed gemotiveerd (maatwerk).

Bovenstaande is ook de volgorde waarin we werken. Eerst onderzoeken we of het plan kan worden aangepast. Als dat niet mogelijk is én we vinden het beleid/initiatief toch belangrijk, dan onderbouwen we goed waarom we vinden dat het beleid/initiatief toch door kan gaan. Als het beleid betreft, zullen we deze omgevingsvisie mogelijk ook bij moeten stellen.

We bekijken vraagstukken in samenhang (integraal)

Integraal werken betekent samenwerken. Met verschillende disciplines, maar ook buurgemeenten, de provincie, wetterskip, met uitvoeringsorganisaties en de samenleving. Het betekent dat mensen uit verschillende hoeken, met een verschillende manier van kijken naar de werkelijkheid, samen op zoek gaan naar passende oplossingen. Dit gebeurt niet apart per beleidsgebied, maar in samenwerking en gebaseerd op de doelen van de Omgevingsvisie en regels.

Integraal werken betekent:

- multidisciplinair
- opgavegericht
- een integrale afweging van alle belangen (initiatiefnemer, omwonenden, beleidsbelangen)
- organisatie van de samenwerking tussen alle betrokken beleidsafdelingen, met de initiatiefnemer, met ketenpartners, met belanghebbenden en andere relevante partijen.

De omgevingstafel is een voorbeeld van een hulpmiddel bij het maken van een integrale afweging. Maar nog belangrijker dan de hulpmiddelen, is het besef van het belang van verschillende vakgebieden en denkwijzen. En de bereidheid om samen te werken. Integraal werken gaat dus vooral om hoe je denkt en samenwerkt.

We werken gebiedsgericht en durven onderscheid te maken

We gaan uit van zoveel mogelijk dezelfde regels in heel Noardeast-Fryslân. Tegelijkertijd beseffen we dat niet elk gebied of situatie hetzelfde is. Als je midden in de weilanden staat, ziet de omgeving er totaal anders uit dan wanneer je op de Syl in Dokkum staat of in een rustige buurt in Hallum. Elk gebied heeft zijn eigen kenmerken én opgaven. Daarom is het ook logisch om per gebied te kijken wat de opgaven zijn. En in het ene gebied andere regels te stellen dan in het andere gebied. Daarnaast kan een opgave of locatie vragen om maatwerk. Dit leveren we dan, maar wel goed gemotiveerd.

Het draagt bij aan een inclusieve samenleving

Een inclusieve samenleving is een samenleving waarin iedereen optimaal mee kan doen. Het maakt niet uit wat je leeftijd, culturele achtergrond, gender, gerichtheid, inkomen, talenten of beperkingen zijn. Om te komen tot een inclusieve samenleving moet iedereen mee op weg, intern binnen het gemeentehuis, de ervaringsdeskundigen, externe partners en natuurlijk ook de inwoners; kortom de hele samenleving.

Bewustwording is nodig. Want lang niet iedereen realiseert zich dat er letterlijk en figuurlijk drempels in de samenleving zijn voor mensen met een beperking of mensen die anders zijn. We betrekken alle medewerkers van de gemeente bij inclusie: inclusie moet het nieuwe normaal worden. Zodat we als vanzelfsprekend inclusie meenemen in het beleid, bij de uitvoering van projecten, bij het verlenen van subsidies en vergunningen en bij aanbestedingen.

Wat gaan we doen?

- We gebruiken een afwegingsformat Omgevingsvisie voor initiatieven en beleid
- We ontwikkelen omgevingskwaliteitbeleid/programma
- We voegen een inclusieparagraaf toe aan de sjablonen van het college- en raadsvoorstel.

Kernopgaven

6 KERNOPGAVEN

Om het toekomstperspectief in 2030 te bereiken zien we vier integrale kernopgaven voor ons. We werken aan het behouden en versterken van:

1. levendige dorpen en stad waar het prettig wonen en leven is
2. gezonde en vitale mensen in een gezonde en veilige leefomgeving
3. een gezonde economische structuur en toeristisch-recreatieve aantrekkelijkheid
4. een energieneutrale, klimaatbestendige en biodiverse gemeente

Onderstaand schema geeft de relatie tussen de kernopgaven en doelen weer. Het laat zien aan welke doelen de kernopgaven bijdragen. Een kernopgave kan aan meerdere doelen bijdragen. Maar het zwaartepunt ligt vaak bij één of twee van de doelen. De kleurintensiteit geeft dat aan.

Onderstaande afbeelding is vervangen door een in huisstijl opgemaakte afbeelding

		DOELEN				
KERNOPGAVEN		Fitaal	Sûn	Oantreklik	Undernimmend	Duorsum
1	levendige dorpen en stad waar het prettig wonen en leven is					
2	gezonde en vitale mensen in een gezonde en veilige leefomgeving					
3	de gezonde economische structuur en toeristisch-recreatieve aantrekkelijkheid					
4	Energie neutrale, klimaatbestendige en biodiverse gemeente					

Zo draagt kernopgave 1 'levendige dorpen en stad waar het prettig wonen en leven is' bij aan alle doelen, maar het zwaartepunt ligt bij Fitaal en Sûn en Oantreklik. Kernopgave 2 'gezonde en vitale mensen in een gezonde en veilige leefomgeving' draagt met name bij aan Fitaal en Sûn, en ook aan Oantreklik en Duorsum. Bij kernopgave 3 'gezonde economische structuur en toeristisch-recreatieve aantrekkelijkheid' ligt het zwaartepunt bij Undernimmend, en draagt de opgave tegelijk ook bij aan Fitaal, Sûn en Oantreklik. Kernopgave 4 'Energie neutrale, klimaatbestendige en biodiverse gemeente' draagt aan alle 5 de doelen, vooral aan Duorsum.

Hieronder staat per kernopgave wat de kernopgave inhoudt en zijn ze verder uitgewerkt in wat we als gemeente gaan doen en hoe. Hiermee wordt duidelijk waar we concreet aan werken. In het hoofdstuk 7 werken we de opgaven en doelen **per gebied** uit.

6.1 Levendige dorpen en stad waar het prettig wonen en leven is

Noardeast-Fryslân staat bekend om het prettige woonklimaat en de gevarieerde woonomgeving met een mooie stad en grotere en kleinere kernen. Uit onderzoek blijkt dat onze inwoners de leefbaarheid in onze gemeente goed vinden: het is prettig wonen en leven in Noardeast-Fryslân. Een fijne woning, een mooie en schone woonomgeving, werk, bereikbare voorzieningen en mogelijkheden om te ontspannen dragen hier aan bij. Door allerlei veranderingen in de samenleving kan de leefbaarheid onder druk komen te staan. Bijvoorbeeld door het verdwijnen van voorzieningen of een tekort aan woningen. We zoeken samen met onze inwoners naar manieren om de leefbaarheid zo hoog mogelijk te houden.

We blijven een aantrekkelijke woongemeente

Om een aantrekkelijke woongemeente te blijven streven we naar voldoende en een passend aanbod van woningen van goede kwaliteit.

We willen ervoor zorgen dat starters en jonge gezinnen in onze gemeente betaalbare woningen kunnen kopen of huren. Er zijn ook meer woningen nodig voor ouderen omdat het aantal ouderen nog verder toeneemt. Bij het toevoegen van woningen voor ouderen sluiten we zoveel mogelijk aan bij de aanwezigheid van (zorg)voorzieningen. We beslissen zorgvuldig welke nieuwe woningen we bouwen, rekening houdend met verschillende eigenschappen en soorten woningen voor verschillende doelgroepen. Een goede balans op de woningmarkt vinden we belangrijk. Elk jaar kijken we hoe het gaat op de woningmarkt. Het is belangrijk om goed in te spelen op wat mensen op dat moment willen. Om snel te kunnen reageren op veranderingen en trends, moeten we flexibel zijn in onze aanpak.³

We werken aan het versnellen van de bouw van huizen en zorgen ervoor dat ze betaalbaar zijn. We doen dat in lijn met de ambities van de rijksoverheid en provincie en werken samen met de regio om de bouwopgave te realiseren, zoals beschreven in de regionale woondeal. In 2023 is deze ondertekend. Hiermee committeren Rijk, Provincie en de gemeente zich om zich in te spannen om tot 2030 in Noardeast-Fryslân 1175 woningen te realiseren. Deze woningen zijn verdeeld over verschillende segmenten en locaties, waarbij zowel de projecten in Dokkum als in de kleinere kernen sleutelprojecten zijn. De afspraken kunnen jaarlijks worden herijkt.

De komende jaren richten we ons in samenhang met benodigde nieuwbouw vooral op het verbeteren van bestaande huizen, het transformeren van leegstaande gebouwen naar woningen en het vernieuwen van woonwijken. We zetten ons zoveel mogelijk in om de bestaande woningen aantrekkelijk te houden voor verschillende doelgroepen. En ze aan te passen aan wat mensen willen en ze duurzamer te maken. We geven naast aanvullende nieuwbouw prioriteit aan het verbeteren van bestaande woningen. We stimuleren het verduurzamen van woningen door subsidies en leningen aan te bieden. Duurzame woningen zijn niet alleen comfortabeler maar behouden ook hun waarde en zijn makkelijker te verkopen. Dit is gunstig voor de doorstroming. We kijken ook naar mogelijkheden om leegstaande gebouwen te veranderen, maar we zijn selectief en letten goed op de locatie en kwaliteit.

³ Voor de meest actuele stand van zaken verwijzen we daarom naar het meest recente woonprogramma en woonzorgprogramma (in ontwikkeling).

We zijn zuinig op ons landelijk gebied. Daarom gaan herstructurering en inbreiding in principe vóór uitbreiden. Inbreiden mag echter niet ten koste gaan van bestaande kwaliteiten zoals groenstructuren en water. Het behoud van voldoende groen is ook van belang voor een aantrekkelijke woonomgeving. Om de vitaliteit te behouden kunnen we buiten de dorpen bouwen als er binnen de dorpen geen goede plek is en als we een goede reden hebben. We passen de ladder van duurzame verstedelijking toe. Nieuwbouw moet bij voorkeur iets toevoegen dat nog ontbreekt.

Wat gaan we doen?

- Samen met onze partners zorgen we ervoor dat:
 - o We voldoende woningen van goede kwaliteit realiseren, die passen bij de woonwensen van iedere doelgroep
 - o Er voldoende starters- en levensloopbestendige woningen zijn
 - o We 1175 nieuwe woningen realiseren volgens de regionale woondeal
 - o Bestaande woningen verduurzamen naar toekomstbestendige woningen
- We faciliteren de transformatie van leegstaand vastgoed naar woningen
- We zorgen voor goede randvoorwaarden voor betaalbare woningen
- We monitoren de woningmarkt

Hoe gaan we dit doen?

- We stellen een flexibel woon- en woonzorgprogramma op
- We zetten verschillende financiële instrumenten in om ervoor te zorgen dat eigenaren hun woning aan de toekomst kunnen aanpassen
- We hebben subsidieregelingen en leningen voor verduurzaming panden

We zetten in op bereikbare en duurzame voorzieningen van goede kwaliteit

Passende maatschappelijke voorzieningen zijn belangrijk voor de leefbaarheid in de gemeente. De vraag naar en het gebruik van voorzieningen verandert door allerlei factoren, waaronder bevolkingsontwikkeling en toegenomen mobiliteit. Als er niets wordt gedaan sluit de vraag en aanbod van zorg-, sport-, cultuur-, woon- en onderwijsvoorzieningen niet meer goed op elkaar aan. Denk hierbij ook aan openbare voorzieningen zoals begraafplaatsen.

Om de voorzieningen duurzaam in stand te kunnen houden is bundeling soms onvermijdelijk. Dit vraagt een zorgvuldige afweging die er per type voorziening anders uitziet.

Bereikbare voorzieningen van goede kwaliteit

Voorzieningen dragen bij aan de leefbaarheid in de dorpen en wijken, op verschillende manieren: ze zorgen voor benodigde diensten en producten, maar ook voor reuring en voor onderling contact. De dorpscentra vinden we belangrijk voor de leefbaarheid: voor de identiteit van de dorpen en voor het woonplezier. De leefbaarheid en uitstraling van dorpscentra staat soms onder druk, o.a. door het verdwijnen van voorzieningen.

De kwaliteit van de voorzieningen staat op het spel wanneer het draagvlak afneemt. Minder leerlingen op een school, minder leerkrachten, minder leden van een sportvereniging, minder bezoekers van een dorpshuis, etc. zorgen voor onzekerheid over de toekomst en kunnen een bedreiging voor de kwaliteit zijn en daarmee ook van het gebruik van deze voorzieningen. Het lesgeven aan combinatieklassen vraagt bijvoorbeeld meer van de kwaliteit van een leerkracht.

Niet alle voorzieningen hebben in de toekomst voldoende bezoekers/gebruikers en/of voldoende budget. Dit kan ertoe leiden dat een voorziening verdwijnt. Voorzieningen worden vaak in stand gehouden door de inzet van vrijwilligers. Mogelijk zijn er op termijn minder vrijwilligers te vinden om een sportkantine geregeld open te houden of een dorps huis elke dag te bemannen. Er zouden dan gaten in de ruimtelijke spreiding van voorzieningen kunnen vallen. Zeker als niet wordt gestuurd op een goede spreiding. Zie ook [Atlas van Noordoost Friesland](#).

Om de sociale samenhang te waarborgen is een ontmoetingsplek nabij essentieel. Denk aan een dorps huis, een buurtkamer, een kerk of een sportkantine. We ondersteunen daarom het in stand houden daarvan.

Optimaliseren voorzieningenstructuur

Hierbij zijn verschillende partijen aan zet: soms de gemeente, soms een ondernemer, soms een bestuur van een stichting. De spanning tussen nabijheid aan de ene kant en kwaliteit aan de andere kant wordt door verschillende partijen (inwoners, ervaringsdeskundigen, experts) en voor verschillende voorzieningen anders ingevuld, zo blijkt uit de gesprekken tijdens de dialogen in de Ferbiningsfase:

- Scholen hebben een belangrijke rol in de sociale binding in een dorp of wijk. Maar juist hierbij is de kwaliteit ook erg belangrijk en die hangt samen met een bepaald leerlingenaantal.
- Ook voor zorgvoorzieningen is de kwaliteit van belang maar tegelijkertijd wil men zorg zoveel mogelijk dichtbij houden, door zorg aan huis. Fysieke zorgvoorzieningen kunnen worden gebundeld
- Voor sport- en **kunst & cultuurvoorzieningen** ligt bundelen wat meer voor de hand.

Als bundeling van voorzieningen overwogen wordt, dan doen we dit zorgvuldig en samen met betrokken partijen. En we hebben daarbij aandacht voor goede verbindingen tussen de dorpen.

Optimaliseren van de voorzieningenstructuur en deze toekomstbestendig maken, is zeker niet een kwestie van een koude sanering. Het biedt ons en partijen een unieke mogelijkheid voorzieningen te moderniseren, te verduurzamen, te voorzien van een kwaliteitsimpuls en de juiste voorziening voor de juiste plek te bepalen. Door gebruik te maken van innovaties, in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en verwachte toekomstige consumptiepatronen kunnen voorzieningen worden gerealiseerd die ook in de toekomst bijdragen aan de leefbaarheid en vitaliteit van Noardeast-Fryslân. Op een aantal plekken en thema's zijn hier al mooie voorbeelden van te zien (Hart van Hallum, scholenontwikkelingen Kollum).

Wat gaan we doen?

- Samen met onze partners zorgen we voor:
 - o een goede bereikbaarheid van voorzieningen
 - o bundeling van voorzieningen in dorps huizen indien nodig. We pakken de kansen voor modernisering, verduurzaming en kwaliteitsimpuls
 - o ondersteuning en in stand houden van ontmoetingsplekken

Hoe gaan we dit doen?

- We stimuleren en /of faciliteren initiatieven vanuit de samenleving gericht op een toekomstbestendige voorzieningenstructuur.
- Subsidieregelingen waaronder de [Subsidieregeling duurzaamheidsmaatregelen voor dorps huizen, sportclubs en culturele organisaties](#).

We werken aan een goede en passende omgevingskwaliteit

Goed wonen en leven gaat ook over de kwaliteit van de omgeving. Een goede omgevingskwaliteit is van groot belang voor het welzijn en welbevinden van inwoners. Het verhoogt de aantrekkelijkheid van de gemeente om er te wonen, te recreëren, te werken. Het zorgt voor een identiteitsvolle gemeente, het draagt bij aan een betekenisvol gevoel en binding met de plek en aan behoud van de Friese cultuur.

Cultureel erfgoed geeft dorpen, de stad en landschappen karakter

Het bepaalt voor een groot deel onze identiteit. Daarom is het belangrijk om cultuurhistorisch waardevolle elementen te behouden. Dit vraagt om een balans tussen behoud van erfgoed en de ontwikkeling ervan, bijvoorbeeld door panden goed te herbestemmen. Ook vinden we het belangrijk om andere vormen van cultureel erfgoed, zoals landschappelijk en maritiem erfgoed, te behouden. Cultuurhistorie is een integraal onderdeel van de belangenafweging bij ruimtelijk beleid, planontwikkeling en uitvoering. We proberen deze zo goed mogelijk te behouden en te versterken. Als dat niet mogelijk is, motiveren we waarom niet. De erfgoedladder uit de erfgoednota gebruiken we hierbij als hulpmiddel. We gaan uit van het principe 'behoud door ontwikkeling'.

Gebiedsgericht omgevingskwaliteitsbeleid en monumentenzorg

Dat betekent: verschil tussen stad, dorp en buitengebied. Binnen deze hoofdindeling zijn er nog andere herkenbare gebiedstypen, zoals beschermde stads- en dorpsgezichten, woonwijken, dorpskernen etc. Om de herkenbaarheid en identiteit te behouden en vergroten, is gebiedsgericht beleid nodig. Hoe strikt we beschermen of hoe vrij we ontwikkelingen kunnen laten is per gebied verschillend. Daarom zullen we per gebiedstype de kenmerken en karakteristieken uitwerken. En hierbij zo duidelijk mogelijke regels formuleren. Tegelijkertijd blijft kwaliteit maatwerk en accepteren we dat niet alles in regels te vatten is. Juist bij omgevingskwaliteit is dat een belangrijk besef. Daarom richten wij ons op gebiedsgericht omgevingskwaliteitsbeleid en monumentenzorg.

De onderlinge samenhang tussen de gebouwen, waardevolle gebieden, historische structuren en archeologische locaties is belangrijk voor de cultuurhistorische 'ensemble' waarde. Dit voegen we toe aan ons beleid.

Het energiezuinig en aardgasvrij maken van panden kan ten koste gaan van cultuurhistorische waardevolle elementen. Behoud van erfgoed kan soms functie belemmerend of kostenverhogend werken. Dit vraagt om maatwerk. Het toepassen van de erfgoedladder uit de erfgoednota kan hierbij helpen.

Inrichting openbare ruimte

Omgevingskwaliteit gaat ook over een openbare ruimte die goed functioneert en er goed uitziet. We gaan bij de inrichting van de openbare ruimte uit van de identiteit van de plek. We brengen in beeld welke wensen en eisen er zijn voor het gebruik en de inrichting van de ruimte. Dit gaat over wat de gebruikers en omwonenden van belang vinden. Maar ook de eisen die er zijn vanuit verschillende gemeentelijke vakdisciplines (zoals verkeer, groen, water, stedenbouw), de ondergrondse infrastructuur en de technische voorwaarden vanuit de beheerdisciplines. Gezamenlijk komen we tot een goede inrichting van de openbare ruimte, passend bij de plek, veilig, bruikbaar, duurzaam.

Omgevingskwaliteit als basishouding

Voor omgevingskwaliteit is de grootste opgave dat het integraal meegenomen wordt bij ontwikkelingen. Dit betekent dat alle disciplines die een rol spelen bij het vraagstuk betrokken worden en input geven, dat er altijd aandacht voor omgevingskwaliteit is, dat het meegewogen wordt in

keuzes en dat er een ruimtelijk ontwerper meedenkt in de opgaven. Ontwerpers zijn in staat om alle belangen te vertalen naar een ontwerp dat ook nog eens goed functioneert en van hoge omgevingskwaliteit is. Zo is een bedrijventerrein niet alleen bedoeld om zo veel mogelijk grond te verkopen, het is een plek waar veel mensen werken en dus waar mensen zich prettig moeten kunnen voelen. Door toepassen van bijvoorbeeld groen en aanleg van wandelpaden wordt gewerkt aan omgevingskwaliteit.

Wat gaan we doen?

- We nemen omgevingskwaliteit integraal mee in onze opgaven
- We formuleren bij nieuwe ontwikkelingen de gewenste omgevingskwaliteit
- We gaan uit van de identiteit en kwaliteiten van een gebied en voegen daar nieuwe kwaliteiten aan toe
- We stellen samen met de inwoners dorpsbiografieën op
- We gaan bij de inrichting van de openbare ruimte uit van de identiteit van de plek
- Samen met onze partners zorgen we voor omgevingskwaliteit in de woonomgeving (bij bestaande voorraad en bij (her)ontwikkelingen)

Hoe gaan we dit doen?

- We stellen een **beleidprogramma Omgevingsprogramma Openbare Ruimte op**. Hierin komen de gebruikseisen, de beeldkwaliteitseisen, de technische- en beheerseisen in samen.
- **We stellen een Omgevingsprogramma Omgevingskwaliteit op waar landschap een onderdeel vanuit maakt.**
- We voeren het Groenstructuurplan en het biodiversiteitsplan uit
- We werken omgevingskwaliteit verder uit op basis van de:
 - o Landschapsbiografie: benoemt de landschappelijke kwaliteiten en is daarmee onderlegger voor nieuwe plannen en beleid
 - o Dorpsbiografieën: benoemt de dorps- (cultuurhistorische) kwaliteiten en vormt daarmee een vertrekpunt voor ontwikkelingen in de fysieke leefomgeving per dorp
 - o Nota erfgoed: hoe gaan we om met ons erfgoed
 - o Digitale atlas cultuurhistorie en landschap: waar liggen de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten?

We houden Noardeast-Fryslân goed en veilig bereikbaar

Mobiliteit en bereikbaarheid zijn een levensbehoefte. We nemen deel aan het verkeer om naar ons werk, school, familie en vrienden te gaan en boodschappen te doen. Of we maken een fietstocht of wandeling in onze vrije tijd. Goede bereikbaarheid van onze gemeente en goede mobiliteit voor onze inwoners en bezoekers zorgt ervoor dat we een dynamische plattelandsregio zijn. Een gemeente dus, waar het mooi wonen, werken en leven is. Om in al deze behoeften te kunnen voorzien moet de deelname aan het verkeer veilig zijn en veilig blijven. Tegelijkertijd willen we de CO₂-uitstoot verminderen door het gebruik van de fiets en openbaar vervoer te stimuleren.

Bereikbaarheid is randvoorwaarde

Onze gemeente is goed bereikbaar. Door de Centrale As, de Haak om Leeuwarden, de Noordwesttangent en de extra sneltrein tussen Leeuwarden en Groningen zijn reistijden de laatste jaren aanmerkelijk korter geworden. Dat maakt onze gemeente aantrekkelijk om in te wonen, werken

en te leven. Onze gunstige ligging ten opzichte van de stedelijke driehoek Leeuwarden-Groningen en Drachten willen we verder benutten. Door optimale verbindingen zowel per trein, bus, auto als fiets. En in de toekomst ook door passende aansluiting op de Lelylijn.

Ook binnen de gemeentegrenzen is de bereikbaarheid belangrijk. De ontwikkeling van clustering van winkels en (zorg)voorzieningen in grotere dorpen gaat door. Voor degenen die de beschikking hebben over een auto is dat meestal geen probleem. Voor inwoners die minder automobiel zijn is het lastiger. Zij zijn aangewezen zijn openbaar vervoer, terwijl het openbaar vervoer onder druk staat. De vaak 'dunnere lijnen' zijn moeilijker te exploiteren. Combineren van vervoerswijzen en slimmer organiseren (met digitale hulpmiddelen) kan een oplossing zijn.

Ruimte voor de e-biker en de voetganger

Nieuwe ontwikkelingen stellen nieuwe eisen aan ons wegennet. De opkomst van de e-bike zorgt ervoor dat grotere afstanden ook prima te doen zijn per fiets. Daarmee kan de fiets de concurrentie aan met de auto, vooral de tweede auto. Fietsen is daarnaast gezond en duurzaam. Fietsen willen we dan ook stimuleren. Dit vraagt wel om aantrekkelijke, veilige en comfortabele fietsroutes. Bestaande fietspaden zullen (her)ingericht moeten worden op hun functie en gebruik. Veel fietspaden zullen daarom verbreed moeten worden, met een comfortabele verharding (bijvoorbeeld asfalt of beton). Ook een aantal kruispunten zullen verkeersveiliger gemaakt moeten worden. En de voetganger mag ook niet vergeten worden. We hebben ons gecommitteerd aan Charter for Walk. Dit betekent dat we zorgen voor een loopvriendelijke infrastructuur.

Mobieler door slim koppelen van vervoerssystemen

We willen de bestaande netwerken voor fiets, openbaar vervoer en auto beter aan elkaar koppelen. Met digitale app's is het steeds makkelijker om slimme keuzes te maken en van vervoerswijze te wisselen. We willen toe naar een samenhangend mobiliteitssysteem waarin de reiziger bij een overstapknooppunt (Hub) gemakkelijk van het ene vervoermiddel kan overstappen op het andere.

We verduurzamen de mobiliteit

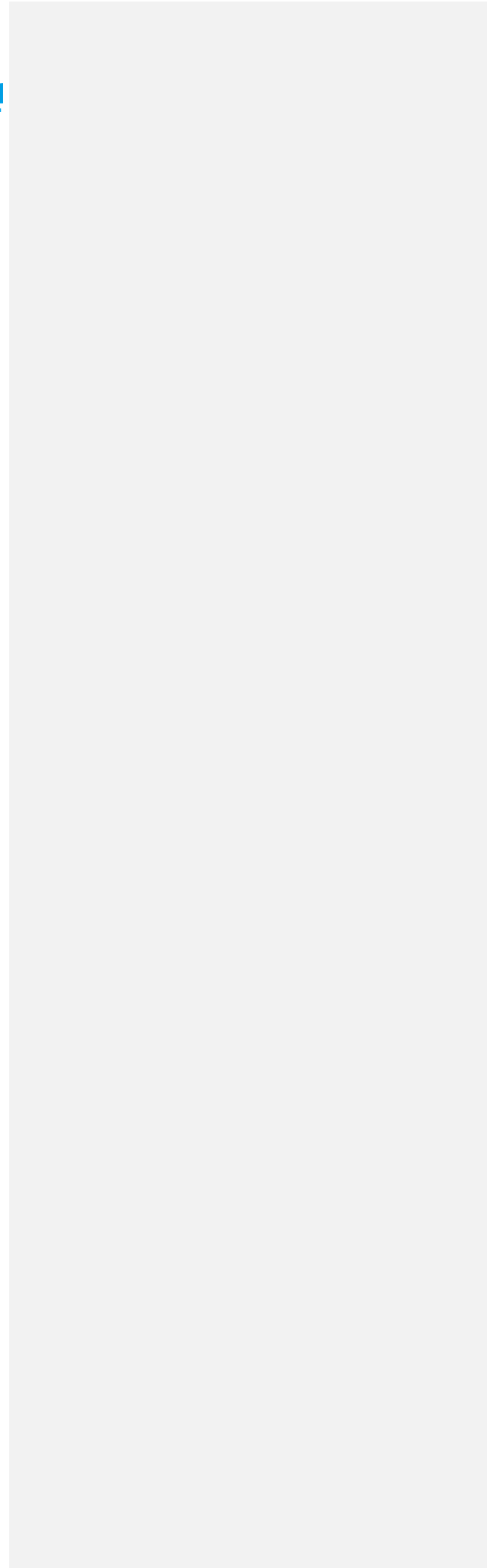
Meer laadpalen voor auto's en fietsen moeten zorgen voor minder uitstoot door auto's en voor meer fietskilometers.

Wat gaan we doen?

- We stimuleren gebruik van de fiets door aantrekkelijke, veilige en comfortabele fietsroutes
- We richten bestaande fietspaden in op hun functie en gebruik: verbreden en comfortabele verharding (bijvoorbeeld asfalt of beton)
- We maken een aantal kruispunten verkeersveiliger
- We realiseren een toegankelijke en loopvriendelijke infrastructuur
- We zetten ons in voor het in stand houden van het openbaar vervoer door vervoerswijzen te combineren: hub's en slimmer organiseren met digitale hulpmiddelen
- We realiseren meer oplaadpunten en laadpalen voor e-bike en elektrische auto

Hoe gaan we dat doen?

- We stellen een Omgevingsprogramma Mobiliteit op en voeren dit uit.

6.2 Gezonde en vitale mensen in een gezonde, veilige leefomgeving

Gezonde mensen in een gezonde leefomgeving

Uit onderzoek blijkt dat inwoners in Fryslân en dus ook Noardeast-Fryslân de gelukkigste mensen in Nederland zijn. Ook het ‘mienshipsgevoel’ is groter dan in de rest van Nederland. Een groot deel van onze inwoners leeft gezond en voelt zich vitaal. Zij eten gezond, bewegen en sporten, wonen in een gezonde omgeving en slapen goed. Er zijn ook inwoners die minder gezond leven en daardoor een grotere kans hebben op gezondheidsproblemen en mogelijk korter leven. Omdat zij roken, (veel) alcohol of drugs gebruiken, overgewicht hebben, te weinig bewegen en/of vaker in armoede leven. We willen graag dat onze inwoners gezonder en langer leven. Een gezonde leefomgeving helpt daarbij. Een makkelijke en eerste keuze voor gezonde voeding kan gestimuleerd worden door een gezonde voedselomgeving. De gezonde voedselomgeving is iets waar we als gemeente de komende jaren op in willen zetten. Hetzelfde geldt voor een rookvrije omgeving.

Voor ons is een gezonde leefomgeving een omgeving die bewoners als prettig ervaren, waar gezonde keuzes gemakkelijk en logisch zijn en waar negatieve invloed op gezondheid zo klein mogelijk is. Een omgeving die ervoor zorgt dat mensen elkaar kunnen ontmoeten en mee kunnen doen. Een omgeving die sociale cohesie en inclusie bevordert. Dat is niet vanzelfsprekend; daar moeten we op blijven inzetten. De fysieke leefomgeving kan preventief bijdragen aan mentale gezondheid door bijvoorbeeld groen, of ontmoeten mogelijk te maken.

Gezondheid van mensen wordt door veel factoren beïnvloed, zowel in positieve als in negatieve zin. De leefomgeving speelt bij veel van deze factoren een rol. Er is dus een sterke relatie tussen omgeving, leefgewoonten en gezondheid. Wat een gezonde leefomgeving maakt, is niet altijd vastomlijnd.

Belangrijke elementen voor een gezonde leefomgeving zijn:

- uitnodigen tot bewegen (wandelen, fietsen, spelen, sporten), elkaar ontmoeten, ontspannen
- rookvrij en met een gezond voedselaanbod
- een goede milieukwaliteit (zoals luchtkwaliteit, geluid)
- klimaatbestendigheid (zoals meer groen voor tegengaan hitte- en wateroverlast)
- een goede toegang tot voorzieningen
- nabijheid en/of passend vervoer.

Beschermen, bevorderen en faciliteren zijn drie manieren om toe te werken naar een gezonde leefomgeving. Deze drie vormen de rode draad in deze paragraaf.

We nemen gezondheid als basis voor een goede ruimtelijke ontwikkeling

Een aantrekkelijke omgeving met groen, water, rust, woningbouw met voldoende variatie draagt bij aan gezondheid. Bij het ontwerp van nieuwe plannen en de (herinrichting van de) openbare ruimte nemen we deze aspecten integraal mee.

We beschermen de gezondheid

We streven naar een leefomgeving die de gezondheid geen schade toebrengt. Bedrijvigheid kan milieuhinder met zich meebrengen. Deze bedrijvigheid moet zoveel mogelijk gescheiden blijven van (milieu)hinder gevoelige functies, zoals woningen, scholen, kinderdagverblijven, verpleeg- en

verzorgingstehuizen. Tegelijkertijd herkennen we ook een behoefte aan functiemenging, zoals woon-werklocaties, en bebouwingslinten met een menging van functies.

We zorgen voor een omgeving die gezondheid bevordert

We willen onze inwoners bewust maken van de invloed van gedrag op zowel hun fysieke als mentale gezondheid. Een omgeving die uitnodigt tot sporten, bewegen en recreëren, helpt hen om gezonde keuzes te maken. Zo'n omgeving bevordert en stimuleert gezond gedrag. Samen met samenwerkingspartners zorgen we er daarom voor dat er voldoende en voor iedereen bereikbare voorzieningen zijn voor sport, bewegen en recreëren. Als gemeente nemen we daarin vooral een stimulerende, faciliterende – en regisserende rol aan.

We zorgen samen met onze inwoners voor voorzieningen die ontmoeting en ontspanning stimuleren en faciliteren. Dit draagt ook bij aan het voorkomen van eenzaamheid. Toegankelijkheid is altijd een eerste voorwaarde om mee te kunnen doen. Het moet dus voor iedereen mogelijk zijn ergens (letterlijk en figuurlijk) toegang te krijgen en ook weer veilig weg te gaan (uitgangelijkheid).

Wat gaan we doen?

- We beschermen de gezondheid door:
 - o Milieuambities in te stellen per gebiedstype
 - o Milieuhinderlijke en milieugevoelige functies te scheiden waar het moet en een menging van functies toe te staan waar dat meerwaarde heeft.
- We bevorderen gezondheid door:
 - o focus op kwetsbare doelgroepen, zoals kinderen en ouderen, door passende interventies in te zetten;
 - o in te zetten op voldoende bereikbare en toegankelijke voorzieningen;
 - o het creëren van een duurzame omgeving waarin gezonde keuzes logisch zijn;
 - o te zorgen voor voldoende bereikbaar groen en water (bijvoorbeeld in straten en pleinen);
 - o initiatieven vanuit de mienskip die bijdragen aan de gezondheid van onze inwoners te stimuleren en te ondersteunen.
- We nemen gezondheid en veiligheid mee bij:
 - o maatregelen voor klimaatadaptatie (**hittestress**), inrichten groen, energietransitie (binnenklimaat gebouwen), mobiliteitsopgave, aanbod voorzieningen;
 - o in de projecten zoals herinrichting van een wijk, riolering, brede school etc.;
 - o in alle beslissingen en belangenafweging over de leefomgeving.

We faciliteren een blijvend passend aanbod wonen, zorg en ondersteuning

Voor kwetsbare inwoners die zorg en ondersteuning nodig hebben, blijft er een passend aanbod dat bijdraagt aan zelfredzaamheid en een gezonde en leefbare omgeving, zodat mensen bijvoorbeeld langer thuis kunnen blijven wonen. Samen met onze partners werken we aan een passend woningaanbod voor alle doelgroepen. Voor ouderen, maar ook voor mensen met een beperking. **Hier kunnen zorgboerderijen- en instellingen een rol in spelen.**

Mobiliteit en de spreiding van (zorg)voorzieningen staan onder druk en daarom proberen we de vraag naar zorg te verminderen, waarbij de nadruk ligt op preventie en het vroeg signaleren van problemen. **(Pre-)mantelzorg is een relevante actuele ontwikkeling. We willen het mogelijk maken om, onder voorwaarden, (pre-)mantelzorg woningen te plaatsen. In de visie op wonen, welzijn en zorg geven we invulling aan wat deze ontwikkelingen, onze doelen en deze voorwaarden zijn.**

Wat gaan we doen?

- We benutten technologische mogelijkheden op het gebied van gespecialiseerde woonvoorzieningen, domotica en consult op afstand
- In de visie op wonen, welzijn en zorg werken we uit wat ons beleid wordt om mensen langer thuis te kunnen laten wonen.
- We zetten in op preventie door een stevige koppeling te maken tussen welzijn, gezondheid en zorg
- We zetten een samenwerkingsplatform op om samen met (welzijns)partners toe te kunnen werken naar een preventieve infrastructuur in dorpen en wijken
- We realiseren laagdrempelige ontmoetingsplekken (buurtkamers)
- We gaan samenwerkingsverbanden aan met huisartsen (welzijn op recept), om patiëntenstromen met een niet medische hulpvraag, af te buigen naar welzijnsorganisaties

We werken aan een inclusieve samenleving

Er zijn nog veel mensen die niet genoeg mee kunnen doen, bijvoorbeeld vanwege een fysieke of visuele beperking of omdat ze 'anders' zijn. Mensen die zich buitengesloten voelen, kunnen zich ook eerder eenzaam voelen. We combineren daarom de aanpak van eenzaamheid en het bevorderen van een inclusieve samenleving.

We doen dat door uitvoering te geven aan de Lokale Inclusie Agenda.

In de Lokale Inclusie Agenda zijn doelen en actiepunten op de drie noodzakelijke onderwerpen uitgewerkt: bewustwording, toegankelijkheid en ontmoeting.

We werken aan een veilige leefomgeving

Veiligheid heeft in relatie tot de fysieke leefomgeving betrekking op verschillende onderwerpen, o.a.

- Sociale veiligheid
- Verkeersveiligheid
- Externe veiligheid
- Klimaatverandering
- Evenementenveiligheid
- Brandveiligheid

Sociaal veilig

Een veilige buurt en omgeving zijn essentieel om je prettig te voelen in je omgeving. Het is ook een belangrijke voorwaarde om aansluiting te vinden bij de samenleving. Mensen zien de fysieke omgeving graag beheersbaar, voorspelbaar en aantrekkelijk. Dit draagt bij aan het gevoel van veiligheid. Leegstand, rotte kiezelen en het verdwijnen van voorzieningen hebben effect op de beleving van de sociale veiligheid. Een goede inrichting van de openbare ruimte draagt bij aan de (sociale) veiligheid en de mogelijkheden om calamiteiten te voorkomen en te bestrijden. Daarnaast gaan we als gemeente bewust om met het verkleinen en beheersen van veiligheidsrisico's.

De beleving van veiligheid wijkt soms af van de 'echte' veiligheidscijfers. Op de website www.waarstaatjegemeente.nl zijn per gemeente verschillende veiligheidsindicatoren te vinden waarmee veiligheid meetbaar wordt. Op basis van de veiligheidsindicatoren zien we criminaliteit toenemen. Ervaren overlast in de wijk neem lichtelijk toe net als het onveiligheidsgevoel. Tegelijkertijd neemt de ervaren criminaliteit in de buurt wel af. De veiligheidsbeleving onder de inwoners van gemeente Noardeast-Fryslân scoort hoog: een 7,9. We vinden het belangrijk dat onze

inwoners zich veilig voelen, zowel thuis als in de openbare ruimte en gebouwen. Onze ambitie is dan ook om in 2023 deze score vast te houden of zelfs te verbeteren. Van de gemeente mag worden verwacht dat ze zich inspant om het woon- en leefklimaat te beschermen, overlast weg te nemen en veiligheidsrisico's te beperken. We willen dat slachtoffers van misdrijven de weg weten te vinden naar de politie om de veiligheid binnen buurt en wijk te waarborgen. In 2020-2024 is de Veiligheidsagenda 'Mei elkoar foar feiligens-Feiligens foar en mei de mienskip' opgesteld, met een aantal prioriteiten voor de komende vier jaar.

Inwoners geven aan dat ze zich zorgen maken over criminaliteit en overlast. We zetten daarom in op preventie. Op landelijk niveau is de ambitie uitgesproken om een daling van 30% van het aantal woninginbraken te realiseren. Gemeente Noardeast-Fryslân wil een bijdrage leveren aan deze ambitie, maar vanuit het uitgangspunt dat past bij dit gebied: 'iedere inbraak is er één te veel'. Omdat nul inbraken helaas niet realistisch is, streeft de gemeente naar een stabilisering van het aantal (woning)inbraken naar het niveau van 2017.

De komende jaren wordt er ingezet op de aanpak van problematische jeugdgroepen en groepsgedrag door:

- het verminderen van criminaliteit en overlast
- het versterken van de sociale positie en de jongeren perspectief bieden
- het verstoren van de negatieve groepsdynamiek
- het voorkomen van aanwas
- het vergroten van het veiligheidsgevoel in de wijken en dorpen en onder de jongeren

We werken aan verkeersveiligheid volgens de richtlijnen van Duurzaam veilig

Al een aantal jaren stijgt het aantal ernstig verkeersgewonden én het aantal verkeersdoden. Met name door ongelukken met fietsers. De gezamenlijke overheden willen het aantal verkeersdoden terugbrengen naar nul. Ons wegennet is niet veilig genoeg. We zijn een plattelandsgemeente met veel landbouwverkeer. Dit vereist extra aandacht. De inwoners noemen ook verschillende specifieke verkeersonveilige situaties. Het aanpakken daarvan heeft voor hen een hoge prioriteit. We willen de doelstellingen van Duurzaam Veilig realiseren. Hiervoor zijn een extra inspanning inspanningen en middelen nodig.

We zetten in op omgevingsveiligheid (externe veiligheid)

Omgevingsveiligheid (ook wel externe veiligheid genoemd) gaat over het beheersen van de risico's bij het gebruik, de opslag en het vervoer van gevaarlijke stoffen over weg, water, spoor en door buisleidingen. We willen de risico's (branden, rampen, crises) beperken.

Voor risicocontouren van nog niet vergunde milieubelastende activiteiten met externe veiligheidsrisico's is het uitgangspunt dat deze geheel binnen het eigen bedrijfsperceel liggen. Valt de risicocontour over de grens van het perceel dan is een aanvullende beoordeling nodig of dit aanvaardbaar is. Als het redelijkerwijs niet te voorkomen is dat de contour buiten het bedrijfsperceel ligt, is het belangrijk te kijken waar de contour komt te liggen. Het is bijvoorbeeld minder problematisch als de contour komt te liggen op de akkers of weilanden van hetzelfde bedrijf dan wanneer de contour komt te liggen over de openbare weg, een andere voor publiek toegankelijke plaats of een kwetsbare locatie. Dit vergt maatwerk. Hierbij zijn we ons bewust dat bedrijvigheid ook veiligheidsrisico's met zich mee kan brengen.

We zetten in op klimaatbestendigheid

De uitdaging rondom de verandering van het klimaat en de manier waarop we hiermee omgaan, raakt ons allemaal en werkt overal in door. Het klimaat is daarmee een heel belangrijk thema om onze leefomgeving gezond en veilig te houden. Klimaatmitigatie zijn maatregelen waarmee we de opwarming willen beperken. De gemeente draagt hier aan bij door de CO₂-uitstoot te verminderen en

een energietransitie te maken. Deze vraagstukken hebben sterk met elkaar te maken. Energietransitie betekent dat we de oorzaak van klimaatverandering (uitstoot van broeikasgassen) proberen te verminderen. Klimaatadaptatie wil zeggen: we passen de omgeving aan om beter om te gaan met de effecten van de klimaatverandering. Als we daar optimaal mee kunnen omgaan, dan noemen we dat klimaatbestendigheid. Zie verder hoofdstuk 6.4.

Veiligheid bij evenementen en horeca

We willen een levendige gemeente zijn met een gezond horecaklimaat, en met evenementen waarbij een veilig verloop voorop staat. Overlast, geweld en excessief middelengebruik wordt zoveel mogelijk voorkomen.

Brandveiligheid

Commentaar [KvdS1]: Input vanuit veiligheid nodig

Wat gaan we doen?

- We zetten in op preventie van criminaliteit en overlast
- We werken volgens de doelstellingen van Duurzaam Veilig
- We treffen maatregelen om risico's te beperken:
 - o We houden afstanden aan tussen risicovolle activiteiten en risicobronnen ten opzichte van woningen en andere gevoelige functies zoals scholen
 - o We streven verschillende veiligheidsniveaus na afhankelijk van het gebiedstype (bedrijventerrein, agrarisch/landelijk, woongebied / kernen)
 - o Daar waar aandachtsgebieden zijn op het gebied van omgevingsveiligheid komen we door beschermende maatregelen tot maatwerkoplossingen
 - o Bij de beoordeling van plannen voor nieuwe ontwikkelingen kijken we naar gebiedstype en de ligging van aanwezige risicobron(nen); we denken daarbij ook aan (nieuwe) opslag van energie in verband met energietransitie
 - o We besteden aandacht aan de zelfredzaamheid en samenredzaamheid van mensen, in het bijzonder bij kwetsbare groepen zoals kinderen, ouderen en zieken
 - o We beschermen de vitale infrastructuur zodat mensen het gebied snel en veilig kunnen verlaten als dat nodig is. We richten de omgeving zo in dat hulpdiensten snel en effectief kunnen werken
 - o We werken samen met verschillende gespecialiseerde instanties om veiligheidsrisico's te onderkennen en te beperken (denk hierbij aan de veiligheidsregio, de FUMO en de brandweer)

Hoe gaan we dit doen?

- We voeren de Veiligheidsagenda **'Mei-elkoar foar feiligens' 'Feiligens foar en mei de mienskip'** uit
- We stellen een Omgevingsprogramma Klimaatadaptatie op
- We stellen een Omgevingsprogramma Mobiliteit op

6.3 Een gezonde economische structuur en toeristisch-recreatief aantrekkelijk

Vanwege het ontbreken van agglomeratievoordelen, is de economische structuur van Noardeast-Fryslân wat minder robuust dan in meer stedelijke regio's. De beroepsbevolking bestaat uit een relatief groot aandeel praktisch opgeleide mensen, wat samen met een krimpende beroepsbevolking een uitdaging vormt in de groeiende kenniseconomie.

Noardeast-Fryslân heeft een aantal sterke stuwende sectoren, zoals de bouw, de metaalsector, de agrofood en voedingsmiddelenindustrie. Daarnaast heeft de sector recreatie en toerisme potentie om verder te groeien. Voor de meer verzorgende sectoren (bijv. detailhandel, zorgsector) speelt het vraagstuk van voldoende lokaal/regionaal economisch draagvlak een grotere rol. Hierbij is de positie van Dokkum als regiostad van belang (zie ook hoofdstuk 7.3).

Meer dan 70% van het landschap wordt ingevuld door de landbouwsector. De landbouw zorgt voor veel werkgelegenheid en is een belangrijke economische drager. De landbouw is bezig met een belangrijke transitie. De landbouw verduurzaamt en er is steeds meer aandacht voor nieuwe vormen van bedrijfsvoering (o.a. kringlooplandbouw). ~~Zodoende ontstaan er nieuwe kansen voor de agrarische sector in relatie met de toeristische sector.~~ Hierdoor kunnen er weer nieuwe kansen ontstaan voor toerisme en recreatie in relatie tot de agrarische sector.

Verbeteren van de economische structuur; economische ontwikkelkracht door samenwerking

Dit is de belangrijkste opgave voor de toekomst op gebied van economie. Om dit te bereiken streven we naar een mix van stuwende sectoren en verzorgende sectoren. Zo bouwen we voort op de sterke punten in de regio. Het vestigingsklimaat moet van hoog niveau zijn. We willen Dokkum als regiostad sterk blijven positioneren ten opzichte van andere grote stedelijke kernen in Fryslân. We zetten ons in voor voldoende ontwikkelingsmogelijkheden voor de overige kernen naar aard en schaal.

Het vermogen tot innoveren in het bedrijfsleven in Noordoost Fryslân ligt onder het Nederlands gemiddelde. Verhogen hiervan is het doel, waarbij we als overheid een stimulerende rol hebben vanwege de positieve externe effecten op de gehele economie.

Economische ontwikkelkracht zal onder andere worden gegenereerd door samenwerking met de overige drie gemeenten en met economische stakeholders in de regio Noordoost Fryslân, een regio met in totaal 125.000 inwoners. Met de ondertekening van de Regiodeal Noordoost Fryslân “de Versnellingsagenda” zet de regio onder meer sterk in op de bevordering van het innovatievermogen van het regionale bedrijfsleven en op een betere aansluiting van het onderwijs op de vraag uit de regionale arbeidsmarkt.

De arbeidsparticipatie is in de gemeente Noardeast-Fryslân al relatief hoog, gelijk aan het landelijk gemiddelde. Groei van de economie zal dan met name moeten komen van groei van de arbeidsproductiviteit. Binnen de marge die mogelijk is, zet de gemeente zich in om er iets aan te doen. We hebben daarvoor de Versnellingsagenda. Hier worden projecten ondersteund die als doel hebben een hogere productiviteit te bereiken door middel van een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt (opleiding verhogen/scholing personeel) en het bevorderen van automatisering/digitalisering bij ondernemers, zodat relatief minder personeel nodig is.

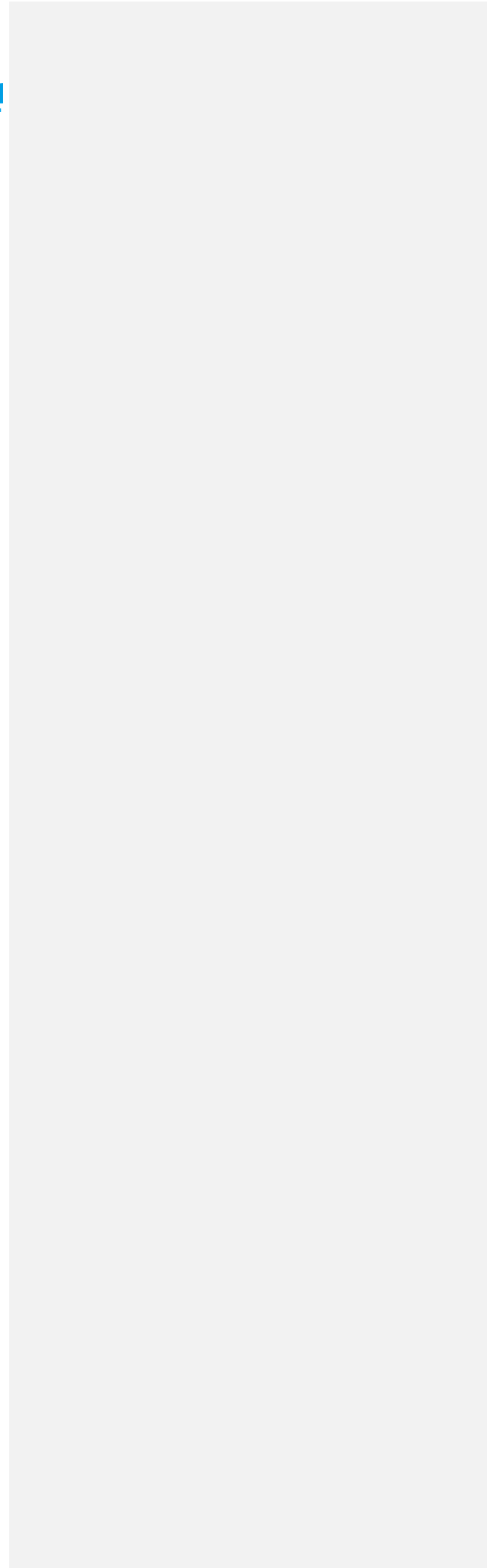
Daarnaast zetten we in op verbetering van het algehele vestigingsklimaat, door gerichte investeringen in infrastructuur (wegen, bedrijventerreinen, glasvezel, duurzame energie), het op peil houden van het voorzieningenniveau (o.a. aantrekkelijkheid winkelgebieden), relatiebeheer richting ondernemers en promotie van de regio.

Uitbreiding van bedrijventerrein op voorraad is mogelijk in Dokkum, Kollum, Kollumersweach en Hallum; elders alleen met maatwerk naar aard, schaal en directe behoefte. Dit betekent dat de ontwikkeling past bij de schaal van het dorp en de bebouwing. Uitbreiding van bedrijvigheid in of bij de dorpen gaat niet ten koste van woningbouw.

Langs de Waddenkust komt geen industrie. Hiermee wordt zowel de nieuwvestiging van losse bedrijven, bedrijventerreinen als andere industriële uitingen bedoeld. Het is de bedoeling dat het een agrarisch gebied blijft met ruimte voor agrarische- en agrarisch aanverwante bedrijven op de bestaande erven. Op de bedrijventerreinen bij de dorpen is ruimte voor andere bedrijvigheid.

Havenslib en binnendijks slib wordt zoveel mogelijk en als het kan lokaal verwerkt. Dat wil zeggen: nabij waar het vrijkomt, om ongewenste vervoersbewegingen te voorkomen.

We bieden ook ruimte aan energieproductie en -opslag. Als er nieuwe ontwikkelingen zijn met het oog op duurzame energie (bijvoorbeeld waterstof) dan passen we maatwerk toe en zoeken de combinatie met andere al bestaande functies. Denk aan veerdiensten.

Wat gaan we doen?

- Samen met onze partners:
 - o zorgen we voor een evenwichtige en duurzame mix van economische activiteiten
 - o bouwen we voort op sterke punten van de regio (de stuwende sectoren)
 - o stimuleren we het innovatief vermogen
 - o genereren we economische ontwikkelkracht
- We zorgen voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en promotie van de regio
- We zetten in op versterking van de positie regiostad Dokkum
- We zorgen voor bedrijfskavels op voorraad bij Dokkum, Hallum, Kollum, Kollumersweach. In de overige kernen zorgen we voor ontwikkelingsmogelijkheden bij concrete behoefte naar aard en schaal
- We faciliteren samenwerking in een netwerk
- Samen met onze partners werken we aan duurzame energie-ontwikkelingen

Hoe gaan we het doen?

- We voeren Regiodeal 'de versnellingsagenda' uit

We werken aan een vitaal platteland**Land- en tuinbouw en visserij als belangrijke economische drager**

Er wordt van boeren en tuinders verwacht dat zij steeds meer inspanningen leveren ten behoeve van natuur, milieu en klimaat. Ons voedsel wordt daardoor steeds duurder. Voedselarmoede mag geen nieuw maatschappelijk probleem worden. We gaan door om onze voedselvoorziening verder te verduurzamen en willen dat gezond voedsel ook in de toekomst betaalbaar blijft.

We hebben in onze gemeente een hoogwaardige land- en tuinbouwsector. De landbouw zorgt voor veel werkgelegenheid, de beschikbaarheid van voldoende en betaalbaar voedsel, onderhoud van het landschap en is een belangrijke economische drager zowel direct als indirect. In directe zin door de agrarische productie en de werkgelegenheid in de agrofood sector zelf. Indirect levert toelevering, verwerking en dienstverlening ook veel werkgelegenheid op. Hetzelfde geldt voor de visserijsector die geconcentreerd is in Lauwersoog. Tegelijkertijd hebben we een grote opgave om te komen tot een meer duurzame toekomstbestendige agrarische- en visserijsector.

Naast land- en tuinbouw is ook de visserijsector een belangrijke schakel in de voedselvoorzieningsketen en banenmotor voor onze gemeente. De visserij concentreert zich voornamelijk in Lauwersoog. Naast de vissersvloot zijn op het haventerrein ook verschillende aan de visserij gerelateerde bedrijven te vinden: van visafslag tot sloopsonderdelen en van visrestaurants tot winkels voor de watersport.

Met onze steun wordt geïnvesteerd in havenfaciliteiten, verduurzaming van de visserij en visafslag, een Werelderfgoedcentrum Waddenzee en recreatie en toerisme.

De ontwikkeling van Lauwersoog valt of staat met de vitaliteit en omvang van de visserijvloot en het in stand houden van gerelateerde economische activiteiten. Gemeente Noardeast-Fryslân wil

bestaande, innovatieve en duurzame ontwikkelingen op visserij-gebied waar mogelijk in stand houden, versterken en faciliteren.

Agrariërs zijn belangrijke beheerders van ons landschap

We zijn trots op ons aantrekkelijke landelijk gebied. Meer dan 70% van het landschap wordt ingevuld door de landbouwsector. Agrariërs zijn belangrijke beheerders van ons landschap en zij hebben een 'taak' om een aantrekkelijk landschap met specifieke natuurkwaliteiten in stand te houden en te ontwikkelen. Voor de inwoners van de gemeente maar ook voor bezoekers/toeristen. Agrarische collectieven, zoals Noardlike Fryske Wâlden en Waadrâne hebben een belangrijke uitvoerende rol bij agrarisch natuurbeheer.

Ook behoud van cultureel erfgoed zoals de karakteristieke "pleats", it boerehiem, de kenmerkende verkavelingspatronen en landschapselementen is bij ontwikkelingen van een divers landschap van belang.

Schaalvergroting in de sector leidt tot vrijkomende agrarische gebouwen en erven die opnieuw ingevuld moet worden. We gaan zoeken naar oplossingen om zo veel mogelijk de karakteristieke bebouwing te behouden door invulling met wonen (rood voor rood), agrarische hulpbedrijven, of andere in te passen functies.

We zijn voorstander van meervoudig ruimtegebruik. Voorbeelden hiervan zijn de nu al ontwikkelde ganzen-gedoooggebieden en weidevogel- kansgebieden. En de ontwikkelingen om verzilting en bodemdaling tegen te gaan en tegelijkertijd waterberging te faciliteren.

Duurzame toekomstbestendige agrarische ontwikkeling

De sector heeft te maken met tal van uitdagingen en ontwikkelingen op het gebied van verduurzaming. Met duurzame landbouw wordt gewerkt aan het oplossen van de problemen: het verminderen van milieubelasting en vergroten van landschappelijke kwaliteit en biodiversiteit.

De gronden in onze gemeente zijn vruchtbaar en de (zee)lucht fris: de voedselproductie is hoogwaardig en productief. Daarom willen we in ons buitengebied ruim baan geven aan de landbouw. Tegelijkertijd weten we dat monocultuur en de intensieve wijze van grondbewerking op de langere termijn niet houdbaar is. Voor een duurzame toekomstbestendige agrarische ontwikkeling faciliteert de gemeente alternatieven voor de akkerbouw en veehouderij, zoals omschakeling naar natuur inclusief en biologische landbouw. Voldoende beschikbaarheid en betaalbaarheid van gezond en duurzaam geproduceerd voedsel zijn hierbij belangrijke uitgangspunten. Bij deze ontwikkelingen maakt het in beginsel niet uit of deze grootschalig of kleinschalig zijn.

Ontwikkelingen zoals opwek en productie van groene energie (onder andere zonnepanelen, windmolens, vergisting), compostering, verwerking van de oogst en/of directe verkoop van producten, vragen ruimte op het erf van de boerderij. Hierdoor verandert het beeld van het agrarisch functioneren of gaat dit in de toekomst nog veranderen. Maar ook voor ontwikkelingen die niet direct de agrarische productie raken, zoals recreatieve voorzieningen en huisvesting van seizoenarbeiders op het erf wordt ruimte gevraagd. **De huisvesting van seizoenarbeiders op eigen erf ten behoeve van het eigen bedrijf moet in verhouding staan tot en passen in de omgeving van het bedrijf.**

De gemeente faciliteert waar mogelijk en denkt mee door aan te haken in processen die lopen. Ook worden verbindingen gelegd, zoals met de energietransitie en met de recreatiesector.

Zo bieden wij ruimte voor verbreding met bijvoorbeeld recreatie en werken wij samen met de agrarische sector bij het inrichten en ecologisch onderhouden van bermen en oevers in het kader van klimaatadaptatie, landschapsbeheer en biodiversiteit. De ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit zijn hierbij belangrijke randvoorwaarden.

Bodemdaling en verzilting zijn uitdagingen

De bodem daalt enerzijds als gevolg van natuurlijke processen en anderzijds als gevolg van delfstofwinning. Het zoutgehalte in de bodem en het oppervlaktewater neemt geleidelijk toe. De verzilting is een specifieke uitdaging voor de landbouw in ons gebied.

Er zijn (beperkt) mogelijkheden om de bodemdaling en verzilting tegen te gaan. Bijvoorbeeld door te stoppen met delfstoffenwinning en door het verhogen van het waterpeil. Het aanpassen op de veranderende omstandigheden (adaptatie) vergroot de levensvatbaarheid van agrarische bedrijven. We zijn dan ook voorstander van een tijdige transitie van de landbouw in verziltingsgevoelige gebieden. Dit kan bijvoorbeeld door onderzoek en proeven te doen naar geschikte technieken en gewassen die passen bij de nieuwe omstandigheden. Of door het vergroten van de (lokale) zoetwaterberging of het aanleggen van alternatieve drainagesystemen.

Een goede balans tussen voldoende, gezond en betaalbaar voedsel én natuur en landschap vinden wij belangrijk. Een geleidelijke transitie naar een klimaat adaptieve en duurzame landbouwsector met voldoende verdienpotentieel is daarbij essentieel. Dit is geen gemakkelijke opgave, zorgt voor de nodige tegenstellingen en vraagt om zorgvuldige afwegingen. Bewustwording, kennisvergroting, flexibiliteit, onderzoeken en keuzes maken op basis van feiten helpen hierbij. Ook het verbinden van opgaven en kansen (omgaan met klimaatverandering, verzilting, energietransitie, biodiversiteit, recreatie en meer) is nodig om hier zo goed mogelijk mee om te gaan.

Ruimte voor innovatieve landbouw en agrarische experimenten

De landbouw in onze gemeente is een hoogtechnologische en innovatieve sector. Daarom bieden we ruimte aan hoogwaardige en innovatieve landbouw en agrarische experimenten passend in de streek en bij het landschap. We streven hierbij naar een duurzame, natuurinclusieve en hoogproductieve voedselproductie. Ofwel: met minder input, een lagere milieubelasting en geschikte innovatieve technologieën, een gezondere bodem en meer biodiversiteit toch een goede productie halen.

Daarom stimuleren en faciliteren we slimme landbouw. Dit is een innovatieve vorm van landbouw waar moderne technologieën worden gebruikt om grond- en hulpstoffen, machines en arbeid efficiënter en duurzamer te in te zetten. Door gebruik te maken van bijvoorbeeld niet kerende grondbewerking, natuurlijke plaagbestrijding, plaatsspecifieke bemesting en bestrijding, data, robotica en mobiele autonome oplossingen wordt de landbouw steeds meer milieuvriendelijk en toekomstbestendig.

De rol van de gemeente is faciliterend

De rol van de gemeente in de land- en tuinbouwtransitie is faciliterend: het aanjagen van innovatie, verbinden en koppelen van kansen, samenwerking stimuleren, belanghebbenden bewust maken en subsidies beschikbaar stellen ten behoeve van de transitie. Ook faciliteert de gemeente waar mogelijk gebieds- en sectorgerichte aanpakken, verruimen van regelgeving en denkt (pro)actief mee aan oplossingen voor een toekomstbestendige natuurinclusieve land- en tuinbouw.

Om de transitie naar een toekomstbestendige natuurinclusieve land- en tuinbouw te realiseren werken we nauw samen met de sectoren en alle belanghebbenden. In onze gemeente zijn de verbindingen kort en is de communicatie sterk. Daar zetten we als gemeente voortdurend op in: Meïnoar goed buorkje út eigen krêft!

In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) maakt het Rijk bestuurlijke afspraken met de zogenaamde decentrale overheden. Het Wetterskip heeft een Blauwe Omgevingsvisie (BOVI - [FryslânKlimaatbestendig2050+](#)) opgesteld en de provincie een [Provinciale Omgevingsvisie](#) (POVI)⁴. Samen met het [Frysk Programma Landelijk Gebied](#) (FPLG) zijn deze documenten richtinggevend. De gemeente is niet hierin niet leidend, maar zoekt aansluiting bij genoemde Omgevingsvisies en het FPLG.

⁴ De Provincie herziet momenteel haar Omgevingsvisie

Wat gaan we doen?

- Samen met onze partners zorgen we ervoor dat:
 - o de landbouwsector een belangrijke economische en landschappelijke drager blijft
 - o agrarische sector duurzaam en toekomstbestendig wordt
- We bieden ruimte aan agrarische bedrijven
- We maken herinvulling van vrijkomende agrarische bedrijven mogelijk. Denk aan wonen (rood voor rood), agrarische hulpbedrijven, en andere in te passen functie
- We geven ruimte aan energietransitie in de sector, passend bij erf en landschap
- We geven ruimte voor verbreding van functies op agrarische bedrijven
- We maken tijdelijke huisvesting van seizoenarbeiders op het erf, **onder voorwaarden**, mogelijk

Hoe gaan we het doen?

- We nemen deel aan de gebiedsprocessen vanuit Frysk Programma Landelijk Gebied (FPLG)
- We stellen een Omgevingsprogramma Landbouw op

Duurzame ontwikkeling van recreatie en toerisme

We zien toerisme en recreatie als middel voor duurzame sociaal-economische ontwikkeling in onze gemeente. **Waar toerisme zich meer richt op bezoekers van buiten de gemeente, is recreatie vooral gericht op mogelijkheden voor ontspanning voor eigen inwoners.** De verwachte groei van het toerisme biedt kansen voor werkgelegenheid en inkomsten voor horeca en detailhandel. Toeristen en recreanten zorgen voor levendigheid en maken het mogelijk diverse voorzieningen en historisch of cultureel erfgoed in stand te houden. Op die manier draagt toerisme en recreatie bij aan de leefbaarheid in onze gemeente. Slimme groei, leefbaarheid en trots op de eigen omgeving zijn hierbij de kernbegrippen.

Groei van toerisme op basis van draagkracht en draagvlak en bescherming van kwetsbare gebieden

We stimuleren duurzame ontwikkeling van toerisme en recreatie in onze gemeente. Dit betekent dat de groei van toerisme en recreatie in balans blijft met wat de leefomgeving aan kan, wat onze inwoners wenselijk en wat bezoekers aantrekkelijk vinden. Een toename van toerisme en recreatie moet een positieve bijdrage leveren aan Brede Welvaart (people), natuur- en cultuurwaarden (planet) en toekomstbestendige banen (purpose). Deze groei mag niet leiden tot overbelasting van de openbare ruimte en overlast voor bewoners. Dit zien we als 'slimme groei' van toerisme en recreatie. Daarom wegen we bij initiatieven voor verdere groei, naast economische aspecten, ook de draagkracht van de leefomgeving en het draagvlak onder bewoners en ondernemers mee.

In gebieden waar al grootschalige ontwikkeling heeft plaatsgevonden is verdere uitbreiding mogelijk voor middelgrote of grote recreatie-accommodaties. Grootschalige ontwikkelingen zijn alleen mogelijk in Dokkum en bij het Lauwersmeergebied. In en rond Nationaal Park Lauwersmeer mag dag- en verblijfsrecreatie zich verder ontwikkelen, maar wel zonder dat dit nadelige effecten heeft op de natuur(ontwikkeling).

Kleinschalige toeristische-recreatieve ontwikkelingen naar aard en schaal zijn overal mogelijk. Kansen daarvoor zien we vooral bij of in Burdaard, Hegebeintum, Holwert, Wierum, Peazens-Moddergat, De Skâns- Oostmahorn en Eastrum en Kollum. Met kleinschalig bedoelen we dat het past in of bij de bestaande bebouwingsstructuur en goed past in het landschap. We zoeken steeds de balans: we willen overlast door bijvoorbeeld te veel recreatieve accommodaties voorkomen. We willen voorkomen dat er spookdorpen ontstaan doordat reguliere woningen enkel voor toeristische verhuur of voor recreatief gebruik worden aangekocht. Dit heeft een contraproductief effect op het behoud van economische en sociale voorzieningen in onze dorpen.

Gelet op het karakter, de aard en de historie van de inwoners en het landschap, stimuleren we in het buitengebied vooral toeristisch-recreatieve ontwikkeling met een kleinschalig ruimtebeslag. Voor bevordering van waterrecreatie willen we, samen met andere partijen, zorgen voor betere beikbaarheid van - en recreatieve voorzieningen langs - de opvaarten. Dit staat verder uitgewerkt in het uitvoeringsprogramma van de Waterrecreatievisie "Land en water verbonden".

Accommodaties met kleinschalig ruimtebeslag: B&B's, campings tot 15 plaatsen, aanlegplaatsen voor maximaal 10 boten, groepsaccommodaties en hotels passend bij de bebouwingsstructuur van het dorp.

Accommodaties met grootschalig ruimtebeslag: camping met meer dan 100 plaatsen, jachthavens met meer dan 250 ligplaatsen, vakantieparken met meer dan 150 huisjes en hotels met meer dan 50 kamers.

Dagrecreatie

We hebben dagrecreatie (activiteiten, evenementen, arrangementen) nodig om meer verblijfsrecreatie te realiseren. Daarom leggen we de nadruk op verbetering van het dagrecreatieve aanbod. Bestaande recreatieve voorzieningen liggen soms ver uit elkaar en het aanbod is relatief eenzijdig. Dit maakt het voor de ondernemers in de verblijfsrecreatie lastig om gasten te verleiden tot een langer verblijf. Daarom willen we het bestaande aanbod beter met elkaar verbinden. Ook is er nog genoeg potentieel en ruimte om nieuw dagrecreatief aanbod te ontwikkelen. We streven daarbij naar meer diversiteit in het aanbod en naar recreatieve voorzieningen die jaarrond kunnen worden gebruikt of bezocht. Met ons beleid sluiten we aan bij de provinciale opgave "Dagrecreatieve Netwerken"

Culturele sector

De culturele sector heeft een brede rol in de samenleving. De belangrijkste taak van de gemeente op het gebied van cultuur is zorgen voor goede basisvoorzieningen voor alle inwoners. Dat stelt cultuurmakers in staat creatief bezig te zijn en cultuurconsumenten om van cultuur te genieten. Maar de betekenis van cultuur gaat verder. Het verbindt en activeert en kan een cruciale rol spelen bij het realiseren van maatschappelijke en economische doelen. Een levendige stad, leefbare dorpen en wijken, vitale ouderen, gezonde kinderen en evenwichtige jongeren, interculturele ontmoetingen en een aantrekkelijk vestigingsklimaat zijn onbereikbaar zonder cultuur.

Verblijfsrecreatie

De provincie Fryslân heeft in 2019 een uitgebreid onderzoek naar de vitaliteit van de verblijfsrecreatie uitgevoerd. Met de resultaten van dit onderzoek willen we ondernemers in de sector verblijfsrecreatie

stimuleren tot kwaliteitsverbetering. Voor onze gemeente is zodoende een ontwikkelkader voor logiesaccommodaties opgesteld. Bij verdere ontwikkeling van verblijfsrecreatie zijn duurzame bedrijfsvoering, toegankelijkheid en circulair bouwen de uitgangspunten.

Toerisme als bron van trots en gastvrijheid

De komst van toeristen kan ertoe leiden dat bewoners hun eigen leefomgeving op een andere manier gaan waarderen. Dit gegeven willen we gebruiken om vooral de jongere generatie te interesseren voor de mogelijkheden die de toerisme en recreatiesector biedt. Onze groeiambitie biedt veel ruimte voor ontwikkeling van toeristisch-recreatieve activiteiten en kleinschalige verblijfsaccommodaties. Ook in aanpalende sectoren zoals die van transport, levensmiddelen, horeca biedt dit tal van mogelijkheden voor toelevering en ontwikkeling van streekmerken. We willen zorgen dat het bestaande aanbod van musea en van historisch en cultureel erfgoed meer aansluit op de behoefte en vraag van de hedendaagse toerist en recreant. Dorpen met een bestaand toeristisch-recreatief aanbod krijgen hierin prioriteit.

Evenementen

De gemeente Noardeast-Fryslân wil zoveel mogelijk ruimte geven aan evenementen die:

- een positief economisch effect hebben voor de dorpen en de stad: het bevorderen van de werkgelegenheid, aantrekken van toerisme, stijging van de omzet van lokale ondernemers, vestiging van bedrijven, leefbaarheid en de gemeente 'op de kaart' zetten. Hierbij vindt aansluiting bij de visie Toerisme & Recreatie in Noordoost-Fryslân;
- een prettige leefomgeving voor eigen inwoners; evenementen zorgen voor sociale verbinding, ontspanning en creëren een aantrekkelijke woonomgeving: voor zowel in de dorpen als in de stad;
- in de gemeente worden enkele grote evenementen georganiseerd met een (boven)regionale aantrekkingskracht en potentieel aantrekkelijk voor toeristen;
- een maatschappelijke waarde hebben voor de samenleving en sociale binding bevorderen; een culturele of sportieve meerwaarde leveren.

We houden de bedrijven goed bereikbaar en zorgen voor aantrekkelijke recreatieve routes

Bereikbaarheid over de weg is voor toeristische voorzieningen cruciaal. Daarom nemen we bij nieuwe (ruimtelijke) plannen en ontwikkelingen de verkeerskundige aspecten in een vroegtijdig stadium mee. Ook zetten we in op voldoende mogelijkheden voor recreatie dichtbij huis. Inwoners van de gemeente moeten voldoende mogelijkheden hebben om te kunnen ontspannen in de eigen omgeving. Bovendien nodigen toegankelijke en aantrekkelijke recreatieve routes uit tot meer ontspanning en beweging en staan zodoende in relatie tot gezondheid en levendigheid in onze dorpen. De balans tussen druk en draagkracht van de leefomgeving is ook hier cruciaal belangrijk. Daarom zal de nadruk zal daarom liggen op alternatieve vormen van mobiliteit om de toeristische recreatieve voorzieningen te bereiken en te bezoeken.

Wat gaan we doen?

Samen met onze partners zorgen we ervoor dat:

- de groei van recreatie en toerisme in balans is met wat de leefomgeving aan kan
- er een goede balans is tussen woningen en recreatiewoningen
- toerisme een positieve bijdrage levert aan brede welvaart en volwaardige banen oplevert
- toerisme een positieve invloed heeft op natuur- en cultuurkwaliteiten
- het aanbod van musea en cultureel erfgoed aansluit op de behoefte en wensen van de hedendaagse toerist
- de beikbaarheid van - en recreatieve voorzieningen langs - (op)vaarten verbeteren
- we ruimte bieden om het dagrecreatieve aanbod te vergroten en te verbinden
- we kwaliteitsverbetering in de verblijfsrecreatie stimuleren en faciliteren
- we meer jaarrond voorzieningen mogelijk maken (seizoensverlenging)
- we grootschalige ontwikkelingen in Dokkum en bij het Lauwersmeer faciliteren
- we faciliteren kleinschalige ontwikkelingen naar aard en schaal

Hoe gaan we het doen?

- We faciliteren logiesaccommodaties met een nieuw ontwikkelkader voor verblijfsrecreatie

6.4 Een energieneutrale, klimaatbestendige en biodiversere gemeente

Het klimaat verandert: het wordt warmer, natter, droger en de zeespiegel stijgt. Het KNMI voorspelt dat we te maken krijgen met extremer weer: hittegolven nemen toe, regen- en hagelbuien zijn heviger, er is vaker storm en er zijn langere perioden van droogte. Hierdoor neemt de kans op schade toe. Daarom is het, naast het tegengaan van klimaatverandering (klimaat-mitigatie), belangrijk dat we onze gemeente tijdig aanpassen aan die klimaatverandering (klimaat-adaptatie). Als we de gemeente veilig, gezond, leefbaar en aantrekkelijk willen houden voor toekomstige generaties, moeten we onze leefomgeving zodanig inrichten dat we ons voldoende kunnen weren tegen de weersextremen.

Wereldwijd hebben we met elkaar afgesproken dat we in 2030 de CO₂-uitstoot met 49% reduceren als tussenstap naar 95% reductie in 2050. In Europa is deze ambitie aangescherpt naar 55% reductie in 2030 en klimaatneutraal in 2050. Nederland gaat deze doelen naar verwachting overnemen in de Klimaatwet. Dat betekent dat we in 2050 geen fossiele brandstoffen meer willen gebruiken voor het opwekken van elektriciteit, het verwarmen van alle gebouwen in onze gemeente en voor transport. In plaats daarvan stappen we over naar duurzame energiebronnen, zoals zon, wind en groen gas. Ook Noardeast-Fryslân wil haar bijdrage leveren aan deze energietransitie. De gemeente heeft de ambitie om in 2030 minimaal 70% van de benodigde elektriciteit op een duurzame wijze op te wekken.

Populaties van planten en dieren nemen wereldwijd af. Ook in Nederland. Het landschap en bebouwde omgeving van Noardeast-Fryslân is voor het in stand houden van meerdere soorten van belang. Daarnaast zorgt een grote biodiversiteit voor een robuust ecosysteem. Dit ecosysteem draagt weer aan bij aan klimaatadaptatie, bestuiving van landbouwgewassen en natuurlijke plaagbeheersing. Noardeast-Fryslân wil daarom haar bijdrage leveren aan het versterken van de biodiversiteit; dit is belangrijk voor een gezonde leefomgeving.

Energieneutraal via de Trias Energetica

Onderstaande afbeelding is vervangen door een in huisstijl opgemaakte afbeelding

Centraal in onze energietransitie staat de Trias Energetica. Dit is een driestappenstrategie om te komen tot een duurzame energievoorziening. Als eerste stap beperken we de energievraag zoveel mogelijk. Ten tweede gebruiken we zoveel mogelijk duurzame bronnen om aan onze energievraag te voldoen, bijvoorbeeld door zelf elektriciteit op te wekken met zonnepanelen. Als laatste stap zetten we de fossiele brandstoffen die nog nodig zijn, zo efficiënt mogelijk in door gebruik te maken van energiezuinige installaties. Zo brengen we stapsgewijs de CO₂-uitstoot verder terug. De energietransitie is niet alleen van de gemeente; de energietransitie is van al onze inwoners en ondernemers. Alleen samen met De Mienskip kunnen we deze transitie doormaken. Gezamenlijk werken we toe naar een haalbare, betaalbare en duurzame energievoorziening in Noardeast-Fryslân.

Besparen op energie

We willen besparen op zowel het elektriciteit- als aardgasverbruik. Dit kan bijvoorbeeld door de kachel een graad lager te zetten, woningen verder te isoleren en energiezuinigere apparatuur aan te schaffen. De besparing is groot en effectief. Immers wat we niet verbruiken hoeft niet duurzaam te worden geproduceerd op eigen grond en heeft dus ook geen ruimtelijke impact.

Opwek van duurzame energie

Om de omgevingskwaliteit en het landschappelijk karakter van onze gemeente zoveel mogelijk te behouden, passen we voor zonne-energie de Zonneladder toe. Allereerst gebruiken we zoveel mogelijk de daken. Als dat niet voldoende oplevert gaan we op zoek naar andere locaties. We passen de zonneparken die nodig zijn zorgvuldig in. De systematiek van de sinnetafels vinden we een goede. Daarnaast zoeken we naar koppelkansen, bijvoorbeeld door ook opgaven voor biodiversiteit en klimaatadaptatie te combineren. Delen van het landelijk gebied die voor natuur en landschap enorm waardevol zijn, sluiten we expliciet uit van zonneparken. Ook stimuleren we dat de Mienskip meeprofiteert van een zonnepark. Zodat de lasten en de lusten van de energietransitie gecombineerd worden. Voor windenergie zetten we in eerste instantie in op kleine windturbines (maximale ashoogte 15 meter) bij boerenerven. Voor het opwaarderen van de bestaande windturbines volgen we het provinciale beleid.

Voor duurzame energieprojecten zoeken we met samen met alle (ontwerp-) disciplines naar geschikte plekken in het landschap. Bedrijven krijgen ruimte om elektriciteit te produceren; voor eigen gebruik maar ook voor gezamenlijk gebruik. We stimuleren zo de lokale zelfvoorzienendheid.

We hanteren voor de omvang van opwek de volgende uitgangspunten:

- Daken zijn, met uitzondering van de beschermde stad- en dorpsgezichten, monumenten en karakteristieke panden onbeperkt qua opwek van zonne-energie.
- Bij grondopstelling van zonnepanelen is de omvang gerelateerd aan de energiebehoefte op een bouwperceel of de energiebehoefte van de stad of het dorp (bij grootschalige opwek). Dat zorgt voor ruimtelijke balans en draagvlak.
- Bij (agrarische) bedrijfslocaties is beperkte overproductie toelaatbaar, zeker als het ten goede komt aan woningen en bedrijven in de buurt.

ZONNELADDER

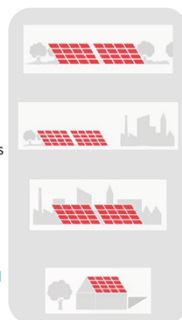
Opwekken van zonne-energie kan op verschillende manieren, die allemaal een andere ruimtelijke impact hebben. We gebruiken de 'Zonneladder', waarbij we het liefst kiezen voor de initiatieven die zo laag mogelijk op de ladder zitten. Want hoe lager op de ladder, hoe kleiner de impact.

De Zonneladder brengt hiërarchie aan in het beoordelen van de geschiktheid van locaties. Als locaties op een lagere trede van de ladder, voor een bepaald initiatief, niet voldoende beschikbaar of geschikt zijn, komen locaties op een hogere trede in beeld. We proberen zoveel mogelijk de grondgebonden initiatieven in het landschap te voorkomen. Trede 3 is in principe uitgesloten.

3 GRONDGEBONDEN ZONNEPANELEN
In landelijk gebied/landschap.

In het landelijk gebied: nabij bestaand stedelijk gebied, direct in aansluiting op bestaande bouwpercelen, op bijzondere locaties (niet agrarisch en natuur) en langs infrastructuur.

Binnen bestaand stedelijk gebied of op bestaande bouwpercelen in het landelijk gebied.

0 GEBOUWGEBONDEN ZONNEPANELEN
Dakopstellingen.**Energie van de toekomst/ gebruik duurzame energie**

We erkennen en herkennen de opgave om de productie van hernieuwbare elektriciteit, zoals zon en wind op eigen grondgebied te organiseren. Daarnaast zoeken we naar vervanging van fossiele brandstoffen door groen gas, aquathermie en waterstof. Dit betekent dat de behoefte aan duurzame elektriciteit toeneemt. De inpassing hiervan zal naar aard en schaal moeten plaats vinden en is een ontwerpogave. De uitdaging van besparing en duurzame opwekking moeten we samen met bedrijven, maatschappelijke partijen en onze inwoners oppakken. Daarbij hebben we specifiek aandacht voor huishoudens met een laag inkomen.

Stap voor stap van het aardgas

In Noardeast-Fryslân staan ongeveer 20.600 woningen en 3.300 andere gebouwen. Het gros daarvan wordt nog verwarmd met aardgas. Bij elkaar verbruiken we in de gemeente ruim 49 miljoen kubieke meter aardgas per jaar. Alle bestaande gebouwen moeten uiterlijk in 2050 aardgasvrij zijn. Richting 2050 wordt het aardgas stapsgewijs vervangen door duurzame warmtebronnen. Deze opgave is verder uitgewerkt in de Transitievisie Warmte (TVW). Hierin is in kaart gebracht welke duurzame vormen van warmte mogelijk zijn in onze gemeente en met welke dorpen of wijken we als eerste aan de slag gaan. Samen met de inwoners stellen we een wijkuitvoeringsplan (WUP) op, waarmee een aanzet wordt gemaakt het betreffende dorp of wijk aardgas vrij te maken. Deze plannen maken we zo concreet mogelijk. Zo weten inwoners waar ze aan toe zijn en netbeheerders kunnen hun investeringsplannen hier op aanpassen.

We bieden al onze inwoners nu al een handelingsperspectief, zodat iedereen op eigen tempo de woning kan verduurzamen. De Transitievisie Warmte gaat uit van de Trias Energetica. Allereerst zetten we in op energiebesparende maatregelen. De overstap naar duurzame warmtebronnen, zoals elektrische warmtepompen, maken we zoveel mogelijk op natuurlijke momenten. Zo houden we de transitie haalbaar en betaalbaar. Naast de al bewezen warmtetechnieken onderzoeken we ook andere duurzame bronnen, zoals aquathermie en groengas. Door verschillende technieken toe te passen, werken we aan een robuuste energiemix.

Bij de transitie naar aardgasvrij stelt de gemeente zich in eerste instantie op als procesregisseur. Dit houdt in dat we samenwerken met een brede vertegenwoordiging van stakeholders. Hierbij staat draagvlak voorop.

Aanpassing energie infrastructuur

Het elektriciteitsnetwerk is indertijd aangelegd om de elektriciteit te leveren aan bedrijven en woningen. Inmiddels produceren we ook zelf zonne- en windenergie in onze gemeente, die moet worden teruggeleverd aan het net. Deze productie van duurzame energie zal in komende jaren alleen

maar toenemen. Ook de vraag naar elektriciteit zal toenemen doordat steeds meer gebouwen verwarmd worden met een (hybride) warmtepomp en doordat we steeds meer elektrisch gaan rijden. We proberen de impact op het elektriciteitsnetwerk zo klein mogelijk te houden door energie slim op te slaan. En door de vraag naar energie te laten sturen door het aanbod (smart grid). Maar uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk is ook nodig. Onder de grond door aanleg van dikkere kabels en boven de grond door extra distributiestationen en transformatorhuisjes. De gemeente stemt met de netbeheerder af waar de nieuwe distributiestationen geplaatst worden.

Communicatie en participatie

Samen met Friese overheden en maatschappelijke partijen (FEA) zetten we de Mienskip in haar kracht om een bijdrage te leveren aan energietransitie. Ook ondersteunen we energiecoöperaties en andere lokale initiatieven. Daarbij kan het gaan om besparingsacties in het dorp of het gezamenlijk opwekken van duurzame energie op een dak. Bij grootschaligere initiatieven voor de opwek van duurzame energie zorgen we ervoor dat de Mienskip meeprofiteert. Zodat de lusten en de lasten van de energietransitie gecombineerd worden.

Wat gaan we doen?

- We zetten in op bewustwording en ondersteunen onze inwoners bij energiebesparing
- We stimuleren duurzame bronnen
- We gaan stap voor stap van het aardgas af
- We faciliteren noodzakelijke aanpassingen in de energie-infrastructuur

Hoe gaan we het doen?

- We voeren de Transitievisie Warmte uit en actualiseren deze naar een **Omgevingsprogramma klimaatmitigatie Warmte**.
- We ontwikkelen beleid voor opwek zonne-energie in beschermde stads- en dorpsgezichten
- We hanteren de Zonneladder

Klimaatadaptatie: Werken aan water(veiligheid) en omgaan met bodemdaling

We leven in een kwetsbaar laaggelegen kustgebied. Daarom is het goed om onze leefomgeving zo in te richten dat we voorbereid zijn op mogelijke ingrijpende gevolgen van klimaatverandering in de toekomst. Effecten van klimaatverandering worden in vrijwel alle economische, ecologische en maatschappelijke gebieden voelbaar en zichtbaar. Klimaatadaptatie is een proces waarbij we proberen de fysieke leefomgeving en samenleving aan te passen aan de gevolgen van veranderingen van het klimaat:

- Het wordt warmer;
- Het wordt natter;
- Het wordt droger;
- De zeespiegel stijgt.

Met tijdige maatregelen willen we de schade die gepaard gaat met de klimaatverandering beperken.

In de verstedelijkte gebieden richten we ons op het voorkomen van wateroverlast tijdens extreme buien, op het voorkomen van hittestress in tijden van extreme hitte en het vasthouden van water ten behoeve van lange periodes van droogte. Hier werken we op verschillende manieren aan. Bij herinrichting van de openbare ruimte zoeken we voortdurend naar welke klimaatadaptieve maatregelen er mogelijk zijn, zoals waterdoorlatende verharding, regenwater terugbrengen naar de bodem in plaats van direct naar het riool af te voeren en het aanleggen van meer groen. Omdat het grootste deel van onze gebouwde omgeving al bestaat en niet in eigendom van de gemeente is, is het nemen van klimaatadaptieve maatregelen een uitdaging. We kunnen aandacht vragen voor het belang

van groene tuinen, en bijvoorbeeld welke maatregelen er in de woning mogelijk zijn. Veel klimaatadaptieve maatregelen kunnen ook een natuurinclusieve maatregel zijn. Voorbeelden zijn een groen dak of gevel, maar ook sloten, poelen, bomen en struweel in de directe omgeving van bebouwing. We streven naar minimaal 30% groen en water bij nieuwbouwplannen en bij herstructureringen zodat we water kunnen vasthouden. Waar sprake is van herontwikkeling of nieuwbouw stellen we klimaatadaptieve-eisen. Bijvoorbeeld gaan we geen grondgebonden woningen meer bouwen in de laagste delen. **We stimuleren ontwikkelaars (waaronder wij onszelf ook scharen) om onder andere met groen en water nieuwbouwplannen klimaatbestendig in te richten. Zodanig dat ontwikkelingen nu niet en ook in de toekomst niet leiden tot negatieve gevolgen voor de ontwikkelingen zelf, maar ook niet leiden tot negatieve gevolgen voor haar omgeving (voorkomen van afwenteling), zodanig dat wij invulling geven aan de doelstelling "Water en Bodem sturend" (zie volgende paragraaf). Dit werken we uit in Omgevingsprogramma Klimaatadaptatie.**

In het buitengebied zorgen we samen met onze partners (Wetterskip Fryslân, Waterschap Noorderzijlvest en provincie Fryslân) voor voldoende zoetwater voor de hoogwaardige landbouw in onze gemeente. Vooral in de verziltingsgevoelige noordelijke kleischil is dit van belang. Zo gaan we de steeds vaker voorkomende droogte te lijf. Het behoud van een goed watersysteem gaat eveneens verzilting tegen. We revitaliseren daarom de opvaarten en het behouden zoveel mogelijk het bestaande slotenpatroon. Dit is niet alleen goed voor meer opslag van zoet water en daarmee goed voor de landbouw, maar ook voor de biodiversiteit en de landschappelijke kwaliteit. Hierdoor ontstaan er kansen voor de recreatie doordat de historische opvaarten weer bruikbaar worden als vaarverbinding voor de kleine waterrecreatie (suppen, sloepen). Om overstromingen in de laagstgelegen gebieden te voorkomen, houden we in de omliggende gebieden het water beter vast.

We gaan op een verstandige manier om met de bodemdaling in het gebied rond Mitselwier en Eanjum.

Veel maatregelen voor klimaatadaptatie in het landelijk gebied worden uitgevoerd door de provinsje Fryslân en/of Wetterskip Fryslân. Als gemeente hebben we daar beperkt invloed op. Gemeente voert klimaatadaptieve maatregelen uit in het openbare gebied binnen de bebouwde kom. Wij stimuleren onze inwoners klimaatadaptieve maatregelen te nemen op hun eigen terrein.

Toch zullen we ook sociale veerkracht nodig hebben. De hevige buien en hete, droge periodes zullen nooit helemaal door technische maatregelen opgevangen kunnen worden zonder merkbare gevolgen. Acceptatie van wateroverlast en droogte is nodig.

Water en bodem sturend

Water en bodem zijn van grote invloed op ons dagelijks leven. De bodem biedt stevigheid, als fundament voor onze wegen en huizen. Een te natte of te droge bodem geeft lagere opbrengsten of brengt schade aan de natuur en mogelijk funderingen van woningen. Elk stukje bodem en oppervlaktewater in onze gemeente is in gebruik, soms voor vele doeleinden tegelijk. Ook onder de grond is het een drukte van jewelste. Buizen, pijpen, kabels, winning van grondstoffen. Op die bodem moeten we zuinig zijn.

In het nog niet eens zo hele lang geleden verleden konden wij mensen water en bodem naar onze hand zetten door het nemen van maatregelen. We zijn echter doorgeschoten in de maakbaarheid van onze omgeving. Bodemdaling en lage grondwaterstanden zorgen voor veel schade aan funderingen van gebouwen, extra onderhoud aan wegen. Het voortbestaan van planten- en diersoorten staat onder druk. De kwaliteit en beschikbaarheid van water en bodem hebben grote invloed op landbouw, energievoorziening, industrie en natuur.

Door water en bodem sturend te laten zijn in de ruimtelijke ordening, kunnen we in Nederland ook in de toekomst blijven leven, wonen en werken. In een veilige omgeving, met een gezonde bodem, voldoende en schoon water.

Wat gaan we doen?

- We stimuleren water vasthouden en zoetwater beschikbaar houden in landelijk gebied;
- We verlenen medewerking aan het zoeken/aanwijzen/inrichten naar overloopegebieden en natte natuur;
- We behouden en versterken bestaande groene en blauwe structuren en elementen;
- We stimuleren waterberging in de opvaarten in combinatie met meer biodiversiteit en mogelijkheden voor (vaar)recreatie;
- We blijven tegen het winnen van aardgas in onze gemeente;
- We behouden stedelijk groen en het bestaande groen richten we klimaatadaptief en biodivers in;
- Straten richten we klimaatrobustadaptief in; bij herinrichting van straten houden we expliciet rekening met de klimaatverandering;
- We stimuleren ontwikkelaars om in het totale plangebied minimaal 30% groen en water te realiseren bij nieuwbouwplannen. We stimuleren ontwikkelaars (waaronder wij onszelf ook scharen) om onder andere met groen en water nieuwbouwplannen klimaatbestendig in te richten;
- Bij nieuwe ontwikkelingen houden we rekening met klimaatverandering en moet de ontwikkelaar laten zien hoe hiermee rekening gehouden is;
- We stimuleren inwoners op eigen terrein meer water vast te houden en/of groen aan te leggen om zo wateroverlast en/of hittestress te voorkomen.

Hoe gaan we het doen?

- We stellen een Omgevingsprogramma Klimaatadaptatie op;
- We voeren het Gemeentelijk rioleringsplan uit;
- We werken samen met provincie en Wetterskip Fryslân aan het nemen van klimaatadaptieve maatregelen;
- We gaan actief met onze inwoners communiceren over het nemen van maatregelen op eigen terrein.

Een biodiverse gemeente

Wij willen met zorg omgaan met de bijzondere ecologische en landschappelijke kwaliteiten van onze stad, dorpen en buitengebied. Een gevarieerd landschap draagt bij aan biodiversiteitsherstel en daarmee aan het in stand houden van ecosystemen en aan een aantrekkelijk buitengebied. Natuur- en dierenwelzijn is van belang, ook voor onze inwoners. Bij ontwikkelingen binnen onze gemeente nemen wij dierenwelzijn mee als belang.

Onze gemeente heeft een tweetal gemeente- en provincieoverstijgende grote en belangrijke natuurgebieden: de Waddenzee en het Lauwersmeer. Het Natuur Netwerk Nederland (NNN) loopt via deze natuurgebieden en via het Dokkumer Grutdijp en de Aldswemmer naar andere gemeenten. Het Rijk is voor het Waddengebied en de provincies Groningen en Fryslân zijn voor het Lauwersmeer verantwoordelijk voor het beleid en beheer. Provincie Fryslân voor het NNN. Daarnaast zijn er nog

een paar natuurgebieden binnen onze grenzen waar diverse natuurorganisaties beheerder/eigenaar van zijn. In al deze gebieden staat het belang van natuur voorop. Hoewel de gemeentelijke invloed hier beperkt is, herbergen de natuurgebieden een aanzienlijk deel van onze kernkwaliteiten. Ze zijn van belang bij de opgaven rond klimaatadaptatie. De gemeente zoekt de samenwerking met de natuurbeheerders op om te zorgen dat de wederzijdse inspanningen voor landschap, natuur en klimaatadaptatie elkaar versterken.

Onze gemeente heeft ook veel groene en blauwe structuren en (landschaps-) elementen. Dit zijn hotspots van biodiversiteit. Denk hierbij aan de opvaarten, maar ook aan de bermen van wegen. Ook in de dorpen en steden is veel natuur te vinden. Dit zijn de plekken waar we als gemeente wel invloed op hebben en maatregelen kunnen nemen.

Versterking van de biodiversiteit

Versterken van biodiversiteit draait om een aantal zaken:

- Aansluiten bij het landschap,
- Vergroten van de variatie, op allerlei schaalniveaus,
- Vergroten van leefgebied van soorten,
- Verbinden van leefgebieden van soorten, dus bijdragen aan de vorming van een netwerk,
- Duurzaamheid: soorten voldoende ruimte en tijd bieden om hun levenscyclus te voltooien en vooral inzetten op maatregelen die langere tijd zijn vol te houden.

Versterken van biodiversiteit is ook belangrijk in gebieden die in eerste instantie misschien niet als natuur zijn aangemerkt. Dit doen we door verbindingen te leggen tussen landbouw, stedelijke en natuurlijke gebieden. Omdat we veel landbouwgronden hebben binnen de gemeente kunnen de agrarische bedrijven ook een belangrijke bijdrage leveren aan behoud en versterken van biodiversiteit.

Behoud en verbinding hotspots en groene en blauwe structuren

We behouden en versterken de delen van het landelijke Natuurnetwerk Nederland (NNN) in onze gemeente, inclusief het medegebruik door landbouw, recreatie en toerisme. Daarnaast zorgen we (samen met Wetterskip Fryslân) voor een groenblauwe dooradering via de belangrijkste waterwegen en (op)vaarten. We zetten in op het behoud van groene en blauwe 'hotspots' (=compacte en losliggende gebiedjes met een hoge biodiversiteit) en versterken verbindingen hiertussen. Een goede verbinding met de bebouwde omgeving is hierbij essentieel voor soorten die in en rond bebouwing leven. Talrijke verbindingen tezamen vormen een robuust groenblauw netwerk; een gemeentelijk natuurnetwerk.

We werken toe naar een natuurinclusief landschap met een grote biodiversiteit

Landschappen worden steeds eentoniger en de biodiversiteit daarin neemt af. Omdat het belangrijk is voor de biodiversiteit, streven we naar het behoud van natuurgebieden en landschapselementen, zoals laanstructuren, houtwallen en waterelementen. We werken daarvoor samen met de terreinbeherende organisaties en boeren die agrarisch natuurbeheer toepassen. In onze gemeente wisselen verschillende landschapstypen elkaar af, zoals kwelders, coulisselandschap en open kleilandschappen. Deze hebben alle hun eigen natuurlijke kwaliteiten en kenmerkende biodiversiteit (doelsoorten en begeleidende soorten). Bij ontwikkelingen worden deze natuurlijke kwaliteiten zoveel mogelijk behouden en het liefst versterkt. In de landschapsbiografie en digitale landschapsatlas staan de landschapstypen en bijbehorende landschapskenmerken en structuren en elementen verder toegelicht. We zoeken naar mogelijkheden om natuur te herstellen en nieuwe landschapselementen aan te leggen. De verbindingen tussen de verschillende elementen zijn hierbij essentieel voor de natuur.

Inzet op natuurinclusieve landbouw, natuurinclusief bouwen en renoveren, natuurinclusieve gebiedsinrichting én beheer is belangrijk om van Noardeast-Fryslân een biodiverse gemeente te maken.

Natuur in de gebouwde omgeving versterken

Gebouwen zijn belangrijk voor beschermde diersoorten zoals vleermuizen, gierzwaluwen en huismussen en dragen bij aan een gezond ecosysteem van de bebouwde omgeving, maar ook als onderdeel van het landelijk gebied.

Wat gaan we doen?

- We zetten in op behoud en versterking van groene en blauwe (landschaps)structuren, elementen en hotspots, zowel binnenstedelijk als in het buitengebied
- We realiseren verbindingen tussen de verschillende hotspots onderling, en naar meer bebouwde gebieden en het NNN
- We stimuleren natuur-inclusieve landbouw met groene erven
- We zetten in op natuurinclusief bouwen en renoveren

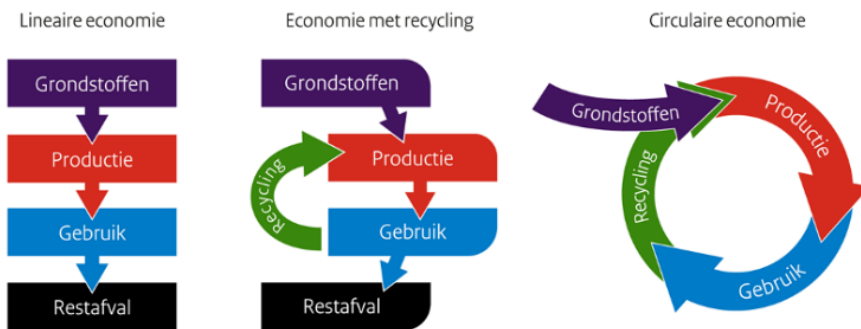
Hoe gaan we het doen?

- In ons Omgevingsprogramma Klimaatadaptatie werken we ook het onderwerp biodiversiteit uit.
- We stellen een monumentale bomenlijst op en introduceren in samenhang daarmee een kapvergunning
- We passen ecologisch beheer toe met o.a. natuurvriendelijke oevers en bermen en vergroten diversiteit soorten beplanting daarmee de diversiteit en soortenrijkdom.
- We passen natuurinclusieve gebiedsinrichting toe (zowel bestaand gebied, bijv. via herstructurering, als nieuwe gebieden, zoals nieuwe woonwijken);
- We passen natuurinclusieve gebiedsinrichting toe (zowel bestaand gebied, bijv. via herstructurering, als nieuwe gebieden, zoals nieuwe woonwijken)
- We voeren het Biodiversiteitsplan Gemeente Noardeast-Fryslân uit
- Bij ruimtelijke ingrepen nemen we zo vaak mogelijk compenserende en of verzachtende maatregelen, om schade aan planten en dieren te voorkomen of te beperken

Circulariteit

In een circulaire economie worden spullen die nu nog als afval worden gezien, hergebruikt. Zo hebben we minder of geen nieuwe grondstoffen uit de aarde nodig. Daarom wil het kabinet dat de economie in 2050 volledig circulair is. In een circulaire economie worden vrijwel alle producten steeds opnieuw gebruikt. Als een product kapot is, wordt dit gerepareerd. En als dat niet meer kan, dan worden er nieuwe producten van gemaakt. In een circulaire economie is afval de nieuwe grondstof. Wij hebben ons in ons grondstoffenplan aan deze ambitieuze doelstelling geconformeerd. De gemeente Noardeast-Fryslân is evenals alle Friese gemeenten, sinds 2019 lid van Vereniging Circulair Friesland.

De ambitie is dat Fryslân in 2025 de meest circulaire regio van Europa is. Daarnaast is onze gemeentelijke ambitie dat in 2025 50% 25% van onze opdrachten circulair uitgevraagd wordt.

Afbeelding circulaire economie

Om te komen tot een volledig circulaire economie, werken we samen met het Friese afvalbedrijf Omrin aan het sluiten van ketens. Door inzamelen en verwerken van huishoudelijk afval volgens het concept “bronscheiden waar het kan, nascheiden waar het moet” winnen we zoveel mogelijk grondstoffen terug uit het huishoudelijk afval. Wij stimuleren onze inwoners om zoveel mogelijk afval (grondstoffen) te scheiden. Tegelijkertijd optimaliseert Omrin het nascheidingsproces, waarbij achteraf grondstoffen uit het huishoudelijk afval worden gehaald.

Om volledig circulair te worden moeten nog flinke stappen worden gezet, niet alleen in de afvalfase, maar in de gehele keten. Zo moeten makers van producten bij het ontwerp al rekening houden met hergebruik. Door het invoeren van de Uitgebreide Producentenverantwoordelijkheid (UPV), waarbij producenten ook verantwoordelijk blijven voor hun producten in de afvalfase, worden producenten hiertoe gestimuleerd.

Wat gaan we doen?

- We zetten in op bronscheiden waar het kan, nascheiden waar het moet
- We werken we samen met het Friese afvalbedrijf Omrin aan het sluiten van ketens

Hoe gaan we het doen?

- We stimuleren onze inwoners om zoveel mogelijk afval (grondstoffen) te scheiden

Uitwerking per deelgebied

7 UITWERKING PER DEELGEBIED

In de voorgaande hoofdstukken zijn de belangrijkste kwaliteiten, trends en ontwikkelrichtingen beschreven. In hoofdstuk 5 staat deze kern van de Omgevingsvisie kort samengevat. Tot nu toe hebben we in de Omgevingsvisie het steeds over de gemeente 'in het algemeen'. We beschrijven wat de (integrale) doelen zijn en we beschrijven wat we gaan doen om de doelen te bereiken. Tegelijkertijd weten we dat niet elk gebied in de gemeente hetzelfde is. Het buitengebied is totaal anders dan de binnenstad van Dokkum, en de dorpen zijn totaal anders dan de bedrijventerreinen. Daarom hebben we in dit hoofdstuk voor diverse typen gebieden en kernen een nadere uitwerking gemaakt. De specifieke kwaliteiten, opgaven en **uitgangspunten ambities** voor de verschillende gebieden beschrijven we. Dit hoofdstuk moet worden gelezen als een verfijning van de doelen en opgaven uit de voorgaande hoofdstukken. Let wel dat het nog steeds algemene ambities zijn. Het gaat hier niet om specifieke **gevallen-opgaven**.

We hebben vijf hoofdgebiedstypen onderscheiden: het buitengebied, natuurgebieden, regiostad Dokkum, voorzieningenkern Kollum en de dorpen. Binnen Dokkum, Kollum en de dorpen is nog een nadere onderverdeling gemaakt: de woonwijken, centrumgebied, gemengd gebied en bedrijventerreinen. **In Dokkum en Kollum kennen we ook nog het gebiedstype 'transformatiegebied': gebieden die in de toekomst een heel andere functie krijgen dan nu (bijvoorbeeld de Prins-locatie in Dokkum). In de toekomst kan deze categorie ook op andere locaties voorkomen en worden toegepast.**

We staan per gebied ook stil bij de ambitiebepaling op het gebied van milieu, gezondheid en veiligheid. Dit doen we aan de hand van 'mengpanelen'. Deze gaan uit van bronnen in het betreffende gebied. De minimale wettelijke grenswaarde is hierbij de 'standaard'. In bepaalde gebiedstypen willen we verkennen of er mogelijkheden zijn om een hogere ambitie te hebben of juist meer ruimte te geven, waarmee we de omgevingskwaliteit in de komende jaren verbeteren of juist op onderdelen de grens opzoeken om ontwikkelingen mogelijk te maken. **Het kwaliteitsniveau biedt De mengpanelen geven een globale ambitie voor het gehele deelgebied, maar is zijn niet specifiek bindend per locatie. Zo kan het zijn dat een ontwikkeling ondanks een andere ambitie toch doorgang vindt, omdat we in de totale afweging de ontwikkeling gewenst vinden. Dit onderbouwen we dan goed. Omdat we een agrarische gemeente zijn, zullen dergelijke gevallen vooral voorkomen bij agrarische ontwikkelingen, of ontwikkelingen nabij agrarische bedrijven.**

Dit hoofdstuk bestaat uit 5 deelgebieden. Per deelgebied:

- benoemen we eerst de kwaliteiten,
- vervolgens beschrijven we de kernopgaven
- en als laatste geven we **uitgangspunten ambities** voor gezondheid, milieu en veiligheid.

7.1 Het Buitengebied

Ons buitengebied is vooral agrarisch in gebruik. Daarnaast heeft het buitengebied belangrijke andere functies: er wonen mensen, **recreatie en toerisme wordt steeds belangrijker het biedt mogelijkheden voor recreatie**, we zoeken naar ruimte voor de energietransitie. In het buitengebied zijn veel landschappelijke en cultuurhistorische elementen en structuren die waardevol zijn, ook voor de biodiversiteit.

Op de kwelderwal aan de noordkant van de gemeente, bevindt zich met name akkerbouw. Iets zuidelijker, daar waar de kleigronden zwaarder zijn, zijn er vooral weilanden met veeteelt. Nog iets verder naar het zuiden zijn er de weilanden omgeven door elzensingels, waar ook met name veeteelt plaatsvindt. En tot slot is er een klein stukje veenweide gebied. Uit dit korte stukje tekst blijkt al de innige relatie tussen het gebruik en de onderliggende bodem: de bodem maakt bepaald gebruik mogelijk.

7.1.1 Kwaliteiten buitengebied

Hoogwaardige voedselproductie en hoge kwaliteit van grond ten behoeve van agrarisch gebruik

Noardeast-Fryslân bestaat voor het grootste deel uit landbouwgronden. In de noordelijke kleischil op de kwelderwal worden voornamelijk pootaardappelen geteeld, vooral voor de export. Op de kweldervlakte en op de zandgronden zien we vooral veeteelt. Onze agrarische producten zijn van hoge kwaliteit, en van grote betekenis op wereldschaal. Dit komt door de goede omstandigheden. We hebben een goede agrarische infrastructuur en een vruchtbare bodem. Hiermee samenhangend is van oudsher de agrofood sector erg belangrijk in Fryslân.

Agrarisch landschap met de vele landschappelijke, cultuurhistorische en biodiverse structuren en elementen

Het agrarisch gebruik bepaalt al eeuwen hoe ons buitengebied eruit ziet. Dit geldt zowel voor de open klei- en veenweide landschappen als de besloten wouden. In de loop van de eeuwen is het landschap voortdurend aan verandering onderhevig, geleidelijk, soms abrupt. Steeds zijn er nieuwe ontwikkelingen die hun sporen nalaten. Tegelijkertijd zijn er vele oude landschappelijke, cultuurhistorische en biodiverse structuren en elementen die het landschap kwaliteit geven. Noardeast-Fryslân heeft een rijk landschap met veel waardevolle landschappelijke, cultuur-historische en biodiverse structuren en elementen.

Elk landschapstype heeft zijn eigen karakteristiek en kenmerken. Ze dragen bij aan de verschillende identiteiten binnen onze gemeente en zijn basis voor het gebruik van het landschap en de verscheidenheid in biodiversiteit.

Voor een uitvoerige beschrijving van het ontstaan van het landschap, de verschillende landschapstypen, de bijbehorende karakteristieken en landschappelijke kwaliteiten verwijzen we naar onze landschapsbiografie. In onze [digitale landschapsatlas](#) is op kaart na te zoeken waar welke karakteristieken en kwaliteiten te vinden zijn.

Rust

Door de decentrale ligging en door een relatief lage bevolkingsdichtheid is het er rustig. Af en toe zijn de agrariërs bezig met het bewerken van het land en rondom (hoofd)wegen is er meer geluid. Maar verder is het hier rustig. Dat is een absolute topkwaliteit van ons buitengebied.

Ruimte, weidsheid

Door het agrarisch gebruik en de ondergrond (klei) is het grootste deel van ons buitengebied open. Je hebt prachtig uitzicht en veel ruimte voor jezelf.

Beslotenheid

In het woudengebied is de beslotenheid van het landschap door de elzensingels een topkwaliteit.

Verspreide bebouwing: boerenerven, losliggende woningen en kleine buurtschappen

Het grootste deel van het buitengebied is agrarisch in gebruik en een van de belangrijkste karakteristieken zijn dan ook de boerenerven. Daarnaast zijn er ook veel losliggende woningen en kleine buurtschappen te vinden. Vaak is de locatie van de woningen en buurtschappen vanuit de geschiedenis te verklaren. Voorbeelden zijn arbeiderswoningen bij een boerderij, woningen op overhoeken na de ruilverkaveling, etc. Buurtschappen ontstonden vaak ook op logische plekken in het landschap, zoals bij een boerderij of bij een sluis (in geval van Ezumazijl bijvoorbeeld). Vrijwel alle boerenerven, losliggende woningen en kleine buurtschappen zijn beeldbepalend in de open weidsheid. Met name hier vind je bebouwing en beplanting in een verder open landschap.

Landschappelijke karakteristiek op hoofdlijnen

De bodem in onze gemeente gaat van noord naar zuid over van zeeklei via klei-op-veen naar (voormalig) veen en zand. Dit zie je terug in de diverse, karakteristieke landschapstypen. In het kort: het noordelijke kleigebied is open en weids, het zuidelijke zand/veengebied kenmerkt zich door een meer besloten coulisselandschap met elzensingels en houtwallen maar ook door de open veenweidegebieden. De overgangen tussen de verschillende landschapstypen zijn goed zichtbaar.

Het grootste gedeelte van de gemeente bestaat uit kleigebied. Belangrijke kenmerken van dit landschap zijn de vele krekens, slenken en vaarten. Deze hebben een grote invloed gehad op het ontstaan van de waddenkust en zijn nog altijd goed zichtbaar in het landschap. Van deze waterlopen was de Peazens de belangrijkste. In het oog springend zijn de zeedijken. Sommige hebben hun waterkerende functie verloren, maar de zeedijk scheidt nog steeds de Waddenzee van het achterliggende landschap. Aan de buitenzijde van de dijk liggen de zee en de kwelders. Bij eb vallen grote delen van de Waddenzee droog, bij vloed komt het water op enkele plekken tot aan de zeedijk. Aan de binnenzijde van de zeedijk ligt het open kleilandschap. Van west naar oost loopt een brede kwelderwal. Hier is de bodem wat "zavelig". Dat zie je ook terug in het grondgebruik: veel akkerbouw vanwege de vruchtbaarheid en goede structuur van de bodem. Het landschap kenmerkt zich door een blokkige verkaveling. De terpdorpen liggen in "rijen" op de kwelderwallen. Sporadisch komen andere typen dorpen voor, zoals dijkdorpen (Peazens en Moddergat) en schansdorp (Oostmahorn). Samen met de verspreid liggende boerderijen zijn de dorpen met hun gebouwen en beplanting de enige opgaande elementen in het landschap, wat verder weids en open is. Iets verder naar het zuiden vind je van oudsher vooral weides. Dit komt doordat de bodem hier compacter is en bestaat uit zware kleigrond, waardoor het bewerken van de bodem zwaar is. De verkaveling is grilliger, nog steeds blokkig. Er liggen maar weinig en vooral kleinere dorpen in dit gebied. Het is erg open, vrijwel geen beplanting. Kenmerkend voor het kleigebied is het microreliëf, zoals kruinige percelen, terpen en greppeltjesland.

*Het gebied westelijk en zuidelijk van Kollum wordt gerekend tot het (voormalig) veengebied. Het is onderdeel van de **Noardlike Fryske Wâlden**. Vanuit het vroegere veengebied, liepen veenriviertjes richting de zee. De Ryd is een voorbeeld van zo'n veenrivier die nog steeds aanwezig is in het landschap. Het veen is vaak vanuit deze riviertjes ontgonnen. Dit is nog te zien aan de richting van de opstreckende verkaveling en de nederzettingen die zich verplaatsen met de ontginningen en uiteindelijk op hun huidige plaats terecht zijn gekomen. De elzensingels en dykswâlen zijn na de ontginning van het veen ontstaan. De zandgronden die overbleven na de veenontginningen, waren niet voedselrijk. Dit is ook te zien aan de relatief kleine boerderijen: de typische woudboerderijtjes. De meeste dorpen zijn wegdorpen die in oost-westrichting op de dekzandruggen liggen.*

7.1.2 Kernopgaven

Buitengebied waar het prettig wonen en leven is

Het buitengebied is vooral agrarisch gebied. Er wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Zie ook paragraaf 6.3. Hier liggen vooral agrarische bedrijven, kleine buurtschappen en vrijliggende woningen. We willen geen nieuwe (losse) woningen toevoegen in het buitengebied, behalve grenzend aan de bebouwde kom, op vrijkomende agrarische percelen (rood voor rood) of op bijzondere locaties (bijvoorbeeld industrieel erfgoed).

In het buitengebied wonen inwoners verspreid. Dat betekent ook dat voorzieningen op grotere afstand liggen dan in de dorpen en stad. De inwoners zijn dan aangewezen op de buurdorpen of Dokkum (zorgvoorzieningen, winkels, scholen voor voortgezet onderwijs). Goede bereikbaarheid met de auto, fiets of met openbaar vervoer is dan belangrijk. Ook is digitale bereikbaarheid essentieel voor bedrijven en thuiswerken in het buitengebied.

Verkeersveiligheid

Dit staat hoog op de agenda bij de inwoners. Op meerdere routes in het buitengebied is sprake van (te) hoge rijsnelheden en zijn er risico's tussen bijvoorbeeld zwaar landbouwverkeer en de (kwetsbare) fietser. We zetten met maatregelen in op het beperken van deze risico's.

We stimuleren het gebruik van de fiets en verbeteren het fietsnetwerk. Er komen hoofdroutes tussen de grotere kernen met HUB's als overstappunten tussen fiets en bus. De fietsroutes langs De Dokkumer Ie en het Dokkumer Grutdijp richten we in als recreatief aantrekkelijke routes. Daarnaast verbeteren we indien nodig lokale fietsroutes.

Met het oog op veiligheid kunnen belangrijke fietsroutes verlicht worden. Dat combineert minder goed met de kwaliteit donkerte (Dark Sky) en vraagt om nader onderzoek.

Er zijn weinig openbaar vervoer verbindingen op het platteland. Ook daarom is een goede aansluiting van overstappunten (HUB's) is belangrijk. In het Omgevingsprogramma Mobiliteit werken we genoemde aandachtspunten verder uit.

Bereikbaarheid: veerverbinding Ameland

De veerverbinding naar Ameland staat onder druk. Door natuurlijke processen als eb en vloed, wind en stromingen, vindt in de vaargeul ophoping plaats van zand en slib. Rijkswaterstaat onderzoekt twee oplossingsrichtingen. Blijft de veerdam in Holwert? Of gaat hij toch naar Ferwert? We weten het nog niet. Hoe de keuze ook uitvalt, we werken aan goede routes naar de veerdam en goede parkeervoorzieningen voor de eilandgangers als onderdeel van een gebiedsproces. Hierbij willen we niet alleen de lasten (van bijvoorbeeld veel autoverkeer en grote parkeerterreinen in ons landschap) dragen, maar we willen er ook wat aan overhouden voor de mienskip en het landschap ter plaatse.

Omgevingskwaliteit, landschap en erfgoed

Elk landschapstype heeft zijn eigen karakteristiek en kenmerken. Die verschillende karakteristieken willen we in stand houden. Ze dragen namelijk bij aan de verschillende identiteiten binnen onze gemeente en zijn basis voor het gebruik van het landschap en de verscheidenheid in biodiversiteit.

Binnen de verschillende landschapstypen zijn vele oude landschappelijke, cultuurhistorische en biodiverse structuren en elementen. Deze structuren en elementen willen we behouden en versterken. Dit betekent dat we goed in beeld brengen welke kwaliteiten waar aanwezig zijn. Voor archeologie is de provincie leidend. De gemeente heeft vele archeologische rijksmonumenten.

Er zijn veel koppelkansen te vinden tussen landschappelijke kwaliteiten, de cultuurhistorische elementen aan de ene kant en de transitie van de landbouw, vergroten van biodiversiteit,

klimaatopgaven, etc aan de andere kant. Een mooi voorbeeld is dat de meeste landschapselementen en structuren ook bijdragen aan de biodiversiteit. Laten we de koppelkansen opzoeken en benutten!

Gezonde en vitale mensen in een gezonde en veilige leefomgeving

Het buitengebied is ook de 'recreatieve buitenruimte' voor de onze inwoners van de dorpen en stad. Het bebouwde gebied en het buitengebied vullen elkaar zo aan. Eerder (in hoofdstuk 6) noemden we al de relatie tussen recreatie dichtbij huis en gezondheid. Omdat in het buitengebied wonen, recreëren en agrarische activiteiten naast elkaar plaatsvinden is specifieke aandacht voor de milieueffecten van belang voor de gezondheid en veiligheid (zie paragraaf 7.1.3).

Omdat de afstanden naar voorzieningen groter zijn is men misschien eerder geneigd de auto te nemen. We stimuleren daarom met het oog op de gezondheid het gebruik van de (elektrische) fiets, al dan niet elektrisch.

Een gezonde economische structuur en toeristisch-recreatieve aantrekkelijkheid

Er is ruimte voor bedrijvigheid in het buitengebied. Het gaat voornamelijk om agrarische en daarmee verbonden bedrijven (toelevering, verwerking en dienstverlening).

Ontwikkelingen in de landbouwsector kunnen leiden tot vrijkomen van agrarische bebouwing. We faciliteren herinvulling met een passende functie.

We stimuleren duurzame ontwikkeling van toerisme en recreatie. Dit betekent dat de groei van toerisme en recreatie in balans blijft met wat de leefomgeving aan kan en wat de inwoners wenselijk en bezoekers aantrekkelijk vinden. Toerisme richt zich meer op de behoefte van bezoekers van buiten de gemeente, terwijl recreatie zich richt op mogelijkheden voor ontspanning voor eigen inwoners.

Een energieneutrale, klimaatbestendige en biodiverse gemeente

Eergeneutraal

We erkennen en herkennen de opgave om de productie van hernieuwbare elektriciteit, zoals zon en wind op eigen grondgebied te organiseren. De inpassing hiervan zal naar aard en schaal moeten plaats vinden en is een ontwerpogave. Om de ruimtelijke kwaliteit en het landschappelijk karakter van onze gemeente zoveel mogelijk te behouden, passen we voor zonne-energie de Zonneladder toe. Allereerst gebruiken we zoveel mogelijk de daken. Als dat niet voldoende oplevert gaan we op zoek naar andere locaties. We passen de zonneparken die moeten komen zorgvuldig in. Bijvoorbeeld door koppelkansen met biodiversiteit en klimaatadaptatie te benutten. Delen van het landelijk gebied die voor natuur en landschap enorm waardevol zijn, sluiten we expliciet uit van zonneparken. Ook stimuleren we dat de Mienskip meeprofiteert van een zonnepark. Zodat de lasten en de lusten van de energietransitie gecombineerd worden. Voor windenergie zetten we in eerste instantie in op kleine windturbines (maximale ashoogte 15 meter) bij boerenerven. Voor het opwaarderen van de bestaande windturbines volgen we het provinciale beleid.

Kleine gasvelden

In onze gemeente liggen veel kleine gasvelden. We willen geen nieuwe gaswinningslocaties in Noardeast-Fryslân. Met het oog op de energiecrisis kan het zijn dat het Rijk, ter overbrugging naar duurzame energiebronnen, toch nog vergunning geeft om nieuwe gasvelden aan te boren. Ondanks dat wij tegen gaswinning zijn, hebben we geen invloed op deze vergunningverlening. Mochten er toch nieuwe gasvelden worden aangeboord dan willen wij dat het gebied daar ook van profiteert.

Want de lusten en lasten moeten goed worden verdeeld. Hierin hebben de inwoners van het gebied zeggenschap. Door vooraf goede afspraken over de afhandeling van eventuele schade aan panden te maken worden de inwoners ontzorgd. We investeren in de fysieke leefomgeving en het welzijn van de mensen. Denk hierbij aan energietransitie, zoetwatermanagement en sociaaleconomische vitaliteit.

Aanpassingen energie infrastructuur

Uitbreiding van het elektriciteitsnetwerk is nodig. Onder de grond door aanleg van dikkere kabels en boven de grond door extra distributiestations en transformatorhuisjes. Dit betekent ook dat er gegraven moet worden. In het buitengebied is het een aandachtspunt dat de bodemopbouw zoals deze door de eeuwen heen ontstaan is zoveel mogelijk behouden blijft.

De gemeente stemt met de netbeheerder af waar de nieuwe distributiestations geplaatst worden. De opgave wordt vanuit diverse vakdisciplines (verkeer, groen, veiligheid, openbare ruimte, ruimtelijke kwaliteit, etc) bekeken.

Klimaatbestendig buitengebied

In het buitengebied zorgen we samen met onze partners (Wetterskip Fryslân, Waterschap Noorderzijlvest en provincie Fryslân) voor voldoende zoetwater voor de hoogwaardige landbouw in onze gemeente. Vooral in de verziltingsgevoelige noordelijke kleischil is dit van belang. Zo gaan we de steeds vaker voorkomende droogte te lijf. Het behoud van een goed watersysteem gaat eveneens verzilting tegen. We revitaliseren daarom de opvaarten en behouden zoveel mogelijk het bestaande slotenpatroon. Dit is niet alleen goed voor meer opslag van zoet water en daarmee goed voor de landbouw, maar ook voor de biodiversiteit en de landschappelijke kwaliteit. Hierdoor ontstaan er kansen voor de recreatie doordat de historische opvaarten weer bruikbaar worden als vaarverbinding voor de kleine waterrecreatie (suppen, sloepen). Om overstromingen in de laagstgelegen gebieden te voorkomen, houden we in de omliggende gebieden het water beter vast.

Een biodivers buitengebied

Een gevarieerd landschap draagt bij aan biodiversiteitsherstel en daarmee aan het in stand houden van ecosystemen en aan een aantrekkelijk buitengebied. Landschappelijke kwaliteit en biodiversiteit gaan vaak hand in hand. Landschappen worden steeds eentoniger en de biodiversiteit daarin neemt af. Omdat het belangrijk is voor de biodiversiteit, streven we naar het behoud landschapselementen, zoals laanstructuren, houtwallen en waterelementen zoals dobbes. We zoeken naar mogelijkheden om natuur te herstellen en nieuwe landschapselementen aan te leggen. We zorgen (samen met Wetterskip Fryslân) voor een groenblauwe dooradering via de belangrijkste waterwegen en (op)vaarten. We zetten in op het behoud van groene en blauwe 'hotspots' (=compacte en losliggende gebiedjes met een hoge biodiversiteit) en versterken verbindingen hiertussen. Talrijke verbindingen tezamen vormen een robuust groenblauw netwerk.

Voor verhogen van de biodiversiteit werken we samen met de terreinbeherende organisaties en boeren die agrarisch natuurbeheer toepassen. In onze gemeente wisselen verschillende landschappen elkaar af, zoals kwelders, coulisselandschap en open kleiweidelandschappen. Deze hebben alle hun eigen natuurlijke kwaliteiten en kenmerkende biodiversiteit (doelsoorten en begeleidende soorten). Bij ontwikkelingen worden deze natuurlijke kwaliteiten zoveel mogelijk behouden en het liefst versterkt. Omdat we veel landbouwgronden hebben binnen de gemeente kunnen de agrarische bedrijven ook een belangrijke bijdrage leveren aan behoud en versterken van biodiversiteit. Boerenerven zijn van oudsher vaak waterrijke (vanwege de grachten) en groene (boomsingels, fruit- en siertuinen) elementen in het landschap. Groene erven dragen kunnen in belangrijke mate bijdragen aan landschappelijke kwaliteit en vergroting van de biodiversiteit.

Wat gaan we doen?

- Landbouw blijft drager van het landschap, waarbij
 - o we sturen op landschappelijke kwaliteit en behoud van de kernkwaliteiten uit de landschapsbiografie
 - o we ruimte geven aan hoogwaardige en innovatieve landbouw en agrarische experimenten
 - o we ruimte geven aan ondergeschikte nevenactiviteiten en invullen van vrijkomende agrarische bebouwing
- We zoeken samen met de agrariërs naar perspectief bij complexe opgaven zoals bodemdaling, zoetwaterbeschikbaarheid en klimaatadaptatie
- We faciliteren recreatie in balans met omgeving. We zetten in op kleinschalige recreatie. Waar al grootschalige ontwikkeling heeft plaatsgevonden is verdere uitbreiding van middelgrote of grote accommodaties toegestaan/mogelijk
- We bevorderen een betere bevaarbaarheid van de opvaarten
- We werken samen met Wetterskip Fryslân aan een goede blauw-groene dooradering, gekoppeld aan landschappelijke structuren/kwaliteiten, voor waterberging (zoetwaterbeschikbaarheid) en biodiversiteit (opvaarten, sloten behouden).
- We zetten in op boerenerven als 'groene kathedralen van het landschap'
- We zoeken naar mogelijkheden om (grootschalige) energie-opwek en landschappelijke kwaliteiten te combineren
- We staan geen nieuwe solitaire windturbines toe met een ashoogte hoger dan 15 meter. Voor vervanging van bestaande windturbines volgen we provinciaal beleid
- We stimuleren ecologische meerwaarde bij ontwikkelingen

7.1.3 Uitgangspunten Ambities gezondheid, milieu en veiligheid

Primair is het buitengebied een landbouwgebied. Donkerte, rust, ruimte en stilte zijn absolute topkwaliteiten van ons buitengebied. Vooral de Waddenzee en het Lauwersmeergebied (Dark sky park). Onze lucht is schoner dan in meer verstedelijkte gebieden of rond drukke wegen elders in het land. Onze (milieuhygiënische) bodemkwaliteit is goed. Dat alles willen we zo houden en zelfs versterken.

Daarom zetten we in op een hogere ambitie voor licht, geluid, lucht- en (milieuhygiënische) bodemkwaliteit. We willen de lichtuitstraling zoveel mogelijk beperken. Daarom zetten we in op maatregelen als goede gerichtheid naar beneden, afschermen tegen uitstraling naar boven, brandtijden, ed. Voor geluid willen we maatregelen bij de bron bij *nieuwe* activiteiten als de streefwaarden worden overschreden. Bestaande geluidsbronnen gaan we alleen dan beperken als er sprake is van onacceptabele hinder. Er zijn altijd momenten waarop er iets meer geluid is vanwege de activiteiten die nu eenmaal plaatsvinden in het buitengebied. Daarnaast zijn er geluidsbronnen waar wij weinig tot geen invloed op hebben. Denk aan (militaire)luchtvaart, rijkswegen en provinciale wegen. We willen de bestaande kwaliteiten borgen. Daarom willen we zo min mogelijk activiteiten toevoegen die veel geluid produceren in het buitengebied (maatregelen). Een hogere ambitie voor luchtkwaliteit draagt bij aan het in stand houden van deze schone lucht en daarmee de gezondheid van onze inwoners. Tegelijkertijd willen we de agrarische bedrijven blijven faciliteren. In bepaalde

7.2 Natuurgebieden

We hebben in onze gemeente een aantal hoogwaardige landschappen en natuurgebieden. De natuur binnen de gemeente Noardeast-Fryslan omvat onder andere Natura 2000-gebieden en gebieden binnen het Natuurnetwerk Nederland.

7.2.1 Kwaliteiten

De gemeente grenst aan het Lauwersmeer en de Waddenzee. Een deel van het Natura 2000-gebied Lauwersmeer is gelegen binnen onze gemeentegrenzen. De belangrijkste kwaliteit van dit gebied is de natuurlijke waarde als broedgebied voor broedvogels van rietmoerassen en rietruigtes, zoals de roerdomp, bruine kiekendief, blauwborst en rietzanger.

Ook het Waddenzee is voor een deel gelegen binnen de gemeentegrenzen. Het is een belangrijk Natura 2000-gebied en valt onder UNESCO als onderdeel van het Werelderfgoed Waddenzee. Het dynamisch getijdengebied is zeer belangrijk als tussenstop voor trekvogels tijdens de vogeltrek. Het omvat diverse natuurlijke habitats zoals geulen, wadplaten, kwelders, slikvelden en zilte graslanden. Door de verscheidenheid is het een belangrijk gebied voor meerdere planten en dieren. Het beheer van de Waddenzee is grotendeels gericht op natuur, maar er zijn ook particuliere en andere eigenaren die delen van het gebied beheren.

Binnen de gemeente wordt ook gewerkt aan het versterken van het Natuurnetwerk Nederland. Dit netwerk bestaat uit bestaande en nieuwe natuurgebieden die door middel van ecologische verbindingzones en het groenstructuurplan met elkaar worden verbonden. Hierdoor kunnen dieren zich makkelijker verplaatsen.

7.2.2 Kernopgaven

Het behoud van de natuur binnen de gemeente is van groot belang. Naast biodiversiteit en unieke natuurkwaliteiten, dragen natuurgebieden bij aan de aantrekkelijkheid van de gemeente. Het zorgt ervoor dat het hier fijn is om te wonen en te recreëren.

Natuurgebieden willen we beter beleefbaar maken en bekendmaken aan een breder publiek. Dat kan door middel van educatieve activiteiten en communicatie.

Wat gaan we doen?

- We stellen de belangen van natuur en biodiversiteit voorop; medegebruik is mogelijk
- Samen met onze partners zorgen we voor een betere beleefbaarheid van natuurgebieden voor inwoners en bezoekers
- Bij medegebruik en aan de randen van natuurgebieden zoeken we naar een goede balans tussen natuur en activiteiten van inwoners, gebruikers en bezoekers

7.2.3 **Uitgangspunten Ambities** gezondheid, milieu en veiligheid

Unesco Werelderfgoed Waddenzeegebied, Nationaal park Lauwersmeer (Dark Sky Park) en het NNN behoren tot Us Goud. Absolute topkwaliteiten van onze gemeente. Deze willen we behouden en versterken.

Daarom zetten we hier in op een hoge ambitie voor licht, lucht, geluid. Dit betekent dat verlichting alleen toegepast wordt waar het echt noodzakelijk is, we geen nieuwe vervuulende activiteiten willen en in principe ook geen luidruchtige activiteiten. Aan de randen wonen en werken mensen en we willen de natuurgebieden op sommige plekken ook beleefbaar maken. Om dat mogelijk te maken is lokaal en goed gemotiveerd een andere instelling voor de milieuaspecten mogelijk. Zo kunnen we bij horeca en andere activiteiten meer geluid en licht toe staan (aan de randen van de natuurgebieden). Er zullen wel maatregelen getroffen moeten worden om de overlast zoveel als redelijkerwijs mogelijk is te beperken.

7.3 Regiostad Dokkum

Dokkum is een sprankelende, bruisende stad met veel kwaliteiten. Dokkum wordt gemaakt door de mensen die er wonen, werken, rondwandelen, eten, boodschappen doen en nog veel meer. Inwoners én bezoekers genieten van het historische en 'smûke' centrum en maken gebruik van alles wat de stad te bieden heeft. De vele initiatieven en evenementen maken Dokkum de levendige stad die ze is.

Drie verschillende groepen mensen maken gebruik van de stad: inwoners van de stad zelf, inwoners uit de regio en bezoekers van verder weg. De balans tussen de behoeften en wensen van deze doelgroepen is een rode draad in dit hoofdstuk.

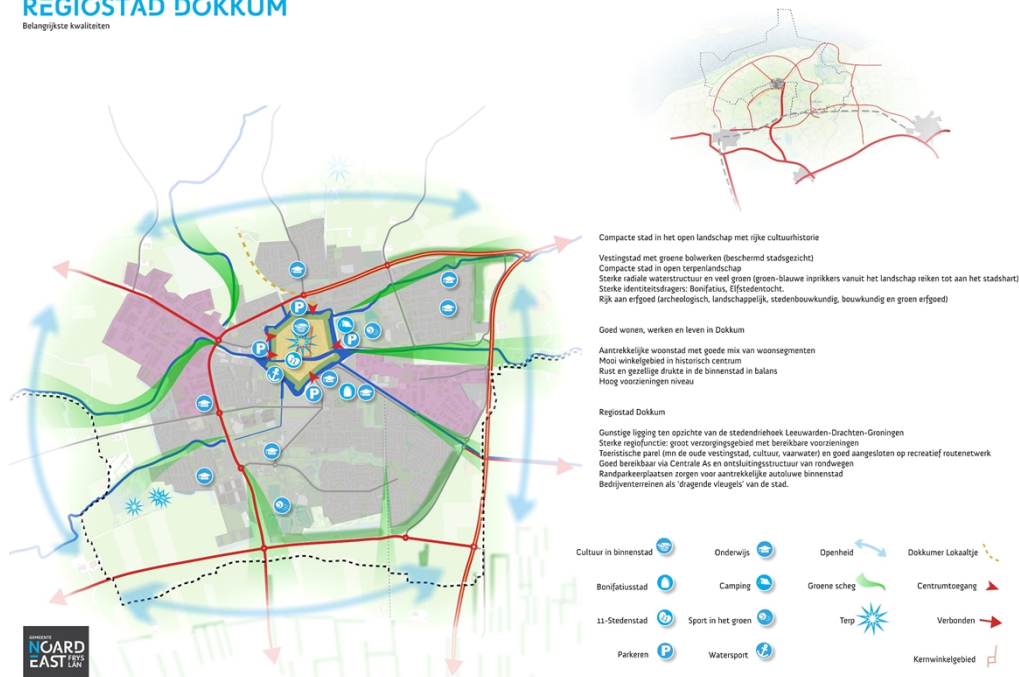
Inwoners van de stad	Inwoners van de regio	Bezoekers van verder weg
Dokkum is een prettige stad om te wonen, te werken en te leven. Dit komt duidelijk naar voren uit gesprekken met inwoners en een grootschalige enquête onder jongeren. Dit willen we graag zo houden!	Dokkum heeft als grootste en centrale kern in de regio een belangrijke rol voor inwoners van de regio. Zij komen dagelijks in Dokkum voor werk of boodschappen, wekelijks om te sporten en op bijzondere momenten voor een etentje of het uitzoeken van een nieuwe keuken.	Dokkum is een aantrekkelijke stad voor toeristen en recreanten. Deze kant van Dokkum is in ontwikkeling en biedt veel kansen. Er is geïnvesteerd in onder meer de watersportvoorzieningen en daar worden de vruchten van geplukt: het aantal toeristen neemt toe.

7.3.1 Kwaliteiten Dokkum

Dokkum is een prachtige stad met veel kwaliteiten. Hier zijn we trots en zuinig op. Op deze kwaliteitenkaart zijn de kwaliteiten van Dokkum zoveel mogelijk opgenomen. Bij de geschetste ontwikkelingsrichtingen in deze visie gaan we respectvol om met deze kwaliteiten.

REGIOSTAD DOKKUM

Belangrijke kwaliteiten

Zie voor grotere afbeelding de bijlage 'afbeeldingen en kaarten'.

Compacte stad in het open landschap met rijke cultuurhistorie

- Vestingstad met groene bolwerken (beschermde stadsgezichten)
- Compacte stad in open terpenlandschap
- Sterke radiale waterstructuur en veel groen (groen- blauwe inprikers vanuit het landschap reiken tot aan het stadshart)
- Rijk aan erfgoed (archeologisch, landschappelijk, stedenbouwkundig, bouwkundig en groen erfgoed)
- Sterke identiteitsdragers: Bonifatius, Elfstedentocht.

Goed wonen, werken en leven in Dokkum

- Aantrekkelijke woonstad met goede mix van woonsegmenten
- Mooi winkelgebied in historisch centrum
- Rust en gezellige drukte in de binnenstad in balans
- Hoog voorzieningenniveau

Regiostad Dokkum

- Gunstige ligging ten opzichte van de stedendriehoek Leeuwarden-Drachten-Groningen
- Sterke regiofunctie: groot verzorgingsgebied met bereikbare voorzieningen
- Toeristische parel (mn de oude vestingstad, cultuur, vaarwater) en goed aangesloten op recreatief routenetwerk
- Goed bereikbaar via Centrale As en ontsluitingsstructuur van rondwegen
- Randparkeerplaatsen zorgen voor aantrekkelijke autoluwe binnenstad

- Bedrijventerreinen als ‘dragende vleugels’ van de stad.

7.3.2 Kernopgaven

Dokkum klaar voor de toekomst

In Dokkum is het goed wonen, werken, winkelen en beleven. Dokkum is een duurzame stad, die de uitdagingen van de toekomst aan kan en waar nodig kan meebewegen. En een stad die bijdraagt aan de gezondheid van haar gebruikers.

Regiostad Dokkum

Dokkum is de centrale kern in de regio Noordoost-Friesland, met een bijbehorende uitstraling en een stevig en duurzaam voorzieningenpakket. Stad en omliggend gebied hebben elkaar nodig en versterken elkaar. Bijvoorbeeld op het gebied van zorg, onderwijs, cultuur, sport, evenementen en meer. Ook op het gebied van toeristische ontwikkeling versterken stad en regio elkaar. Alle keuzes die voor Dokkum worden gemaakt, zijn ook van belang voor de regio.

Trots en zuinig op Dokkum

Dokkum is groot geworden door klein te blijven. We koesteren de kwaliteiten die we hebben en ook de kleinschaligheid, de echtheid van Dokkum. We zijn trots en zuinig op onze mooie stad.

Ruimte voor groei

In Dokkum is ruimte voor groei met kwaliteit. Groei in aantal inwoners, bedrijvigheid en toerisme. Daar wordt Dokkum sterker van. Duurzaamheid is hierbij een belangrijk begrip: we hebben oog voor de lange termijn. We houden er rekening mee dat er in de toekomst mogelijk sprake zal zijn van een teruglopend bevolkingsaantal. Ook houden we rekening met andere relevante omgevingsfactoren.

In de volgende paragrafen beschrijven we hoe we dit willen bereiken. We doen dat aan de hand van de eerder genoemde kernopgaven.

Levendige stad waar het prettig wonen en leven is

Dokkum is een leefbare, aantrekkelijke stad om te wonen. Deze kwaliteit willen we vasthouden. Dit begint bij de kwaliteit van het bestaande stedelijk gebied en de bestaande woningvoorraad. We willen de huidige woningvoorraad toekomstbestendig maken. Daarmee bedoelen we: energiezuinige woningen en woningen die geschikt zijn voor de doelgroep. Dit doen we onder meer door eigenaren en bewoners te ondersteunen en te faciliteren als zij hun woning willen verduurzamen. En we maken afspraken met de woningbouwcorporatie.

Woningbouwlocaties voor diverse doelgroepen en segmenten

Er is nu en de komende jaren veel vraag naar woningen in Dokkum. Bij besluiten over nieuwbouw gaan we uit van de reële behoefte én we houden rekening met de bevolkingsontwikkeling op langere termijn. Waar mogelijk realiseren we passende nieuwbouw voor verschillende doelgroepen en segmenten. Daarnaast zetten we in op ontwikkeling van de sociale huurvoorraad.

Er zijn verschillende locaties in Dokkum waar in de komende jaren woningen worden gebouwd. Daarnaast zijn er diverse (binnenstedelijke) locaties in beeld waar we nieuwbouw van woningen overwegen. Hierover maken we in de toekomst keuzes; we hanteren een flexibel woningbouwprogramma.

We streven naar een hoge kwaliteit van voorzieningen in Dokkum

Voor de stad en voor de regio, voor nu en voor de toekomst. De vraag naar voorzieningen en de mogelijkheid om voorzieningen in stand te houden verandert door maatschappelijke ontwikkelingen en bevolkingsontwikkelingen. We spelen hier gezamenlijk en in overleg zo goed mogelijk op in.

Behoud van een divers en breed onderwijsaanbod in samenhang met de dorpen

Dit vinden we van vitaal belang. We doelen op kinderopvang, basisonderwijs, voorgezet onderwijs en vervolgonderwijs. Een actieve samenwerking tussen de scholen en met de gemeente draagt hier aan bij. We vinden het belangrijk dat kinderen op relatief korte afstand van huis goed onderwijs krijgen. Het is in het belang van het kind om onderwijs met kind- en onderwijsgerelateerde maatschappelijke voorzieningen te verbinden. Dit draagt bij aan doorgaande leerlijnen, vroege signalering, laagdrempelige zorg en preventie.

Bij afwegingen over de onderwijshuisvesting wordt gekeken naar de samenhang tussen stad en dorpen. In Dokkum en in Kollum is het Voortgezet Onderwijs gevestigd. Basisscholen zijn verspreid binnen de gemeente. Het aantal basisscholen in Dokkum en andere grote kernen wordt teruggebracht om zo basisscholen in (clusters van) kleine kernen te kunnen blijven bekostigen vanuit de gemeente.

In de komende jaren investeren we in de onderwijshuisvesting in Dokkum. Bij een groot deel van de onderwijsgebouwen in Dokkum vindt (vervangende) nieuwbouw plaats. We hebben hierbij een gezamenlijke, hoge ambitie op het gebied van duurzaamheid. In *Scholenpark Dokkum* worden onderwijsvoorzieningen geclusterd op 2 locaties: Woudweg/Parklaan en Birdaarderstraatweg.

Op de locatie Woudweg/Parklaan zijn straks kind- en onderwijsvoorzieningen van peuteronderwijs tot en met voortgezet onderwijs ondergebracht op één terrein.

Veilig naar school

Verkeer, veiligheid en goede aanrijroutes zijn essentieel voor de verschillende locaties. In Dokkum kunnen kinderen veilig op de fiets of lopend naar school. Dit geldt ook voor de school- en woon/werkroutes vanuit de regio naar Dokkum. Aandachtspunten zijn: de aanvoerroutes vanuit het centrum richting Scholenpark, de oversteken over de rondwegenstructuur, de oversteek bij de Woudweg en de ontsluiting tussen Tolhuispark en Scholenpark.

Sportvoorzieningen met een belangrijke regiofunctie

We concentreren de sportvoorzieningen in Dokkum zoveel mogelijk in het Tolhuispark. Onder meer voetbal (deels), zwemmen, tennis, padel, hockey en korfbal zijn hier te vinden. Een deel van de sportvoorzieningen blijft ook in het Harddraverspark: de kaatsclub en VV Dokkum.

Cultuur voor iedereen

We zetten in op een gevarieerd cultureel aanbod voor alle inwoners en bezoekers, met daarbij speciale aandacht voor de jeugd. We willen cultuur dichtbij brengen. Samenwerking is daarbij het kernbegrip: tussen culturele organisaties en met andere betrokken partijen.

In Dokkum zijn verschillende culturele voorzieningen te vinden zoals musea, theater, bibliotheek. Deze voorzieningen zijn belangrijk voor stad en regio en willen we daarom duurzaam in stand houden.

Ruimte voor evenementen

Op het gebied van evenementen is er veel te beleven, in Dokkum en ook in de regio. Evenementen verlevendigen stad en regio, vergroten het saamhorigheidsgevoel, geven de gemeente een identiteit en zorgen voor extra bestedingen bij de winkels en horeca. We willen dan ook zoveel mogelijk ruimte geven aan evenementen, waarbij een veilig en verantwoord verloop het uitgangspunt is.

Een gezonde en veilige leefomgeving

Behoud en ondersteuning zorgstructuur

De organisatie van de zorg vraagt in de toekomst om een andere manier van organiseren: meer samenwerking tussen partijen, ontschotting van middelen. Dit leidt mogelijk tot andere wensen voor de inrichting van de zorgstructuur in Dokkum.

De Sionsberg is een belangrijke pijler in de zorgstructuur voor stad en regio. De Sionsberg is momenteel een 'ziekenhuis light' en heeft nog veel vormen van (spoed)zorg. We willen de Sionsberg in de huidige vorm behouden om de regio zo goed mogelijk te bedienen. De gemeente ondersteunt dit waar mogelijk.

De huisartsenzorg heeft een centrale plaats in het netwerk aan zorgvoorzieningen in Dokkum en de regio. Steeds vaker kampen huisartsen met huisvestingsvraagstukken. De gemeente ondersteunt hierin waar mogelijk.

Stimuleren sociale samenhang

We vinden sociale samenhang belangrijk en stimuleren dit waar mogelijk. De aanwezigheid van een ontmoetingsplek kan daaraan bijdragen. Denk aan een bestaande voorziening, zoals een bibliotheek, een kerk of een gymzaaltje.

Verspreid in Dokkum zijn kleinere gymzalen te vinden, die mogelijk in de toekomst lastig te exploiteren zijn. Bij de afweging over het al dan niet in stand houden van deze zaaltjes kijken we naar de meerwaarde voor gezondheid en leefbaarheid in de wijk.

De aanwezigheid van publieke functies in het centrum is een goede zaak, omdat mensen elkaar hier kunnen ontmoeten. Eerder is een deel van deze functies buiten het centrum geplaatst. We faciliteren het terugkeren naar en het houden van deze publieke functies in het centrum. We zien de meerwaarde van een plek in het centrum waar alle inwoners terecht kunnen met een drempelloze inloop, een stadsvariant van een dorps huis.

Een goede ontmoetingsplek voor de jeugd is belangrijk. Hiermee hebben zij een prettige plek waar ze terecht kunnen én wordt overlast elders voorkomen. Nachthoreca biedt reuring en vertier voor de jeugd en is daarom een belangrijke voorziening. Wel is het voorkómen van overlast hierbij een aandachtspunt.

Wonen en zorg

Ouderen wonen zo lang mogelijk thuis. Op de Prinslocatie worden zorgwoningen gerealiseerd: zelfstandig wonen met zorg erbij. Deze zorgwoningen zijn bedoeld voor mensen uit stad en regio. De Prinslocatie wordt een inclusieve wijk, waar meerdere doelgroepen samen wonen en waar verschillende zorg- en welzijnsvoorzieningen aanwezig zijn.

Veilig netwerk voor wandelen en fietsen

Wandelen en fietsen is gezond, een veilige manier van bewegen. We zetten in op een veilig wegennetwerk *in de stad* voor kinderen en jongeren die dagelijks naar school gaan. Dat lopen en fietsen stimuleert en autogebruik lastiger maakt. We richten ons ook op goede, veilige en uitnodigende wandel- en fietsroutes, *in en om de stad*. Zoals een groot fietsrondje Dokkum, waarbij de nieuwe fietsbrug wordt gebruikt. We creëren meer ruimte voor (bewaakte) fietsenstalling in de binnenstad.

Meer duurzame mobiliteit

We zetten vol in op duurzame mobiliteit: gezonde, klimaatvriendelijke en veilige vormen van vervoer. Dit doen we op verschillende manieren:

- we stimuleren actief vervoer (fietsen en wandelen);
- we faciliteren elektrisch laden waar dit mogelijk is;
- we maken ons sterk voor een hoogwaardige ontsluiting per openbaar vervoer;

- we zorgen ervoor dat de verkeersveiligheid op orde is; we verbeteren de bereikbaarheid van voorzieningen en de toegankelijkheid in de stad voor mindervaliden.

Autoluwere binnenstad

We zetten in op het verder autoluw maken van de binnenstad. Voor de binnenstad wordt nieuw beleid gemaakt voor verkeer en parkeren. Onderdeel hiervan is in welke mate de binnenstad verder autoluw gemaakt worden gemaakt.

Parkeren en aanlooproutes

De binnenstad heeft parkeerterreinen in alle vier windstreken. We werken aan goede aanlooproutes en goede bewegwijzering van en naar deze vier parkeerterreinen, met speciale aandacht voor de route van en naar Harddraverspark. Langparkeerders, zoals toeristen, worden naar het parkeerterrein bij Harddraverspark geleid. Hier is een goede aanrijroute van belang.

Westelijke rondweg en Dokkumer Allee

In de afgelopen jaren is Dokkum vooral aan de westkant gegroeid. Dit heeft geleid tot meer verkeer aan die kant. Nu al is de capaciteit van de ontsluitingsweg aan de westkant van het centrum Dokkum onvoldoende. Bovendien staat de brug regelmatig open. Door uitbreiding Betterwird, woningbouw Prinslocatie en woningbouw Trije Terpen zal de weg in de toekomst zeker onvoldoende capaciteit hebben voor de te verwachten verkeersstromen. De verkeersdruk heeft ook een negatief effect op de verkeersveiligheid en leefbaarheid.

Om de ontsluiting aan de westkant te verbeteren leggen we de westelijke rondweg aan. Vertrekpunt is daarbij het voorkeustracé dat is vastgesteld in 2010. Deze westelijke rondweg passeert de Dokkumer le door middel van een aquaduct. De rondweg is complementair aan De Sintrale As en versterkt en ondersteunt de ontwikkelingen aan de westkant van Dokkum.

Dokkum is een compacte stad. Met de aanleg van de westelijke rondweg wordt de ruit van rondwegen om de stad compleet gemaakt. Daarbij ontstaan goede ruimtelijke mogelijkheden om het westelijk gezicht van de stad harmonieus af te ronden. Zo voorkomen we dat er een rafelig stadsbeeld ontstaat. Door de nieuwe westelijke rondweg krijgt de huidige rondweg aan de westkant een andere functie. Deze Dokkumer Allee wordt een stadsas, waar je het aantrekkelijk kunt verblijven en bewegen. Waar plek is voor diverse stedelijke voorzieningen.

Economisch gezond en toeristisch-recreatief aantrekkelijk

We zetten in op het versterken van de regionale economie met Dokkum als pijler. Voor economische ontwikkeling heeft de regio een aantal sterke stuwende sectoren: de bouw- en metaalsector, de agrarische sector en voedingsmiddelenindustrie. Ook de sector recreatie en toerisme heeft potentie om verder te groeien.

Aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven

Dokkum vervult als regiostad een belangrijke rol bij het versterken van de economie. We zorgen daarom voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven door:

- ruimte te creëren voor bedrijven die zich in de regio willen vestigen (uitbreiding bedrijventerreinen)
- te zorgen voor een sterke, duurzame voorzieningenstructuur en een aantrekkelijke, toegankelijke binnenstad.
- gerichte investeringen in infrastructuur (wegen, glasvezel);

- partijen bij elkaar te brengen en de regio te promoten. Op deze verschillende manieren zetten we in op een optimaal vestigingsklimaat.

De binnenstad

Detailhandel: kernwinkelgebied in de binnenstad

Een aantrekkelijk winkelgebied is essentieel voor de uitstraling van Dokkum als regiostad. We zetten in op een duurzame winkelstructuur die voor ondernemers als eigenaren aantrekkelijk is om in te investeren. En consumenten voorziet van een zo compleet en divers mogelijk aanbod. Voor de niet-dagelijkse winkelsector streven we naar concentratie in de binnenstad van Dokkum.

Dit kernwinkelgebied heeft een 8-structuur: de eerdere d-structuur uit de Binnenstadsvisie, met daarbij de Markt toegevoegd (zie ook de kwaliteitenkaart).

Toestaan van detailhandel *buiten* de binnenstad vraagt om zorgvuldigheid en maatwerk. Voor bepaalde typen winkels maken we een uitzondering voor vestiging buiten de binnenstad. Het gaat om winkels die door hun omvang en aard van de gevoerde artikelen niet goed inpasbaar zijn. Denk aan tuincentra en bouwmarkten. Dokkum beschikt over een concentratie van grootschalige detailhandel op woonboulevard Zuiderschans.

Er zijn situaties waarin detailhandel een ondergeschikte nevenactiviteit is: productiegebonden detailhandel. Dit is nu het geval aan de Hogedijken. Omdat we streven naar een aantrekkelijke binnenstad gaan we zeer terughoudend om met het toestaan van deze vormen van functiemenging. Want detailhandel op een bedrijventerrein kan de positie van de binnenstad ondermijnen.

Horeca concentreren

Ook restaurants en andere horeca bevinden zich nu en in de toekomst voornamelijk in de binnenstad. In de binnenstad zijn een paar gebieden waar meer horeca is. Binnen deze gebieden is horeca-ontwikkeling gewenst. Buiten het horecaconcentratiegebied is beperkt ruimte voor bepaalde (nieuwe) vormen van (kleinschalige) horeca, bijvoorbeeld in de aanloopstraten of op een bijzondere plek. Bestaande horeca ruimte mag uitbreiden onder voorwaarden.

De Markt is een bijzondere plek. In de afgelopen jaren is de Markt heringericht, de ijsfontein heeft er een mooie plek gekregen. We zien kansen om van de Markt een levendig stadsplein met allure te maken. We faciliteren dit waar mogelijk. Verder is de Diepswal een belangrijke zone voor de horeca. Terrasjes zorgen hier voor reuring en gezelligheid.

Er komen steeds meer terrassen in het centrum. Er is daarom behoefte aan terrassenbeleid met een duidelijk afwegingskader waar en op welke manier terrassen worden toegestaan. Zodat voor ondernemers duidelijk is wat wel en niet mag.

Verbeteren ruimtelijke kwaliteit

Dokkum heeft een prachtige, compacte binnenstad met een uniek historisch karakter. De beeldbepalende bolwerken en grachten omsluiten de binnenstad. De verbinding met en ligging aan de Dokkumer Ie is een belangrijke kwaliteit van Dokkum.

De binnenstad is een beschermd stadsgezicht met een groot aantal historische panden en Rijksmonumenten. Deze karakteristieke panden, die de historie van de stad vertellen, willen we waar mogelijk bewaren en verbeteren. Dit gebeurt onder meer via de Stadsontwikkelingsmaatschappij (SOM). Ook nieuwe ontwikkelingen zijn mogelijk en wenselijk, als deze passen bij het karakter van de binnenstad.

Naast de panden vertellen ook de grachten, singels, bolwerken, bruggen, historische groenstructuren en bomen, stoepen en kades het verhaal van Dokkum. Ze hebben een hoge belevingswaarde en zijn drager voor de toekomst van de stad.

We streven er voortdurend naar om de binnenstad nog mooier te maken dan ze al is ('van een 7 naar een 9').

Toeristische ontwikkeling die past bij de charme van Dokkum

De charme van Dokkum ligt in het persoonlijke, kleinschalige, met iedereen in gesprek kunnen gaan. Dit willen we behouden. Het aantal toeristen en recreanten in Dokkum en de regio neemt toe. De afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd in de toeristische ontwikkeling van Dokkum: watersportvoorzieningen, bewegwijzering, camperplaatsen, Súð Ie en meer. Hierdoor wordt Dokkum nog meer een trekpleister. We willen de bestaande kwaliteiten behouden en daarnaast ruimte bieden aan verdere toeristische ontwikkeling (= meer bezoekers).

We bieden ruimte aan verdere toeristische ontwikkeling, in en om de stad Dokkum. Hierbij zoeken we naar de balans: we behouden de kleinschaligheid die bij Dokkum past én stimuleren ontmoeting en reuring. De binnenstad is een ontmoetingsplek. Daar mag het gezellig druk zijn.

Bij verdere toeristische ontwikkeling houden we rekening met de effecten hiervan op de verschillende gebruikers van de binnenstad (inwoners, ondernemers en bezoekers). Eventuele knelpunten en/of overlast die ontstaan door de groei van toerisme pakken we aan (waaronder verblijven en parkeren). Hiermee voorkomen we dat het toenemend aantal toeristen een negatief effect zal krijgen op de leefbaarheid.

Bezoekers van Dokkum willen we meer uitnodigen en verleiden om ook de regio te bezoeken. Want de regio heeft veel te bieden: het open terpenlandschap van Noardeast-Fryslân met historische dorpjes, rust en ruimte, natuurgebieden en de verbinding met het Lauwersmeer en de Waddenzee. Een goed wandel- en fietspadennetwerk nodigt bezoekers uit om de regio in te trekken.

Gezonde mix verblijfsrecreatie en wonen

We zien steeds meer recreatieve verhuur in de binnenstad, vaak op de 1e verdieping. Dit gaat regelmatig gepaard met het opknappen van de gevel. Dit opknappen van de gevel is een gewenste ontwikkeling. Ook recreatieve verhuur is welkom. Er is in algemene zin behoefte aan meer verblijfsrecreatie in Dokkum, in en/of rond de binnenstad.

Er zijn goede mogelijkheden om te kamperen in Dokkum. De stadscamping ligt op een prachtige locatie vlakbij de binnenstad. Ook na de herinrichting van Harddraverspark ligt de camping op loopafstand van de binnenstad. De camperplek bij de Groen van Prinsterer is een aantrekkelijke en unieke plek, vanwege de nabijheid van en het uitzicht op de Bolwerken. Dit zijn kwaliteiten om te behouden en om te versterken.

Verhogen beleving en seizoensverlenging

Er is behoefte aan meer mogelijkheden voor beleving zodat toeristen zich jaarrond kunnen vermaken in en/of rond Dokkum (seizoensverlenging). De canon met 7 iconische momenten uit de geschiedenis van Dokkum stellen we daarom centraal: Bonifatius, Stadsrechten, Bolwerken, Admiraliteit, Bierbrouwerijen, Elfstedentocht en IJfontein. Met de canon van Dokkum zorgen we ervoor dat 7 hotspots (locaties) en verhalen in Dokkum beter zichtbaar en vindbaar zijn (bezoekers verleiden, begeleiden en spreiden).

Harddraverspark wordt verblijfsgebied versterkend op de binnenstad

Harddraverspark wordt een aantrekkelijk verblijfsgebied voor inwoners en bezoekers van Dokkum. De stadscamping is een bijzonder element in dit gebied en is uniek voor Friesland: op loopafstand van de binnenstad kamperen, in het groen.

Het huidige parkeerterrein Harddraverspark wordt opgewaardeerd naar een parkeervoorziening met een groene uitstraling en met voldoende capaciteit voor bezoekers. Bezoekers worden naar dit parkeerterrein toe geleid, evenals mensen die werken in de binnenstad.

Uitgangspunten bij de verdere planontwikkeling zijn:

- Harddraverspark versterkt de binnenstad met een groen verblijfsgebied met uitstraling en aantrekkingskracht voor bezoekers;
- het gebied wordt meer verbonden met de omgeving en met name met het centrum;
- de nieuwe invulling draagt bij aan de allure van Regiostad Dokkum.
- De opwek van duurzame energie is een belangrijke pijler. Harddraverspark biedt indien mogelijk ruimte voor extra opwek als surplus voor de binnenstad.

Energieneutraal, klimaatbestendig en biodivers

We kiezen voor een duurzame ontwikkeling van Dokkum. Dit betekent onder meer dat we ruimte bieden aan groen en water en dat we de energie- en warmtetransitie stimuleren en waar mogelijk faciliteren. Dit doen we in bestaande situaties, maar juist ook bij geplande ontwikkelingen, omdat er juist dan kansen ontstaan. De herinrichting van Harddraverspark en Tolhuispark biedt bijvoorbeeld goede kansen voor verbetering van de groenstructuren en versterking van de biodiversiteit.

Verkenning warmtetransitie

Op termijn moeten alle woningen en gebouwen van het gas af: de warmtetransitie. Door de dichtheid van gebouwen en woningen in Dokkum is de warmtetransitie een grote opgave. Tegelijkertijd biedt het ook veel mogelijkheden. We verkennen hoe deze warmtetransitie er uit gaat zien (zie hiervoor onze Transitievisie Warmte).

Mogelijkheden benutten voor zonnepanelen in de stad

De mogelijkheden voor zonnepanelen op daken zijn in Dokkum nog lang niet benut. Voor de binnenstad ligt hier een specifiek vraagstuk: zonnepanelen binnen beschermd stads- en dorpsgezicht kan in zeer beperkte mate. We doen onderzoek naar alternatieve mogelijkheden voor binnenstadsbewoners: een collectieve aanpak, met zonnepanelen op andere plekken zoals parkeerplaatsen of andere daken. De noodzakelijke netverzwaring om de energietransitie mogelijk te maken heeft ruimtelijke consequenties voor Dokkum, vanwege de leidingen en stations die nodig zijn. De mogelijkheden worden momenteel verkend door Liander.

Meer groen en ruimte voor water

Dokkum ontleent een belangrijk deel van haar identiteit aan de sterke aanwezigheid van het water in en om de binnenstad. Ook de groenstructuren zijn essentieel voor de ruimtelijke kwaliteit van de stad. Groen en water zijn om meerdere redenen erg belangrijk. De aanwezigheid van groen draagt bij aan de aantrekkelijkheid van de stad. Groen is goed voor de gezondheid: de aanwezigheid van groen in de omgeving nodigt uit tot beweging (fietsen, wandelen en sporten) en ontmoeting en verhoogt het welzijn. Groen draagt bij aan de biodiversiteit en aan een goede waterhuishouding. Groen draagt ook bij aan het tegengaan van hittestress ten tijde van extreme hitte. We zetten in op meer groen in de wijken en ook in de binnenstad. We beschermen de bestaande groenstructuren en pakken kansen om deze te verstevigen.

De komende jaren werken we aan het oplossen van de grootste wateroverlastlocaties in de stad. Deze locaties krijgen we steeds beter in beeld. Daarbij wordt gekeken naar mogelijkheden om het water

ondergronds of bovengronds weg te leiden. Maatregelen die hierbij voor de hand liggen zijn: meer groen en minder verhard oppervlak. We zoeken onder meer naar groenstroken die geschikt zijn om tijdelijk water te bufferen in tijden van hevige neerslag. Het uitvoeren van maatregelen combineren we met geplande werkzaamheden, zoals aanpak van de riolering, energiemaatregelen of de realisatie van nieuwe woningen.

Wat gaan we doen?

- Inbreiden gaat voor uitbreiden met behoud van groene en blauwe structuren.
- We breiden woningvoorraad uit door nieuwbouw voor verschillende doelgroepen en segmenten. We zorgen voor een goede balans tussen particulier, sociale huur- en zorgwoningen.
- We zetten in op een stevig en toekomstbestendig voorzieningenpakket voor onderwijs, sport, cultuur en zorg, met passend aanbod voor stad en regio.
- We stimuleren de sociale samenhang door ontmoetingsplekken in Dokkum.
- We zorgen voor een veilig wegennetwerk in de stad en stimuleren lopen en fietsen.
- We realiseren een westelijke rondweg volgens het bekende voorkeustracé.
- We zorgen voor een goede overgang van stad naar landschap (it Nije Bolwurk), waarbij we in een landschappelijke stadsrand zoeken naar ruimte voor klimaatadaptieve maatregelen, energieopgaven, vergroten biodiversiteit en recreatie.
- We zorgen voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor vooral met de regio verbonden bedrijven.
- In de binnenstad:
 - o staat de historische kwaliteit voorop en zetten we in op verbeteren de ruimtelijke kwaliteit
 - o streven we naar autoluwheid; we zorgen rondom de binnenstad voor voldoende aantrekkelijke parkeergelegenheid
 - o concentreren we de niet-dagelijkse winkelsector volgens de zogenaamde 8-structuur
 - o wordt horeca vooral geconcentreerd aan de Diepswal en de Markt
 - o is geen ruimte voor nachthoreca.
- Voor verdere toeristische ontwikkeling in en om de stad Dokkum zoeken we naar de balans. We stimuleren ontmoeting en reuring mét behoud van de authenticiteit van Dokkum.
- We zetten in op duurzame inrichting bij ontwikkeling, uitbreiding of herstructurering. Dus meer groen, versterking biodiversiteit, aandacht voor energietransitie en klimaatadaptatie, voldoende ruimte voor water en voor stimuleren alternatieve vormen van mobiliteit.
- Behoud groen en blauwe hotspots, groene verbindingen en meer groen en bomen in de wijken en binnenstad.

7.3.3 **Uitgangspunten Ambities** gezondheid, milieu en veiligheid

We onderscheiden de volgende gebieden met bijbehorende **uitgangspunten ambities**: bedrijventerrein, woonwijken, gemengd gebied en centrum.

7.4 Voorzieningen kern Kollum

7.4.1 Kwaliteiten Kollum

Landschap, natuur en cultuurhistorie

Kollum ligt op de grens van twee aantrekkelijke landschappen. Het kleigebied boven Kollum is open en weids en grootschalig ingericht volgens een blokverkaveling. Het woudenlandschap is meer besloten; een coulisselandschap met een lange, smalle strokenverkaveling begrensd door elzensingels en houtwallen. De goed zichtbare overgang van het klei- naar het woudenlandschap komt overeen met de noordgrens van Kollum.

Het Nationaal Natuurnetwerk Nederland (NNN) strekt zich uit over de zuidoosthoek van Noardeast-Fryslân; vanaf het Nationaal Park Lauwersmeer tot aan de Zwagermieden op de grens met buurgemeente Dantumadiel. Het NNN reikt tot en met het natuurgebied de Tochmalanden aan de noordkant van Kollum. Aan de zuidkant grenst Kollum aan het Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden.

Het historisch waardevolle centrum van Kollum is één van de twaalf beschermde stads- en dorpsgezichten in Noardeast-Fryslân. De Sylster Ryd loopt van zuid naar noord door Kollum. Het water is de verbindende drager van het dorp. Vanaf de Strobosser Trekfeart aan de zuidkant van het dorp stroomt de Sylster Ryd via twee waterlopen door het dorp. Aan de noordkant van het dorp komen beide waterlopen weer bij elkaar.

Goede voorzieningen

Kollum beschikt over goede voorzieningen voor onderwijs, welzijn en sport. In de Campus Kollum zijn twee scholen voor voortgezet onderwijs gehuisvest in combinatie met het dorpshuis, de bibliotheek en het theater. Hierdoor wordt er een gevarieerd cultureel, educatief, muzikaal en maatschappelijk aanbod geboden. Het verzorgingsgebied van deze voorzieningen is groot en bestrijkt de gehele regio rond Kollum. Er zijn drie basisscholen. Twee daarvan zijn samen onder één dak met de kinderopvang in het Kindcentrum, vlakbij de sporthal. Kollum heeft nu een kwalitatief brede diversiteit in aanbod van sporten.

Aantrekkelijk wonen

Kollum is een aantrekkelijk woondorp, gunstig gelegen ten opzichte van de steden Leeuwarden, Drachten en Groningen. Het treinstation van Buitenpost ligt op slechts drie kilometer van het centrum van Kollum en is via een mooie fietsroute te bereiken. Kollum heeft een goed woningaanbod in alle segmenten.

Door het hoge voorzieningenniveau, de al bestaande clustering van zorgwoningen, en de demografische ontwikkelingen is het aannemelijk dat er in de toekomst ook een toename te verwachten is in het aanbod van woon-zorgvormen.

Detailhandel en bedrijvigheid

Kollum heeft een verzorgingsfunctie voor een gebied met 9.000 inwoners. Het detailhandelsaanbod is hierop afgestemd en is daardoor een belangrijke economische sector. Ook heeft het dorp een aantal (gemengde) bedrijventerreinen, met bedrijven uit o.a. handel, bouw en industrie.

Watersportdorp

Kollum presenteert zich als 'Watersportdorp Kollum'. Het heeft een groot aanbod aan voorzieningen voor de vaarrecreatie. Via de Sylster Ryd is Kollum aangesloten op het netwerk van staande mastroutes door Fryslân. De Sylster Ryd verbindt Kollum onder andere via het Alddijp met het Nationaal Park Lauwersmeer. Daarnaast is Kollum vanuit alle windrichtingen bereikbaar met plezierjachten tot en met de CM-klasse en vanaf de noordzijde via een staande mastroute (Czm).

Ook voor fietsers en wandelaars is Kollum goed aangesloten op het regionale, recreatieve routenetwerk. Aan de zuidkant richting Buitenpost ligt 't Paradyske; een kleinschalig en aantrekkelijk wandelgebied. Kollum heeft een eigen minicamping.

Energie

Aan de oostkant van Kollum ligt het zonnepark Jumaheerd. Bij de ontwikkeling van het zonnepark is een gebiedsfonds opgericht, dat maatschappelijke projecten in en rond Kollum stimuleert. Zo profiteren de inwoners van Kollum van de opbrengsten van het zonnepark.

VOORZIENINGENKERN KOLLUM

Belangrijkste kwaliteiten

Zie voor grotere afbeelding de bijlage 'afbeeldingen en kaarten'.

7.4.2 Kernopgaven Kollum

In deze paragraaf beschrijven we hoe we het toekomstperspectief willen bereiken. We doen dat aan de hand van de eerder genoemde kernopgaven.

Levendig dorp waar het prettig wonen en leven is

We zetten in op de realisatie van een gebalanceerde uitbreiding van de woningmarkt in Kollum met het streefgetal van ongeveer 120 woningen. Hierbij gaat inbreiden voor uitbreiden, waarbij het streven is om 80% van het gewenste aanbod te realiseren door middel van transformatie of herontwikkeling. Mogelijke inbreidingslocaties zijn het voormalig Colle-terrein, de locatie Banda/Balanza, de Timmerwerf, de Bogermanlocatie en het terrein van het voormalig gemeentehuis.

Vanwege de groei in het onderwijs is er uitbreiding nodig van zowel de scholen als de sporthal. Doel is om het totale aanbod voor kinderen zoveel mogelijk te centreren en met elkaar te verbinden in het

hart van Kollum, namelijk op en rondom de voormalige Colle locatie. De drie gebouwen vormen samen de 'Brede Campus Kollum'.

De buitenruimte rondom De Brede Campus heeft een dubbelfunctie: sport & recreatie in het groen voor zowel de gebruikers van De Brede Campus als voor de inwoners van Kollum en omstreken.

Gezonde en veilige leefomgeving

Het centrum van Kollum wil een plek van ontmoeting zijn. We onderzoeken de mogelijkheden voor clustering van maatschappelijke functies op de voormalige Colle locatie.

Economische gezond en toeristisch recreatief aantrekkelijk

Om de Voorstraat als winkelstraat gezond te houden, zetten we in op het aantrekkelijker maken van de straat als verblijfsgebied. We behouden het winkeloppervlak op de begane grond en zetten deze niet om naar wonen. Als richtinggevend kader voor de verdere ontwikkeling van de Voorstraat als centrumstraat van Kollum wordt de Toekomstvisie Voorstraat Kollum gebruikt (zie bijlage 5).

Het bedrijventerrein in het noordoosten van Kollum krijgt ruimte voor uitbreiding richting de Dwarsryd. Met de aanleg van de Oosttangent verbeteren we de bereikbaarheid van het bedrijventerrein vanaf de Trekweg.

We behouden de goede recreatieve voorzieningen in Kollum. Daarnaast verstevigen we de beleefbaarheid van het dorp voor toeristen en recreanten.

Kollum heeft de ambitie om, net als vroeger, te fungeren als wisselplaats. Maar dan als wisselplaats waar land- en waterrecreatie bij elkaar komen. Met de komst van blauwe Toeristisch Overstappunten (TOP's) in zowel Kollum als het buitengebied willen we de land- en watergebonden recreatie op elkaar aan laten sluiten. Vanaf de TOP's kan ook verwezen worden naar de aanwezige voorzieningen in Kollum, zoals het winkelcentrum, de dierenweide, Museum Mr. Andreae, overdekt zwembad en het openluchtbad 't Paradyske.

Energieneutraal, klimaatbestendig en biodivers

Voor heel Noardeast-Fryslân werken we toe naar een natuurinclusief landschap met een grote biodiversiteit. Daartoe handhaven of realiseren we in Kollum de groenstructuren langs de wegen volgens het Groenstructuurplan. Dwars door Kollum ligt de Groene Long; een aangesloten gebied van open, groene ruimtes. We maken de Groene Long in noordoostelijke richting af.

We reserveren ruimte voor de uitbreiding van het zonnepark Jumaheerd.

Wat gaan we doen?

- We hanteren de volgende uitgangspunten:
 - o Kollum vormt belangrijke voorzieningenkern voor de omliggende regio.
 - o Inbreiden gaat voor uitbreiden
- We versterken de historische kwaliteiten
- We breiden de woningvoorraad uit door nieuwbouw voor verschillende doelgroepen en segmenten.
- Verbeteren positie Voorstraat ten opzichte van Mr. Andreaestraat
- We werken toe naar een aantrekkelijker winkelgebied in de Voorstraat en behoud van winkeloppervlak
- We breiden het bedrijventerrein uit en doen onderzoek naar de oosttangent
- We stimuleren goede recreatieve voorzieningen en Toeristische overstappunten
- We verstevigen beleefbaarheid van het dorp voor toeristen
- We zetten in op verhogen van de biodiversiteit
- We realiseren de groene long
- We reserveren ruimte voor uitbreiding huidige zonnepark

7.5 De dorpen

In dit hoofdstuk beschrijven we op hoofdlijnen de kwaliteiten, het toekomstperspektyf en de kearnopjeften voor de dorpen. Kollum is vooruitlopend op dit proces al verder uitgewerkt in deze Omgevingsvisie. Nadere uitwerking voor de overige dorpen volgt nog.

7.5.1 Kwaliteiten dorpen

In onze gemeente liggen 52 dorpen en talloze buurtschappen, waarvan een groot deel in de kleistreek ligt. Alle dorpen hebben hun eigen ontstaansgeschiedenis en daarmee samenhangende eigen kwaliteiten.

De uitbreiding van de stad en de dorpen heeft vooral in de laatste eeuw een weerslag gehad op het landschap. Er ontstond een nieuw landschapstype: het stad- en dorpslandschap. Het historische beeld van terpdorpen en verspreide boerderijen is lange tijd in stand gebleven. Pas na de Tweede Wereldoorlog begonnen de dorpen flink te groeien. Vanaf de jaren '60 werden veel dorpen uitgebreid met nieuwbouwwijken en industrieterreinen.

Marrum

Easternijtsjerk

Holwert

De meeste dorpen binnen het veengebied zijn wegdorpen die in oost-west richting op de dekzandruggen liggen. De bebouwing vond plaats op langgerekte linten. Sommige dorpen zijn in de loop der eeuwen aan elkaar gegroeid. In tegenstelling tot de meeste terpdorpen in het kleigebied hebben de dorpen en buurtschappen in het veengebied zich de afgelopen twee eeuwen flink uitgebreid. Kollum is de grootste plaats en ligt op de grens tussen het veengebied en het kleigebied.

Wegdorpen of streekdorpen bestaan uit lintvormige bebouwing langs een weg. De structuur van de agrarische veenontginningen is vaak nog herkenbaar. Langs kruisingen van wegen is de bebouwing dicht en wordt soms gesproken van een komdorp. Wegdorpen in het veengebied kunnen een grote lengte bereiken, zoals bij Kollumersweach het geval is. Esdorpen of brinkdorpen komen alleen op de hoge zandgronden voor. De bebouwing is vanouds rondom een es gelegen. In het midden van een dorp bevindt zich een brink. De essen hebben een open en agrarisch karakter.

Heideontginningsdorpen zijn vanaf het begin van de 20ste eeuw ontstaan en worden gekenmerkt door een open en verspreid liggende bebouwing met groene erven. Binnen de gemeente komen niet veel heideontginningsdorpen voor. Sweagerbosk is er een voorbeeld van, al is het tegenwoordig vastgegroeid aan Twijzelerheide en De Westereen. In 1832 was hier nog vrijwel geen bebouwing aanwezig.

Commentaar [KvdS2]: Jocien aanpassen (zie 3.1 inspraakreactie 5)

7.5.2 Kernopgaven dorpen(clusters)

In de dialoogwagen 'De Oanheakker' haalden we van meer dan 400 inwoners op wat hun ideeën en beelden zijn over de (fysieke) leefomgeving voor de komende tien jaar. Inwoners hebben kwaliteiten benoemd. En er kwamen aandachtspunten naar voren. Het geeft goed weer hoe de inwoners willen dat hun dorpen er in 2030 uitzien. Dat geeft goed weer hoe de inwoners willen dat hun dorpen er in 2030 uitzien. De aandachtspunten zijn in overleg met de dorpen vertaald naar een gewenst toekomstbeeld per cluster. Het toekomstbeeld is een momentopname die is weergegeven in bijlage 6 Toekomstbeelden Dorpencluster. Bijlage 6 is het vertrekpunt voor het ontwerpen van de nieuwe toekomstbeelden voor de dorpen. Op basis hiervan kunnen we met de dorpen in gesprek. Het document heeft geen verdere status.

Het gewenste toekomstbeeld van de dorpenclusters is weergegeven in bijlage 6 'Toekomstbeelden Dorpencluster' en vormt de basis om met de dorpen in gesprek te gaan. We gaan op basis daarvan verder met de dorpen in gesprek. Het is essentieel om hierbij ook de ruimtelijke kwaliteit en de landschappelijke- en cultuurhistorische kwaliteiten bij te betrekken. Daarom maken we dorpsbiografieën waarmee we de ruimtelijke kwaliteit en landschappelijke- en cultuurhistorische kwaliteiten in beeld brengen. Op basis van de kernopgaven én de dorpsbiografieën stellen we een programma op. Hierin staat wat gerealiseerd kan worden, wanneer, door wie en op welke manier.

In onderstaande paragrafen verwoorden we de kernopgaven die we vooruitlopend op de dorpsprogramma's voor ons zien.

Dorpen waar het prettig wonen en leven is

Onze gemeente telt 52 dorpen, grotere en kleine. Daarnaast talrijke buurtschappen. De inwoners van de dorpen zijn over het algemeen positief over hun dorp en de omgeving. De sociale samenhang, onderlinge betrokkenheid die er is waardeert men. De inwoners zijn gesteld op de rust en ruimte die kenmerkend is voor onze gemeente.

De dorpen vragen aandacht voor woningen voor diverse doelgroepen. We zorgen daarom voor voldoende en een passend aanbod van woningen in de dorpen. Voor starters en jonge gezinnen moeten er voldoende mogelijkheden zijn om een betaalbare woning in onze gemeente te kopen of huren. Daarnaast hebben we specifiek aandacht voor levensloopbestendige woningen. In veel kernen zijn voldoende mogelijkheden om op de lange termijn voor veel verschillende doelgroepen aantrekkelijk te zijn en te blijven. We richten ons daarom ook op het toekomstbestendig maken van bestaande woningen.

De grotere dorpen zoals Kollum-Ferwert, Hallum en Kollumersweach hebben een goed voorzieningenaanbod. De kleinere dorpen hebben minder of soms helemaal geen voorzieningen meer. De inwoners zijn dan aangewezen op de buurdorpen of Dokkum (zorgvoorzieningen, winkels,

scholen voor voortgezet onderwijs). Waar dorpen geen eigen voorzieningen meer hebben, zijn ze wel bereikbaar. De kleinere dorpen hebben vaak wel een ontmoetingsruimte of dorps huis. Dorps huizen spelen een belangrijke rol bij een sterke sociale verbinding.

De gemeente en inwoners vinden het onderhouden en schoonhouden van de leefomgeving belangrijk en zijn zich ervan bewust dat ze hiervoor gezamenlijk de verantwoordelijkheid dragen. De wegen en het groen worden door de gemeente onderhouden op basisniveau. Daarmee is het veilig, redelijk netjes en verzorgd. De inwoners onderhouden hun eigen tuin en houden deze netjes.

Een gezonde en veilige leefomgeving

De verkeersveiligheid staat hoog op de agenda bij de inwoners van de dorpen. Meerdere dorpen vragen specifieke aandacht voor de combinatie landbouwverkeer en kwetsbare verkeersdeelnemers. Andere wensen zijn: om een rondweg bij Wânswert en herinrichting van de verbindingsweg tussen de Lauwersseewei en de Ljouwerderdyk (Burdaard-Marrum). Met het oog op veiligheid willen sommige dorpen verlichte fietspaden. Dat combineert minder goed met de kwaliteit donkerte (Dark Sky) en vraagt daarom nader onderzoek.

Ook noemen inwoners van de dorpen de kwetsbaarheid van het openbaar vervoer. Een goede aansluiting van overstappunten is belangrijk. In het Omgevingsprogramma Mobiliteit werken we genoemde aandachtspunten verder uit.

Economisch gezond en toeristisch-recreatief aantrekkelijk

In Kollum, Kollumersweach en Hallum is ruimte voor uitbreiding van bedrijventerreinen. In andere kernen is uitbreiding alleen mogelijk met maatwerk. We kijken daarbij naar aard, schaal en behoefte. Uitbreiding van bedrijvigheid in of bij de dorpen mag niet ten koste gaan van woningbouw.

We stimuleren duurzame ontwikkeling van toerisme en recreatie. Dit betekent dat de groei van toerisme en recreatie in balans blijft met wat de leefomgeving aan kan en wat de inwoners wenselijk en bezoekers aantrekkelijk vinden.

Energieneutraal, klimaatbestendig en biodivers

Ternaard, Holwert en Blije en Eanjum Meerdere dorpen en wijken willen een actieve bijdrage leveren aan de energietransitie door energie op te wekken met windmolens en/of zonnepanelen op daken. We ondersteunen energiecoöperaties en andere lokale initiatieven. Daarbij kan het gaan om besparingsacties in het dorp of het gezamenlijk opwekken van duurzame energie op een dak.

Wat gaan we doen?

- We sturen op de eigen identiteit en kwaliteiten van de dorpen.
- We zorgen voor woningbouw naar behoefte. Inbreiden gaat voor uitbreiden naar aard en schaal passend bij het dorp.
- We zetten in op:
 - o Toekomstbestendige voorzieningen
 - o Basisonderwijsvoorzieningen op relatief korte afstand van huis
- We zetten in op behoud van de dorps huizen en onderzoeken of ze een bredere functie kunnen krijgen
- We zorgen voor veilige fiets- en wandelroutes, goed afgestemd op landbouwverkeer
- We zorgen voor goede fysieke bereikbaarheid
- We faciliteren digitale bereikbaarheid
- We faciliteren recreatie passend bij aard en schaal van de dorpen
- We stimuleren bedrijvigheid. Bij Hallum, Kollum en Kollumersweach is bedrijventerrein op voorraad mogelijk. Andere dorpen naar aard en schaal en op basis van directe behoefte.
- We passen ecologisch beheer toe en gebruik van inheemse beplanting. We ondersteunen groene initiatieven van dorpen.
- We nemen maatregelen om wateroverlastlocaties op te lossen: meer groen en minder verhard oppervlak.
- We zetten in op eigen duurzame energie-opwek aansluitend bij het dorp en passend bij de omgeving.
- We initiëren en ondersteunen initiatieven op gebied van klimaat, duurzaamheid en biodiversiteit

Uitvoering

8 UITVOERING

8.1 Inzet van verschillende instrumenten

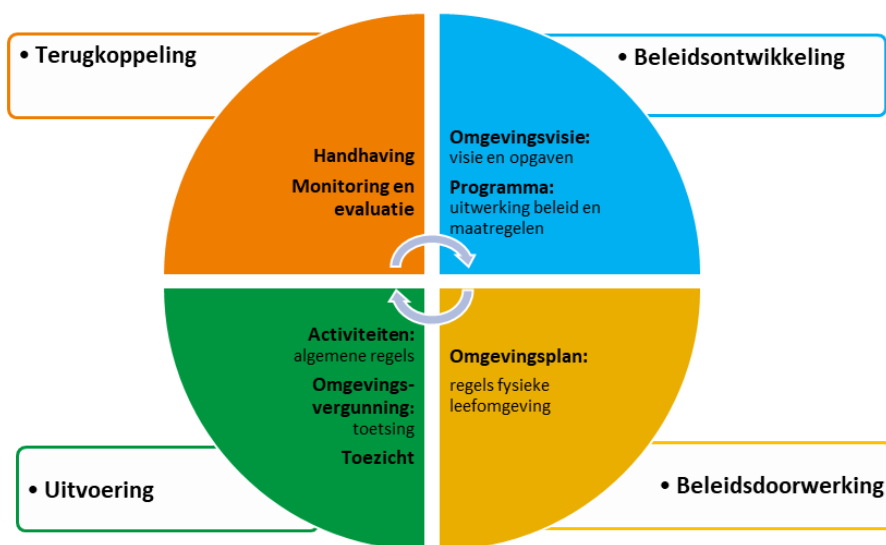
De Omgevingswet bevat verschillende instrumenten die worden gebruikt voor het realiseren van de doelstellingen uit de Omgevingswet en uit de gemeentelijke Omgevingsvisie. In dit hoofdstuk gaan we in op de verschillende instrumenten die bijdragen aan verwezenlijken, uitvoeren en actualiseren van de Omgevingsvisie.

Rijk en provincie leggen hun beleid op hoofdlijnen vast in een Omgevingsvisie. Zij werken dit uit in programma's en in juridische regels (AMVB's of Provinciale Verordening).

Voor de gemeente zijn de volgende (wettelijke) instrumenten van belang:

- De Omgevingsvisie voor het beleid op hoofdlijnen
- Omgevingsprogramma's voor de uitwerking van het beleid voor thema's of gebieden
- Het Omgevingsplan voor de juridische regeling
- Omgevingsvergunningen voor het toestaan van activiteiten (onder voorwaarden)
- Toezicht en handhaving
- Monitoring en evaluatie (voor het meten van de voortgang en het toetsen van het doelbereik)

Deze instrumenten kunnen in een beleidscyclus worden geplaatst: beleidsontwikkeling, doorwerking, uitvoering en terugkoppeling (zie onderstaande afbeelding). Het idee is dus dat beleid en regelgeving regelmatig worden geëvalueerd en herzien (zie paragraaf 2.4).

Afbeelding De beleidscyclus onder de Omgevingswet.

De keuze voor de inzet van het instrumentarium wordt bepaald door de wettelijke bevoegdheden van de gemeente en de rol(len) die zij heeft in het kader van de fysieke leefomgeving (faciliterend, stimulerend, regisserend/regulerend). Per opgave en gebied kan die rol verschillen. In hoofdstuk 5 zijn

we ingegaan op de manier waarop we samenwerken met inwoners, organisaties en andere overheden.

Naast de juridische instrumenten maken we daarom gebruik van een palet aan faciliterende en stimulerende instrumenten. Denk bijvoorbeeld aan samenwerkingsconvenanten, (privaatrechtelijke) overeenkomsten en subsidies. Het is zeker niet de bedoeling dat we alles in regels vastleggen. We onderscheiden onderstaande manieren om de doelen van deze Omgevingsvisie te bereiken:

1. Feitelijk handelen. Hierbij is onze rol vooral uitvoerend of faciliterend
2. Juridisch. Dit gaat om beleidsvorming en/of regelgeving. De gemeentelijke rol is hierbij vooral sturend en toetsend.
3. Communicatie. Door duidelijk te communiceren kan ook veel bereikt worden. Hierdoor ontstaat bewustzijn.
4. Financieel. Door bijvoorbeeld subsidies in te stellen. Onze rol: stimulerend.
5. Afspraken. Hierbij is onze rol vooral regisserend.

Per opgave kunnen we bepalen welke van de bovenstaande manieren we inzetten om onze doelen kunnen bereiken.

8.2 Omgevingsvisie

De omgevingsvisie is één van de nieuwe instrumenten onder de Omgevingswet. De Omgevingswet heeft als doel een gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit in stand te houden en te bereiken. De omgevingsvisie geeft hier invulling aan.

Bij beleid, ontwikkelingen en initiatieven is de omgevingsvisie een belangrijke richtinggever. Elk nieuw te formuleren beleid, elke ontwikkeling en elk initiatief leggen we langs de doelen van de omgevingsvisie en we motiveren hoe hieraan bijgedragen wordt. Hierbij geven we antwoord op de vragen:

- Hoe draagt de ontwikkeling bijdraagt aan de doelen van de omgevingsvisie.
- Hoe zijn de afwegingsprincipes gebruikt? (paragraaf 5.2)
- Hoe zijn de samenwerkingsprincipes gebruikt? (paragraaf 5.1)

8.3 Omgevingsprogramma's

Het beleid uit de Omgevingsvisie wordt in Omgevingsprogramma's verder worden uitgewerkt. Een Omgevingsprogramma is een pakket van beleidsvoornemens en maatregelen. Het gaat om beleid dat betrekking heeft op specifieke gebieden (gebiedsprogramma's), thematische onderwerpen ((multi)sectorale programma's) of de uitvoering van het beleid (uitvoeringsprogramma's).

Er wordt in de Omgevingswet een onderscheid gemaakt tussen verplichte, voorwaardelijke en vrijwillige Omgevingsprogramma's:

- Verplichte Omgevingsprogramma's zijn verplicht op basis van de Omgevingswet, bijvoorbeeld om te voldoen aan Europese richtlijn (bijvoorbeeld het Actieprogramma geluid). Deze zijn in Noardeast-Fryslân niet aan de orde;
- Voorwaardelijke Omgevingsprogramma's moeten worden vastgesteld wanneer uit monitoring blijkt dat een in het Omgevingsplan vastgelegde omgevingswaarde niet wordt gehaald. Zolang de gemeente nog geen Omgevingsplan heeft vastgesteld, is dit type Omgevingsprogramma voorlopig niet aan de orde;
- De meeste Omgevingsprogramma's zijn vrijwillige Omgevingsprogramma's. Deze zijn vergelijkbaar met de sectorale beleidsplannen die we nu vaststellen.

Bestaande en nieuwe Omgevingsprogramma's

Bestaande (sectorale) beleidsdocumenten, die voldoen aan het overgangsrecht uit de Omgevingswet, worden straks van rechtswege een Omgevingsprogramma. Andere beleidsdocumenten worden

ingetrokken of geactualiseerd. Dit is een stapsgewijs proces. Beleid dat recent is vastgesteld, blijft voorlopig nog van toepassing. Visiedocumenten worden bij toekomstige actualisaties geïntegreerd in de Omgevingsvisie, terwijl concretere beleidsuitwerkingen worden vertaald in een Omgevingsprogramma.

Bij actualisatie van beleidsstukken moet worden afgewogen of deze de vorm krijgen van een programma onder de Omgevingswet. Er worden al verschillende (nieuwe) thematische en gebiedsprogramma's voorbereid.

8.4 Omgevingsplan

In het Omgevingsplan vertalen we de doelen uit de Omgevingsvisie naar concrete regels voor de fysieke leefomgeving (anders, maar vergelijkbaar met de huidige bestemmingsplannen).

De gemeente heeft tot en met 2031 de tijd om alle bestemmingsplannen en verordeningen voor de fysieke leefomgeving om te zetten naar één Omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied. We streven er naar om de regels zoveel mogelijk te formuleren vanuit het 'ja, mits-principe'. De gebiedsgerichte uitwerking van de Omgevingsvisie is daarbij een belangrijk kader voor ontwikkelingen en kwaliteitsverbetering die we mogelijk willen maken ('ja') en de kwaliteiten die we willen beschermen ('mits'). Wanneer ontwikkelingen ongewenst zijn, hanteren we af en toe ook een 'nee, tenzij-formulering'. Deze hebben we ook nodig om te kunnen handhaven op ongewenste ontwikkelingen.

8.5 Monitoring, aanvulling en herziening van de visie

De Omgevingsvisie 1.0 wordt eind mei 2024 vastgesteld door de gemeenteraad en bindt de gemeente in de uitwerking van nieuw beleid. We evalueren periodiek en actualiseren indien nodig, volgens de beleidscyclus (zie ook paragraaf 8.1).

Eén keer in de vier jaar wordt geëvalueerd volgens de beleidscyclus en stellen we waar nodig de Omgevingsvisie bij. Dit doen we bijvoorbeeld in het jaar nadat een nieuw coalitieprogramma is vastgesteld. De basis van de visie blijft daarmee langjarig in stand.

Tussentijds kan de Omgevingsvisie op ondergeschikte onderdelen worden aangepast. Daarbij denken we aan aanpassingen op het niveau van een paragraaf. Bijvoorbeeld vanwege de wijziging van thematisch beleid of een andere visie op een bepaald deelgebied. Deze aanpassingen leggen we zoveel mogelijk gebundeld aan de gemeenteraad voor.

8.6 Grondbeleid, kostenverhaal en milieubeginselen

Deze omgevingsvisie gaat over de fysieke leefomgeving van de hele gemeente. Daarbij hoort ook het voeren van grondbeleid en het rekening houden met de milieubeginselen. De uitgangspunten die hierbij horen, staan in dit hoofdstuk.

Grondbeleid en kostenverhaal

De Omgevingswet kent straks een (deels) nieuwe regeling met betrekking tot grondbeleid en kostenverhaal. De Aanvullingswet Grondeigendom Omgevingswet regelt de instrumenten waarmee de gemeente project- en gebiedsontwikkelingen stuurt.

Grondbeleid

Noardeast-Fryslân voert waar mogelijk actief grondbeleid. De gemeente begeeft zich dan actief op de grondmarkt, koopt gronden, maakt deze bouwrijp en verkoopt bouw kavels. Daar waar dat beter past, voeren we faciliterend grondbeleid uit. De gemeente neemt de regie en faciliteert het ruimtelijk- en ontwikkelingsproces.

Actief grondbeleid

Actieve grondpolitiek maakt het mogelijk om de gemeente in het algemeen belang een betere positie te geven bij de realisering van uitbreidingsplannen. De doelstellingen van grond gerelateerde projecten en stedelijke ontwikkeling kunnen we daardoor beter realiseren.

Faciliterend grondbeleid

Bij faciliterend grondbeleid heeft de gemeente meestal weinig eigen grondposities. De gemeente laat de ontwikkeling dan aan marktpartijen over. De gemeente heeft hier een voorwaardenscheppende en toezichhoudende rol.

In de Nota Grondbeleid is omschreven welke grondprijzen gelden en welke voorwaarden er worden gesteld bij uitgifte van gemeentelijke gronden.

Kostenverhaal

In de Omgevingswet worden regels opgenomen over het kostenverhaal. Deze gaan over het verhalen van kosten voor investeringen in publieke voorzieningen die direct verband houden met de bouwactiviteit. Denk bijvoorbeeld aan het aanleggen van riolering en straatverlichting. Het kan ook gaan om bovenwijkse voorzieningen, zoals de verbreding van een weg of de aanleg van een rotonde buiten de nieuwbouwwijk als dat nodig is voor de bereikbaarheid van die wijk. Kostenverhaal kan langs privaatrechtelijke of publiekrechtelijke weg gebeuren. Daarbij heeft privaatrechtelijk kostenverhaal tussen gemeente en initiatiefnemer de voorkeur. Aan privaatrechtelijk kostenverhaal zijn geen voorwaarden of beperkingen gesteld. Wanneer het niet tot een overeenkomst tussen gemeente en initiatiefnemer komt, kan de gemeente overgaan tot publiekrechtelijk kostenverhaal.

Financiële bijdrage voor ontwikkeling van een gebied

De Omgevingswet maakt het mogelijk om in een anterieure overeenkomst een financiële bijdrage voor de ontwikkeling van een gebied overeen te komen (artikel 13.22 Ow). Financiële bijdragen kunnen ook worden gevraagd voor behoud of verbetering van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving in een gemeente, die indirect een relatie hebben met een bouwplan. Bijvoorbeeld een bijdrage waarmee de aanleg van een park of parkeerterrein elders in de gemeente wordt bekostigd. Bij het maken van zo'n afspraak geldt wel de beperking dat de ontwikkeling waarvoor de bijdrage wordt gevraagd, moet zijn vastgelegd in een Omgevingsplan of Omgevingsprogramma.

